

STEFAN ZWEIG

CLARISSA

E-KITAPDEPOSU.COM

1902-1912

Clarissa ileri yıllarda geçmiş hayatını anımsamaya çalıştığında olaylar arasında bağlantı kurmakta zorlanıyordu. Yaşamının büyük bir bölümünün üzerinden adeta bir kum fırtınası esmiş ve olan biteni silip süpürmüş gibiydi, zaman bile bulutlar gibi belirsiz ve ölçüsüz akıp gitmişti. Tüm o uzun yıllar hakkında neredeyse hiçbir şey hatırlamazken bazı haftalar, hatta günler ve saatler zihninde taptazeydi ve sanki daha dün yaşanmışçasına duygularını ve hafızasını meşgul etmekteydi; bazen bunların sadece küçücük bir bölümünü tüm benliğiyle yaşadığını, diğer bölümünün ise yorgunluk ya da anlamsız görevler içinde kaybolup gittiğini düşünüyordu.

Çoğu insan çocukluğu hakkında çok şey hatırlar. O ise tam tersine çocukluğu hakkında çok az şey hatırlıyordu. Özel koşullar nedeniyle hiçbir zaman gerçek bir yuvası olmamış, aile sıcaklığını tatmamıştı. Genelkurmay'da bir yüzbaşı olan babasının Galiçya'da küçük bir garnizon kentinde görevli olduğu sırada dünyaya gelmişti. Doğumu sırasındaki bir dizi talihsiz olay nedeniyle annesi hayatını kaybetmişti; alay doktoru grip nedeniyle hasta yatıyordu, telgrafla komşu kentten çağrılan doktor ise şiddetli kar fırtınası nedeniyle gecikmiş ve zatürreeye yakalanan annesini zamanında tedavi edememişti. Clarissa garnizonda yapılan vaftizden hemen sonra kendisinden iki yaş büyük olan ağabeyiyle birlikte hastalıklı, değil başkasına bakacak, kendisi bakıma muhtaç büyükanneye götürülmüştü; büyükanenin ölümünden sonra Clarissa, babasının üvey ablasının, ağabeyi ise babasının küçük kız kardeşinin başına atılmıştı. Değişen evlerle birlikte evlerin içindeki yüzler, onlarla ilgilenen hizmetkârların şekli, cinsi de değişiyordu. Almanlar, Bohemyalılar, Lehler; alışmaya, katılmaya, ısınmaya, ortama uyum sağlamaya hiç vakit kalmıyordu; daha ilk sıkılganlık atlatılmamıştı ki, 1902 yılında Clarissa sekiz yaşındayken babası askeri ataşe olarak Petersburg'a gönderilmiş, bu nedenle aile meclisi her ikisi için de daha düzenli bir hayat sağlamak üzere Clarissa'yı Viyana yakınlarındaki bir manastır okuluna, ağabeyini de bir askerî okula göndermeye karar vermişti. Çok ender gördüğü babasıyla ilgili olarak hafızasında çok az şey kalmıştı; o günleri anımsamaya çalıştığında, babasının simasından ve sesinden ziyade, onu ve ağabeyini terbiye edeceğim diye ellemelerine izin vermediği ve dokunduğu anda sert bir şekilde küçücük

parmaklarını uzaklaştırdığı, oysa oynamayı çok arzu ettiği, şingirdayan yuvarlak nişanların asılı olduğu pırıl pırıl mavi üniformasını hatırlıyordu. Ağabeyiyle ilgili hatırladığı ise yakası açık bahriyeli kıyafeti ile biraz da kiskandığı altın sarısı düz saçlarıydı.

Clarissa sonraki on yılı bir manastır okulunda geçirdi, sekiz yaşından hemen hemen on sekiz yaşına kadar olan on yılı. Bu kadar uzun bir dönem hakkında çok az şey hatırlamasının nedeni, babasının bir özelliğinden kaynaklanıyordu. Geçen bu süre içinde alayın yarbayı konumuna yükselen Leopold Franz Xaver Schuhmeister yüksek askerî çevrede en eğitimli, en bilgili taktik uzmanı ve kuramcı olarak bilinirdi, her ne kadar çalışkanlığı, güvenilirliği ve birikimine saygı duyulsa da, hafif alaylı bir ima da eksik olmazdı; samimi ortamlarda komutan hafif gülümseyerek, "Bizim istatistikçimiz," derdi. Çünkü dayanıklı, inatçı bir işçi olan Schuhmeister sert görünüşünün altında pek utangaç ve ağırkanlıydı; savaştaki başarının önkoşulunun sistematik olarak oluşturulmuş bilgi akışında yattığını düşünüyordu; yavaş yavaş bu fikre ulaşmıştı, çünkü savaş sistemindeki her türlü yenilik ve esnekliğe karşı kuşku duyuyordu. Komşu Alman alayında bile hayranlık uyandıran bir gayretle dış ordular hakkında gazetede yayımlanabilen her türlü veriyi topluyor, düzenliyor ve durmaksızın temiz fasiküller, hiç kimsenin bakmasına izin vermediği özel fasiküller haline getiriyordu. Böylece her zaman olduğu gibi yurtdışında da saygı gören bir otorite olmuştu, hatta kendisinden korkuluyordu. Üç, hatta dört odada bulunan bir laboratuvarında gerek kaydı tutulmuş gerek gerçekte var olan orduların özünü saklıyordu; farklı elçiliklerde bulunan Avusturya askerî ataşeleri, onun askerî herbaryumuna dahil etmek için en küçük ayrıntılar hakkında bile bilgi edinmek üzere sürekli olarak gönderdiği anketler nedeniyle ona küfrediyorlardı. Görev aşkı ve inançla başladığı ve gitgide daha çok ayrıntıyı biriktirme, ayrıca bunları yazı ve tablo olarak doküman haline getirme işi, her şeyi sisteme sokma arzusu nedeniyle bir tutkuya, hatta neredeyse hastalığa dönüşmüştü; sonuçta bu uğraşı, eşinin erken ölümü nedeniyle sığılağan ve boşalan hayatına yeni bir anlam katmış ve bu boşluğu tamamen doldurmuştu. Bunlar, bir sanatçının aşına olduğu titizlik ve simetri tutkusunun küçük sevinçleriydi, çünkü oyalanma içgüdüğü bağımlılık yaratabilir. Kırmızı ve yeşil mürekkepleri, ucu sivriltilmiş kurşunkalemleri seviyordu. Bütün bu garip eserler koleksiyonu onu cezbediyordu. Bunları oğluna gösterememek ise gizli üzüntüsüydü. Yalnızca kendisi, karşılaştırarak yazmaya duyulan bu

teknik arzuyu tanıyor, biliyordu. Eskiden işten eve gelip de boğazını sıkın yakalığını çıkarıp iş stresinden uzaklaştığında, o tarihlerde henüz hayatta olan eşinin çaldığı piyanoya kulak verir ve hareketsiz ruhunun bu müzik eşliğinde canlandığını hissedirdi; tiyatroya ya da gezmeye giderlerdi; bunlar onun oyalanmasına ve rahatlamasına yardımcı olurdu. İş arkadaşlarıyla da nasıl ilişki kuracağını pek bilemediğinden, eşinin ölümünden sonra akşamları tamamen boşalmıştı ve o da bunları kalem, makas, cetvelle evde de kartotekler oluşturarak doldurmuştu. Bu kartotekleri daha sonra yayımladığı "Askerî İstatistik Tablolar" için kullanmıştı, elbette en gizli bilgiler yalnızca vatanın ileri gelenleri için saklıydı. Böylelikle mesai sırasında yan odadan istemek yerine ondan bilgi almak âdet haline gelmişti. Başkaları için angarya olan rakam ve sayılardan, nicelik ve farklılıklardan bir askerden çok bir matematikçi olarak küçük odasında, gizli, başkaları tarafından anlaşılmayan bir bilgi edinme arzusu yaratmıştı. On binlerce gözlemin her birinden ordu ve monarşi için paha biçilmez bir bilgi hâzinesi oluşturduğunun farkındaydı ve bununla da gurur duyuyordu. Gerçekten de 1914 yılında mobilize edilebilecek tümenler hakkında yaptığı hesaplamaları, Conrad von Hötzendorff'un iyimser tahminlerinden daha doğru çıkmıştı. Yazdıkları giderek söylediklerinin yerini alıyor, laboratuvarındaki malzemeler giderek gerçek dünyası haline geliyordu ve aslında gittikçe daha da yalnızlaşmasına rağmen, diğerlerinin gözünde daha katı, daha içine kapanık görünüyordu. Yalnızlaştıkça, yazışmayı konuşmaya tercih ediyordu. Alışkanlıklarda ısrarcı olduğu için her alıştırmanın devamını getiriyor, hatta farkında olmadan bir alışkanlığa dönüştürüyordu, alışkanlık ise zorunluluk ve boyunduruğa dönüşüyordu: Bir şeyi systemsiz yapmaya tahammülü yoktu.

Bu garip asker herhangi bir şeyi ya da olayı anlamak için tek bir yol biliyordu: tablo yapmak. Hatta çocuklarının gönlüne giden yolu ararken bile, nasıl şefkat göstereceğini bilmediğinden ve onlarla konuşmayı beceremediğinden baba sevgisini göstermenin tek yolunun onlardan günlük ve okul hayatları hakkında düzenli yazılı rapor vermelerini istemek olduğunu sanıyordu. Petersburg'dan dönüp Savaş Bakanlığındaki görevine başlar başlamaz ilk ziyaretine gittiği on bir yaşındaki kızına, aynı boyda kesilmiş, ilki kendisi tarafından örnek oluşturması açısından temiz bir şekilde çizilmiş olan bir tabaka kâğıt götürmüştü. Clarissa bundan böyle her gün böyle bir kâğıt dolduracaktı, her ders saatinde ne öğrendiğini, hangi kitapları okuduğunu, piyanoda hangi parçaları çalıştığını yazacaktı. Pazar günleri de

içinde babasına yazılmış bir mektubun da yer alacağı işte böyle yedi sayfayı postalayacaktı, böylece kendince çocuğun gelişimine yardımcı olduğunu ve daha çocukluk döneminde görev bilinci ve dirençli bir hırsla sahip olmasını zorlayarak gerçekten katkıda bulunduğunu sanıyordu. Oysa gerçekte Clarissa her gününü kuru bir rapora dökmek zorunda kaldığı için bu yıllarla ilgili izlenimlerini unutmuştu, çünkü vaktinden önce raporlandırılan izlenimler birikip biçimlenmek yerine parçalanıp yok olmuşlardı. Çocukluktan çıktığında bile Clarissa bu göreve son vermedi, oysa aralarındaki mesafe açısından bakıldığında bile bunun çok yanlış bir şey olduğunun farkındaydı. Çünkü raporlandırmak birçok şeyden aldığı zevki yok ediyor, sevincini kursağında bırakıyordu. İleriki yıllarda geçmişini anımsadığında okul döneminde kitaplar ve resimler için duyabileceği anlık beğeniye babasının yok ettiğini düşünmekten kendini alamıyordu, çünkü babası küçük kızından her gününü aynı biçimde, aynı uzunlukta raporlandırmasını bekliyordu. Oysa Clarissa çok sonraları bir tek neşeli anın bile yaşanan saatlerden daha çok coşkuya neden olabileceğini ve bunu sayfalara sığdırmanın mümkün olmayacağını öğrenecekti. Babası rapor yazma görevi olmadan da aşırı derecede sıkıcı olan manastır okulunu daha düzenli, daha monoton hale getirmişti. Ama yine de babasının ölümünden sonra, yaşanmış günlerin yazılı olduğu kâğıtları düzenlenmiş bir şekilde onun yazı masasında bulduğunda elinde olmadan çok duygulanmıştı. Babası onları yolladıkları gibi desteler haline getirmişti. Elbette örnek teşkil edecek şekilde, daha farklı olması da beklenemezdi. Clarissa'nın asla haberi olmamıştı; ama babası onunla hep gurur duymuştu. Kimi yerlerin altını kırmızı mürekkeple çizmişti. Bir keresinde Clarissa eski bir şiiri okuyamadığında gururlu bir insan olan babası neredeyse utancından yerin dibine geçmiş, kızının başarısını görme hevesi kursağında kalmıştı. Her ayın raporları bir kurdeleyle bağlanmıştı, bir yarıyıl ise içinde ayrıca karnelerin ve başrahibenin, Clarissa'nın gelişimi ve davranışları hakkında yazdığı raporun da bulunduğu özel bir kartona konulmuştu. Bu yalnız adam kendince akşamları Clarissa'nın yaşadıklarına ortak olmaya çalışmıştı, kendince, kendi doğru bildiği yoldan Clarissa'nın gelişimini takip etmişti. Clarissa başrahibenin yanıtlarından babasının kendisiyle ilgili nasıl büyük bir sevinç duyduğunu –asla göstermeye cesaret edemediği– görebiliyordu. Clarissa bu sayfaları çevirip bazılarına baktı. Kendisine hiçbir şey ifade etmiyorlardı. Bir zamanlar hayat anlamına gelen bu sayfalar şimdi kuru birer yaprak gibi hışırdıyordu yalnızca. Çoktan unuttuğu şeyler hakkındaki dersler. Gerçekte nasıl olduklarını hatırlamaya

alışıyor ve o kayıp günler hakkında yalnızca bazı anı kırıntıları aklına geliyordu.

* * *

Aslında hatırlayabildiği yalnızca pazar günleriydi. Haftanın her günü çok ince hesaplanmış saatlere bölünmüştü; yaz kış aynı saatte aynı yataktan kalkmak, aynı saatte yıkanmak ve tüm bu yıllar boyunca değişmeyen aynı okul üniformasını giymek; her Şey belliydi, kilisede ve masa başında oturulacak yer, tabağın ve peçetenin yeri belliydi. Sonra günün arkı düzenli ritmiyle dönüyordu, sabah ayininden akşam duasına kadar aynı meknlarda geçiyordu. Tek değişiklik en nde beyaz başlığıyla rahibenin olduğu uzun bir kuyruk Şeklinde ikişerli sıralar halinde yaptıkları yryşlerdi. Bu, duvarların dışındaki dünyaya atılmış küçücük bir bakıştı, büyük kapılar her açıldığında bu sokaklar, dkknlar ve evlerden daha fazlasını görmek için gizli bir arzu uyandırırđı. Tanımadığı, yalnızca çatlak ve yarıktan ibaret olan bu Şehirde yani "tekinde", havanın tadı birçok yabancı nefes yüzünden farklıydı; ama kurallar katıydı, baş ne eğik gidilecek ve yabancıların meraklı bakışlarına fırsat verilmeyecekti; burada sohbetler daha koyuydu, çünkü bu evre kendi tekdüze hayatlarıyla karşılaştırıldığında bazı farkların olduğunu sezdiriyordu. Pazar günü, dış kapının dünyaya açıldığı, içeriye geçici bir işığın girdiği tek gündü. O gün misafir salonu açılırdı, çocuklarını ya da himaye altına aldıklarını ziyarete etmek için aileler, akrabalar gelir ve herkes yanında bir Şey getirirdi; küçük hediyeler ya da en azından neşeli sohbetler, haberler, heyecan ve henüz ergenlik çağına gelmemiş olan bu yavruların ihtiyaç duyduğu ilgi ve Şefkat. Böylece ziyaret edilen herkes iki üç saatliğine de olsa kendini bu hüzünlü topluluktan sıyrılmış hissedirdi, izlenimlerle dolmuş, doymuş olarak. Pazar akşamları, manastır yine kilitlendiğinde, sohbetler koyulaşırdı, çeşitli konular hakkında bilgi edinilmiş, gri okul üniforması içindeki küçük benlik canlandırılmış olurdu.

Clarissa için bu pazar günlerinin dördüncüsü bir yandan gurur diğer yandan tedirginlik anlamına gelirdi, çünkü planlı ve düzenli aralıklarla babası onu ziyarete gelirdi. Bu on yıl içerisinde babası gelişini sadece iki kez erkene almıştı, biri kendisi ağır bir boğaz iltihabı nedeniyle yattığında, diğer de babası gizli bir görevle Konstantinopolis'e gitmek zorunda kaldığında. Gelişine son birkaç gün kala tedirginlik başlardı, babasının beğenisini

kazanmak, başarılı sayılmak için gizli hazırlıklarla geçirdiği o son birkaç gün. Çünkü babasının askeri eğitim almış gözleri, kıyafetindeki en ufak düzensizliği hemen fark eder ve onu ayıplardı; Clarissa da her ayrıntıyı önceden kontrol ederdi. Pilili elbisesini inceler, her bir pilisinin düzgün durduğundan ve herhangi bir lekenin olmadığından emin olurdu, aynı şekilde babasının kaçınılmaz teftişi için defterlerini ve kitaplarını düzenli bir şekilde hazırlaması gerekirdi. Çünkü yarbay Schuhmeister kızını kontrol etmeyi çok severdi ve bunu yaparken de gramer açısından kusursuz ancak telaffuzu nedeniyle yalnızca kitaplardan öğrendiği anlaşılabilir Fransızca ve İngilizcesini gösterme kibrine kaptırırdı kendini. Fakat ondan sonra bu beklentinin yarattığı tedirginliğin ardından onu diğerlerinden ayıran, gurur duyduğu saat gelirdi. Çünkü manastırdaki kızlardan birinin babası olan kont Hochfeld pazar günleri gelen aileler arasında olsa da, bazı zengin anneler misafir salonuna ihtişamlı tuvaletlerle, güzel giyimli bayanlar olarak hoş bir koku eşliğinde gelseler de ve ertesi gün bile rutubetli, soğuk salonda hâlâ parfümlerinin hoş kokusu bulunsa da, yarbay, "babalar" arasında en heybetli görüneniydi. Babası çift koşulu arabasıyla aşağıya gelip, hafifçe şıkırdayan mahmuzlarıyla arabadan kolaylıkla atladığında Clarissa diğer kızların kendisine imrendiğini hissederdi. Farkında olmayarak diğerleri ona yer verir, kenara çekilir ve bir tür geçit oluştururlardı. Sokaklarda ve kışlada sıraya girmiş insanların arasından geçmeyi saygınlık kanıtı olarak görmeye alışmış babası da dimdik ve kendinden emin bir şekilde aralarından geçerdi. Siyah mantolar ve çiftçilerin özel günlerde giydikleri temiz kıyafetleriyle kıyaslandığında babasının tam üstüne dikilmiş masmavi üniforması bulutlu bir günde yazdan kalma bir gökyüzü parçası gibi parlar ve bu parlak heybetli yürüyüşüyle yaklaştığında bile gölgelenmezdi. Çünkü bu kalıplı, yakışıklı adamın üzerindeki her şey, simsiyah rügan ayakkabılarından hafifçe beryantınlanmış olan düzgün saç ayırımına kadar her şey intizamlı bir düzenle parlardı, her bir metal düğmesi ufak yuvarlak aynalar gibiydi, askeri üniforması yapılı kaslı bedeninin her ayrıntısını sıkıca sarardı. Gergin biçimde burulmuş olan bıyığından ve saçlarından hafif bir kolonya kokusu yayılırdı: o gösterişli bir "babaydı." Bir çocuk babasıyla ancak bu kadar gurur duyabilirdi, masal kitabından çıkmış bir baba, kılıcı arkasından hafifçe şıkırdayan dünyevi bir imparator, bir prens gibiydi. Güçlü adımlarla yürür, saygılı ama ölçülü bir hareketle başrahibenin karşısına geçer, başrahibe de onun kalıplı yapısı karşısında ister istemez de olsa rahat duruşunu dikleştirirdi; neredeyse fark edilmeyecek şekilde başını hafifçe eğerek, her

rahibeyi kibar bir şekilde selamlardı ki onlar da her seferinde göz kamaştırıcı bu adam karşısında hissettikleri çekingenlikten güçlkle kurtulmaya çalışırlardı, ancak ondan sonra kızına döner, hafif ve narin bir şekilde – Clarissa her seferinde kolonyasının hafif kokusunu alırdı– mutluluktan kızaran alnından öperdi.

Babasının misafir salonuna yaptığı bu giriş, her seferinde aynı olmasına rağmen, yine de hep aynı etkiyi yaratırdı ki, bu an Clarissa için en güzel, asla hayal kırıklığına uğramadığı andı. Çünkü babasıyla yalnız kaldıkları andan itibaren ikisinin arasında belli bir çekingenlik başlardı. Yalnızca mesleki münasebetlere alışkın, yalnızca nesnel soru ve yanıtlara hazırlıklı olan, göz kamaştırıcı bu adam hiçbir zaman o ürkek ve utangaç çocukla içten ve özel bir konuşma başlatmayı bilemezdi. Örneğin "İyi misin?" ya da "Eduard'dan mektup aldın mı?" gibi genel ve kızcağızın da yine utangaç haliyle yalnızca kısaca evet diye yanıtlayabildiği sorulardan sonra, sohbetleri ister istemez bir tür sınava dönüşürdü. Kızcağız defterlerini göstermek, Fransızca ve İngilizce'deki gelişimini rapor etmek zorundaydı ve çaresiz durumdaki bu adam, istemediği halde nesnel konuların tükeneceği ve çocuğunun karşısında ne yapacağını ve ne söyleyeceğini bilmez durumda kalacağı endişesiyle, bu soruları uzattıkça uzatırdı. Kızcağız bir ödevi göstermek için defterinin üzerine eğildiği an, babasının bakışlarının yumuşak ve duygulu bir şekilde saçlarına ya da ensesine yöneldiğini hissedirdi. İşte bu anlarda babasının bir kez, sadece bir kez olsun, masanın üzerine dayadığı eliyle saçını okşamaması için karar verebilmesini gizliden gizliye arzular, sevildiğini bilmenin verdiği o heyecan dolu duygudan dolayı bilerek gerektiğinden biraz daha ağır bir şekilde sayfaları çevirirdi. Ancak sonra başını kaldırdığında, kendisiyle göz göze gelemeyecek kadar ürkek olan babası hemen bakışlarını dikkatle metne çevirirdi. Bu zavallı ve tutuk sorgulama işi biter bitmez, her seferinde zamanı doldurabilmek için, onunla yalnız kaldığı ve kendini hazır hissetmediği bu süreden son bir kaçış yolu bulurdu: "Bana yeni öğrendiğin şeyleri çalmak istemez misin?" Ardından Clarissa oturur, çalar ve babasının kendisine sarıldığını hayal ederdi. Normalde çalmayı bitirip öylece kaldığında babası yanına gelir ve sevecen bir şeyler mırıldanırdı: "Bu oldukça zor bir parçaya benziyor. Ama sen mükemmel bir biçimde çaldın. Seninle gurur duyuyorum." Sonra vedalaşma anı gelirdi, babası her zamanki gibi alnına hafif bir öpücük kondurup tam saatinde çağrılmış faytonla uzaklaştığında, garip, sıkıntılı ama asla belli etmediği bir üzüntü duyardı, sanki babası ya da

kendisi bir şeyi söylemeyi unutmuş ya da sanki sohbetleri gerçekten başlayacağı anda kesilmiş gibi. Aynı şekilde uzaklaşmakta olan baba da gizleyemediği bir hoşnutsuzluk hissederdi. Zaman zaman nesnel konuların dışında kızını ilgilendirebilecek ve istekleriyle hevesleri hakkında onun içini dökebileceği bazı sorular bulmaya çalışırdı, ancak yetişmekte olan kızının karşısına geçtiğinde ya da önemli anlarda bakışlarını hissettiğinde çaresizliği azalacağı yerde çoğalırdı –onunla rahat rahat sohbet edemeyecek kadar savunmasız hale gelirdi.

Kendisinden iki yaş büyük olan ağabeyi Eduard pazar günleri misafir salonuna geldiğinde ise ne kadar da tezat bir durum ortaya çıkardı. Eduard on beşine gelinceye kadar aslında genç erkeklerin kızlara karşı takındıkları o kurumlu havaya bürünerek, yalnızca babasının verdiği göreve itaat etmek için istemeye istemeye de olsa Viyana Neustadt'taki subay okulundan çıkıp buraya gelirdi; diğer kızları kibirli bir şekilde görmezden gelerek, kız kardeşiyle biraz eğlenir ve çok değerli olan pazar öğleden sonrasının büyük bir kısmını ziyan etmemek için çabucak vedalaşırdı. Ama kıpkırmızı ve sağlıklı dudaklarının üzerindeki bıyıkları terlemeye başladığında –subay okulunda pek şımartılmayan– şahsiyetinin yatılı bir kız okulunda nasıl bir değer kazandığının farkına varırdı. Daha sokaktayken pencere kenarında fısıldaşan, gülüşen ve kıkırdayan ve neşeye kaybolan kızları fark ederdi; misafir salonuna girdiğinde meraklı bakışların subay üniformasını süzdüğünü hissederdi. Oynadığı rolün ne kadar önemli olduğunu anladığında ise bunu keyifle ustalığa kadar götürürdü. Gelir gelmez kız kardeşine sarılır ve onu bilinçli olarak öyle bir şefkat ve abartılı bir gürültüyle öperdi ki, sessiz muzip gülüşmeler bastırılmış öksürük şeklinde duyulurdu; kümesteki tek horoz gibi delikanlı gururuyla onca kızın kendisini incelemesinden aldığı zevk kadar, onları incelemek de hoşuna giderdi; bu hapsedilmiş zavallı varlıkların hepsinin kendisine biraz âşık olmasını istediğini arkadaşça sevdiği kız kardeşinden hiç mi hiç saklamazdı. Asil davranmayı bilirdi, sınırları geçmeyecek kadar da şövalye ruhluydu. Etkilemeyi bilirdi. İşte nihayet gelmişti; Clarissa da bunun tadını çıkarıyordu. Kendini her kıza takdim ettirir ve gayet kurnazca, sanki her biri hakkında pek çok şey biliyormuş gibi davranırdı. "Ah, siz Bayan Tilde'siniz. Kız kardeşim sizden o kadar çok bahsetti ki," bunları söylerken de, sanki Clarissa kız arkadaşlarının en gizli sırlarını onunla paylaşmış gibi, Slav kökenli annesinden aldığı koyu kahve gözleriyle karşısındakini öyle garip biçimde süzüp, gülümserdi ki çok komik

olurdu. Okul arkadaşlarını getirmeye söz verirdi. Bazen o kadar çok kıkırtı ve gülüşme olurdu ki, manastırın rahibeleri ciddi ciddi kaşlarını çatardı. Babası ne kadar çekingense ağabeyi de kız kardeşiyle o kadar rahat sohbet eder, Clarissa'nın biriktirdiği cep harçlığından bir kısmını vermesine, sigara hediye etmesine göz yumardı; Clarissa yine –ama bu sefer farklı bir şekilde– imreniliyor olmanın gururunu duyardı, böylesi beyefendi, yakışıklı, zarif bir ağabeyi olduğu için. Vedalaştıklarında pencerede bir sürü kız görünürdü; artık gittiğini sandıklarında da arkasından birkaç tane karanfil atarlardı.

Ve ardından yine okul günleri, okul haftası başlardı, gri, renksiz bir süreç, Clarissa'nın fark edemediği, hayatını yıllara dönüştüren bir dalga ve çocukluğunu alıp götüreren kesintisiz, monoton bir akıntı.

* * *

Clarissa'yı bir insan ve birey olarak etkileyen tek olay manastır okulundan mezun olmasına iki yıl kala gerçekleşti. O ana kadar hiçbir okul arkadaşıyla çok özel ve yakın bir ilişkisi olmamıştı, çünkü genel olarak sevilmesine rağmen çekingenliği nedeniyle, ki bu özelliğini babasından almıştı, normalinde konuşkan olan kızların budalaca itiraflarda bulunmalarını ve taşkınlık yapmalarını engellerdi; herkes onunla konuşmaktan hoşlanır ve fikrini alırdı, ancak sırlarını paylaşmadan. Clarissa ise işine ciddiyetle sarılmış olduğu için kendini başkalarına açmaya ihtiyaç duymazdı, okulun bitmesiyle de arkadaşlarıyla olan bütün bağlarını kopardığı gibi, birçoğuyla ilgili anılarını da yitirmişti. Okulun duvarları dışındaki gerçekler hakkında bazı önseziler edinmesine de, ilgilendiği bu garip insanın varlığı ve onun yazgısı neden olmuştu.

Çirkin, kışın sivilceli, yazın çilli, kızıl saçlı ve her yeni haberin peşinde olan, bastırılmaz gevezeliğiyle bulduğu her imkânda konuşmaya başlayan Rosie, kızlara yarın "yeni" birinin geleceğinin haberini vermiş ve dolayısıyla da bu yeni kişiyi tanıştırma merasimini başlatmıştı başlatmasına ancak yine de bu yeni kişinin gelmesi kızlar arasında bir heyecan yaratmıştı. Çünkü normalde "yeni biri" manastırdan içeriye girerken, sanki gizli bir pentagramdan sakınması gerekmiş gibi çekingen ve şaşkın bir biçimde eşiği geçer ve ardından da başı eğik, izleme meraklısı elli ya da seksen dikkatli ve genelde eleştirel yüz karşısında dururdu. Daha on altı yaşındaki kız ise başrahibenin henüz sıkmadığı yularıyla ilk defa yemek salonuna götürülürken çok rahat ve

kendinden emindi. Yuvarlak, gülen gözleriyle bir o yana bir bu yana bakınıyordu, sanki herkes tam da beklediği gibiydi; yeni gelen kız masada yanında oturanları başıyla içten selamladıktan sonra, penceresinden dışarıya baktığında ne güzel bir manzarası olduğunu anlatmaya başlamıştı bile. Daha ders başlamadan kızlardan bazılarıyla samimiyet kurmuştu. Çekinmeden selam verip her kızın adını soruyor ve her biri için de bir iki güzel şey söylüyordu. Yanına oturan kıza "Ne kadar güzel saçların var," deyip kızın lülelerinden birini parmaklarının arasından geçirirken "Ah, keşke benim de böyle saçlarım olsa. Benimkiler kabarır ve fazlasıyla gürdür," diyordu. Meraklı bir sınıf arkadaşı tarafından izlendiğini fark ettiğinde, hemen o anda neşeli ve içten bir şekilde ona gülümsüyordu. Bir saat içinde tüm kızlar Marion ile –ismi buydu ve kulağa yabancı gelen bu isim ona çok uyuyordu– konuşabilmek için sabırsızlanıyor ve kısa bir gevezelik izninin olduğu akşam saatinin gelmesini heyecanla bekliyordu. İstemedi de olsa "yeni" kızın etrafında bir halka oluşuyor, ancak o ilgi odağı olmamak için alçakgönüllülükle direnmediği gibi, en küçük bir kibir de sergilemiyordu. "Hepiniz bana ne kadar dostça davranıyorsunuz" diye samimi övgüler yağdırıyordu. "İlk günden sonra biraz ürkmüştüm, ama sizin yanınızda olmak gerçekten çok hoş," derken, çok zarif bir şekilde koltuğun dirsekliğine oturarak ayaklarını sarkıtmıştı, ayakları da söylediklerini sessizce desteklercesine sallanıyordu. Aslında onun güzel olduğunu söyleyebilmek için, insanın özel bir beğenisinin olması gerekirdi; her halükârda oldukça çekik kaşlarının, azıcık mat olan gözbebeklerinden daha çok karakter kattığı, büyük yuvarlak gözleriyle farklı ve çok çekici görünüyordu; hatta biraz miyoptu da, çünkü gözkapaklarını öyle sık aralıklarla kırptıyordu ki bu da bakışlarına biraz tatlılık, biraz da heyecan verici bir özellik, hatta güldüğünde bir yumurcak edası katıyordu. Henüz tam gelişmemiş olan hatları biraz daha yakından bakıldığında kaba görünüyordu, biraz büyükçe bir burnu ve basık, yuvarlak bir alnı vardı, ama onu betimlemek çok zordu, çünkü sürekli hareket ediyor ve her yana dönüyordu, öyle ki sohbet esnasında birini gözden kaçırmaktan korkar gibiydi. Neşeli ve iyi yürekli oluşu onun göze çarpan karakteristik özelliğiydi, herkesin yalnızca hoşuna gitmek istiyor, herkesin yardımına koşmak istiyordu, bu nedenle herkese dostça davranıyor ve her bakışı ve her hareketiyle en duyarsız insana bile ulaşabiliyordu.

Nasıl biri olduğu belli değildi ama ilgi çektiğinin farkındaydı. Daha ilk andan itibaren hiç düşünmeden ve görünüşe göre dürüstçe kendisinden bahsetmeye

başladı. Uzun süre yurtdışında yaşamışlardı ve artık babası Güney Amerika'da uzun süreliğine görevli olduğu için maman –bizler gibi anne demiyordu, tam bir Fransız aksanıyla maman diyordu– onun eğitim almasını istemişti; bu korkunçtu, önceki yıllarda bir orada bir burada sürekli seyahat ettikleri için bir sürü şey kaçırmıştı. Aslında Bolivya'ya geçmeleri gerekiyordu ama maman iklime uyum sağlayamamıştı ve bir kız için adamakıllı bir eğitim almak önemliydi; elbette onlardan geri kalmaktan biraz korkuyor, matematikten hiç anlamıyordu ve coğrafya hakkında da yalnızca seyahatleri esnasında bilgi edinmişti. Bu konuşma böyle sürüp gitti, zorlanmadan ve aynı zamanda kendinden emin ve doğal bir şekilde, özgüvenle değil, damarlarında akan gençliğe özgü yaşam duygusuyla. Diğer kızlar büyülenmiş bir şekilde onu dinliyordu, İtalya'nın şehir isimlerinin, hızlı tren resimlerinin ve pahalı otellerin adı geçtikçe, bu iyi niyetli, konuşkan varlıktan bir sıcaklık dalgası yayılıyordu, dünyanın en renkli resimlerini beraberinde taşıyordu. Susmaları ve uyumaları gerektiğini hatırlatan çan çaldığında hepsi neredeyse korkmuştu.

Kaçınılması mümkün olmayan gerçekleşmişti: birkaç gün içinde herkes bu egzotik varlığa adeta âşık olmuştu, ama Marion'un cahil ve olgunlaşmamış insanlarda görülen kıskançlık ve rekabeti yatıştırıcı bir yeteneği vardı, herkese eşit ölçüde, doğal ve içten davranıyor, onları teselli ediyordu. Surat asanları öpüyor, kızmış olanları kucaklıyor, kıskançlık yapanlara hediye veriyordu; her kızla bir başkası oluyor, büyük bir içtenlikle onları kazanmaya çalışıyordu. Rahibeler ve hizmetkârlar da onun etrafına yaydığı ve doğallıkla bütünleşmiş iyi niyetinin cazibesinden kendilerini alamıyorlardı; bu tatlı dillilik doğanın dokunuşu gibiydi, ama zaten insanları kazanmasını sağlayan da buydu; bu öyle yabana atılacak bir şey değildi, bir şekilde takdir görmesi de gerekiyordu; bu nedenle çok az şey bilmesine, her zaman çaba gösterememesine göz yumuluyordu. Korktuğunda ya da şaşırdığında ya da bir şeyi bilemediğinde korkmuş ve şaşırmış gibi davrandığında nasıl da sevimli oluyordu. Bir şey rica ettiğinde ona hayır demek mümkün olmazdı, teşekkür ederken de adeta coşardı. Öğretmenlerden biri sert olmaya, ciddi davranmaya çalıştığında, ağzı korkudan büzülür ve kaskatı olmuş şekilde, dimdik dururdu; anlaşılan çocukluğundan beri çevresinde hep iyilik olmuştu. Kızlardan biri ona nezaketsiz davrandığında, kızmak şöyle dursun daha çok korkardı; saf bir biçimde iyiliğe odaklanmış olan doğası, kötülükten ve fesattan anlamaz, liderlik üstlenmek gibi bir şeyi aklına bile getirmezd. Zaten

kendine saklamaktan çok başkalarına vermekten keyif alırdı, örneğin o küçük hünerlerinden biriyle bone ya da başka ıvır zıvır şeyler yaptığında; maman ya da başka eli açık akrabalarından biri, örneğin Theodor Amcası şekerlemeler ya da başka hediyeler getirdiğinde, bir kızdaki diğerine koşar, onları dağıtır ve konuşmasında hep bir neşe hissedilirdi. Onun varlığıyla tüm bina aydınlanır, eski, gri, sıvalı duvarların rengi bir ton açılırdı.

Clarissa başlarda Marion'dan uzak durmuştu, fakat sadece onu uzaktan daha ilgili, daha dikkatli izleyebilmek için. Bilinçli olarak bunu kendisine itiraf etmese de, yaşıtı olan bir kızdaki bu özelliğin sırrını çözmeye, bu dışadönüklüğün nedenini öğrenmeye çalışıyordu. Gizlice nasıl yürüdüğünü, çok kolay ve sıkılmadan arkadaşının koluna girdiğini, ziyaret gününde henüz tanıştığı bir yabancıyla rahatlıkla başladığı sohbeti gözlemliyor ve bu doğallığını neredeyse bir suçlu edasıyla kendi sıkılganlığıyla karşılaştırıyordu. Marion geldiğinden beri bu sıkılganlığını gerçekten hissetmeye başlamıştı; en içten olduğu zaman bile içten görünmesi mümkün değildi; bu durumda Marion'dan bir şeyler kapmaya, öğrenmeye çalışması gerekiyordu, birisinin sahnede gördüğü bir dansın adımlarını gizlice odasında denemesi ya da bir aktrisin gülüşünü aynada taklit etmeye çalışması gibi. Marion genel bir ilgi uyandırırken, Clarissa fark edilmiyordu ve –dürüstçe kendisine itiraf ettiği gibi– haklı olarak, çünkü en içten hisler karşısındakine anlatılmadıktan sonra ne değer taşır ki; Marion herkese sevgiyle yaklaşırken, Clarissa'ya herkes saygı gösteriyor ve mesafeli davranıyordu. Clarissa, Marion'un en sıradan tanıdığına yaptığı gibi, bir kerecik olsun babasına böyle karşı konulmaz bir içtenlikle yaklaşabilmenin hayalini kuruyordu. İkisinin birbirine yakınlaşmasını sağlayan ise daha çok bir tesadüftü. Kızların çoğu yaz tatilinde ailelerinin yanına giderken Clarissa her yıl okulda kalırdı, çünkü babası büyük manevralara katılırdı, aynı şekilde Marion da okulda kalmak zorundaydı, çünkü maman Gastein'da özel bir tedavi görecekti. Clarissa'ya, ciddiyeti ve güvenilir tavırları nedeniyle yetişkin muamelesi yapan başrahibe, derslerde oldukça geri kalmış olan Marion'a derslerin olmadığı bu günlerde arkadaşça destekte bulunmasını ve ona bildiklerini öğretmesini istemişti. Clarissa bunu severek kabul etmiş, Marion da coşkulu doğası gereği buna çok sevinmişti; ister istemez bu sıkça bir araya gelmeler bir arkadaşlığın filizlenmesine neden olmuştu. İçedönük doğaların gizli bir gücü vardır, onlar dışadönük insanlarda kısa süreliğine de olsa ciddiyeti açığa çıkartmayı ve ağırbaşlılıklarıyla onların temeline inmeyi bilirler ve Clarissa kısa bir süre

sonra Marion'un kendisine diğerklerine olduğundan çok daha farklı yaklaştığını hissetti. Sokulgan sevimliliğinin gizlediği gibi, hiç de sorunsuz ve tasasız olmadığını, hatta bu bitmek tükenmek bilmeyen bir istekle etrafında somut bir sıcaklık ve içtenlik hissetme eğiliminin altında, konuşup gevezelik ederek, saklamaya çalıştığı bir yalnızlığı, yalnız bırakılma korkusu ve huzursuzluğu olduğunu anladı. Sanki tren durduğunda uyanıyor ve o zaman kimse kalmadığında, ne kadar yalnız olduğunu anlıyordu. Kendini sevdirme arzusunun, yabancılarda sevgi aramanın altında bu korku yatıyordu. Diğerk kızların imrenerek düşlediği gibi ne otelden otele seyahat etmeler öyle güzeldi –akşamları anne ve babası kumarhaneye ya da tiyatroya gittiklerinde yatağa gönderilir ve yabancı odalarda yalnız başına ağlardı– ne de hediyelerinde bonkör olan maman'ın sevgisi güvenilirli. Bolivya'da olan babasından hiç mektup gelmemesi de onu üzüyordu. "Maman hep onun çok meşgul olduğunu söyleyerek beni avutuyor, ama hiç olmazsa bir mektup yazabilir, hem ayrıca..." Her seferinde olduğu gibi birdenbire cümlenin burasında, şikâyet etmeye başladığında Clarissa'nın karşısında dimdik duruyordu durmasına, ama Clarissa Marion'un bir sırrının olduğunu hissediyordu ve bir akşam, gelmesi beklenen annesinin ziyareti yine ertelenince o sır ortaya çıktı. "Maman'ın sorununun ne olduğunu bilmiyorum" diye itiraf etti, sıkıca arkadaşına sarılarak. Clarissa Marion'un konuşurken şiddetle sarsıldığını hissedebiliyordu. "Ama kimse uzun süreliğine benimle iyi arkadaş kalmaz. Benimle ilgili bir şey olmalı bu. Herkes beni önce sever, şımartır ve sonra birdenbire buz gibi soğur ve uzaklaşır. Belki bunu maman'dan almışımıdır. Onun etrafında da hep birileri olur, ama asla aynı kişiler değil. Fakat ben buna katlanamıyorum. Ah, çok kötü bir şey bu, bu soğuma, bu yabancılaşıma, insan kendini itilmiş, dışlanmış hissediyor; dünyada bundan daha kötü bir şey olamaz; buna katlanamıyorum, katlanamıyorum. İnsan mahvoluyor." Ona daha da sokularak: "Biliyor musun, geçen sene Evian'daydık. Yanımızdaki masada ailesiyle birlikte yakışıklı bir oğlan oturuyordu, son derece zarif, son derece kibar görünen, hizmetkâr ve atların olduğu bir evde büyümüş –sen bunları pek bilmezsin, ama insanın oturduğundan anlaşılır bu. Annesine doğru döndü. Tiyatrodaki gibiydi. Ama tabağının üzerinden hep bana bakıyordu, onun hoşuna gittiğimi hissediyordum ve ben böyleyim işte, birinin hoşuna gitmem beni heyecanlandırır, sevindirir; böyle zamanlarda daha akıllı, daha canlı, daha nükteci olurum, her hareketimi ustalıkla yaptığımı, her sözcüğü daha kolay bulduğumu hissederim, hatta bence böyle zamanlarda olduğumdan daha

güzel olurum. Öğleden sonra bana yaklaştı, çok kibar ve biraz yüzü kızararak, kendini tanıttı ve tenis oyununa dördüncü olarak katılmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Akşamları ailesi bize dostça selam veriyordu ve o günden itibaren maman la her gün sohbet etmeye ve onu arabalarına çağırmaya başladılar. Ben de neredeyse sürekli Raoul ile birlikteydim. Ve birdenbire bir öğle üzeri sanki beni görmemiş gibi selam vermeden yanımdan geçip gitti, ailesi de selamı kesti, düşünebiliyor musun Clarissa? Orada oturuyorsun, karşında o çocuk, daha dün oynadığın, sohbet ettiğin, şakalaştığın –niye söylemiyorsam, öpüştük de– tabağının içine bakıyorsun ve ne yaptığını bilmiyorsun, boşuna kafanı yoruyorsun. Ama bu anlattığının üzerinden neredeyse bir yıl geçti, o zamanlar daha aptaldım ve böyle olgun değildim. Böylece öğleden sonra onun yalnız başına ahırdan geldiğini gördüğüm gibi, doğru yanına gittim ve sordum: 'Raoul, bu ne demek oluyor? Ben size ne yaptım?' Çocukçağız kızarıp bozardı, mahcuplaştı ve ardından soğuk bir şekilde, 'Ailemin sözünü dinlemek zorundayım...' dedi. Ah ve ben onun suratına bir şamar atamadım. Tahmin edebiliyorum. Muhtemelen annesi bana evlenme teklif etmesinden korktu ve onlar kim bilir hangi kontes hazretleriydi, çok parası olan... Ama öyle olsa da bir insanı paçavra gibi bir kenara atmak olur mu? ... Bunu asla unutmuyacağım, asla... O kadar utandım ki, maman'ın benim hakkımda düşünebilecekleri için, kendimden utandım... Delirmiş gibiydim... Yemek yiyemiyordum, hepsini çıkartırdım yoksa... Akşam, maman kumarhaneye gitmişti, kalktım ve gölün kenarına gittim, ayakkabılarımı, çoraplarımı çıkarttım ve... Clarissa, lütfen bunu kimseye anlatma, kimseye, olur mu? Sen akıllı ve anlayışlısın, onlar bunu anlayamazlar. .. Merdivenin ilk basamaklarından suya indim, boğulmak istiyordum... Yalnız başıma o odada olmaya ve onlarla karşılaşmaya, onlarla karşılıklı olarak, masada oturma fikrine katlanamıyordum... Beni binlerinin aşağılamasına katlanamıyorum; herkes tarafından sevmeye ihtiyacım var, aksi takdirde... Aksi takdirde terk edilmiş, kovulmuş, kovalanmış, korkutulmuş hissediyorum... Biliyorum, bu aptalca... Ama yalnızca sevdiğim zaman yaşayabilirim... Elbette kendimi suya bırakamayacak kadar yüreksizdim... Ama o gün bugündür her insanla olan ilişkimde, acaba birdenbire bana olan sevgisi biter mi diye bir his duyarım içimde... Yalnızca senin yanında böyle değil Clarissa, senin yanındayken kendimi güvende hissediyorum, yalnızca senin yanında... Hatta hatta mamanda bile böyle hissetmiyorum... Ama hayır, ona haksızlık yapıyorum galiba... Sana tüm bunları anlattığım için benim hakkımda kötü düşünmüyorsun değil mi

Clarissa?"

"Ama Marion, senin hakkında nasıl kötü düşünebilirim," diyerek gerçekten etkilenmiş olan Clarissa heyecan içindeki Marion'un saçlarını okşadı. Arkadaşı ilk kez ona açılmıştı; ertesi gün yine her zamanki gibi gülüp oynuyordu, kızlar da tatilden bronzlaşmış ve dinlenmiş olarak döndüklerinde hemen yanlarına koştu. Her biri için ayrı bir iltifatı hazırды. Ancak Clarissa ya Marion'un ona anlattığı kuşkuları nedeniyle ya da kendi edindiği gözlemler sonucu, dikkatini çeken bir bakış nedeniyle kızlardan bazılarının gerçekten Marion'a karşı eskisi gibi içten davranmadıklarını hissediyordu. Kızlar ilkbaharda ilk kez geldiğinde olduğu gibi artık onun etrafını sarmıyorlardı, fesatlık ve düşmanlık yavaş yavaş hissedilmeye başlamıştı. Clarissa, belki de Marion'un artık onlara anlatacağı yeni şeyler kalmamıştır, diye düşündü. Ya da belki de yazın yaşadıkları, Marion'a olan ilgilerini azaltmıştır diye geçirdi aklından, ancak bazılarının neredeyse kayıtsızca yüzlerini çevirdiklerine üzülen tanık oldu; kızlardan birinin başını çektiği bir grubun güçlendiği ve egemen olduğu, bu sayede de karşı koymaya bir eğilim, evet, hatta bir tür düşmanlık ya da soğukluk oluştuğu hissediliyordu. Marion bir şey fark etmiyordu. Uçuşan, sevimli lüleleriyle bir kızdan diğerine koşuyor, sohbet ediyor, nasıl büyümüş olduklarını methediyor, kıskançlık sezilmeyen o ilgili haliyle küçük maceraları ve tecrübeleri hakkında sorular soruyordu. Clarissa, kızların bazılarının Marion'a karşı tavır aldıklarını, ondan uzak durduklarını görüyor ve Marion'un bu kişilere karşı ilgi göstermesinden huzursuzluk duyuyordu. Marion'u, kendisinin görebildiği bu "tavır alma" konusunda uyarmayı düşünüyor ancak bunun için gerekli cesareti bulamıyordu.

Hiç de tesadüfi olmayan, bilakis gizlice ve kötü niyetle planlamış olan o olay Fransızca dersinde gerçekleşti. Yaz tatilinden çoğalmış çillerinin yanı sıra yanında bir sürü de gereksiz safsata getirmiş olan o çirkin kız, dersin başında Marion'a doğru eğilmiş ve sözüm ona gerçekten ricada bulunuyormuş gibi şöyle fısıldamıştı: "Sözlükte bir kelimeyi bulamıyorum ve Soeur Eve'e beni hep terslediği için sormaya çekiniyorum. Ama seni pek sever. Lütfen benim yerime bâtard kelimesinin ne anlama geldiğini soruver, bâtard kelimesinde şapka işareti a harfinin üzerinde." Marion, her zamanki gibi saf ve iyi niyetli olarak ayağa kalkıp sordu: "Matmazel, bâtard kelimesinin Almanca anlamı nedir?" Anında bazı sıralarda zorla bastırılmış bir kıkırdama duyuldu. Öğretmen hafifçe kızardı ve anlaşılana ya Marion'un bir edepsizlik yaptığını

düşündüğünden ya da onun özel durumundan haberdar olduğundan istemeye istemeye neredeyse ters bir şekilde yanıt verdi: "Bu kelime Ortaçağ'dan gelmekte ve günümüzde artık kullanılmamaktadır. Şimdi ödevini yap!" Yine o sessiz öksürükler duyuldu ve Marion ilk defa gizli bir art niyetin farkına vardı. Clarissa'ya yalvarır gibi bir işaret verdi, ardından yemek salonunda olduğu gibi sessizleşti ve kitabının üzerine eğildi. Ancak dersten sonra aceleyle hemen Clarissa'nın yanına koştu. "Benden ne istiyorlar? Bu utanmaz neden bana bunu sordurdu?" Olayı tam anlayamayan Clarissa da sözcüğü bir kitapta aramak gerektiğini söyleyerek onu sakinleştirmeye çalıştı. Ama daha bunu söylerken Marion o kendine özgü telaşlılığı ile kitaptan sözlüğü almış yapraklarını çeviriyordu bile ve bir anda deli gibi hıçkırmaya başladı. Clarissa da ilgili kısmı okudu: "bâtard, piç, gayri meşru çocuk." Ancak şimdi, açılmış olan sayfada yazarlardan dehşete düşmüş olarak ne olduğunu kavramıştı.

Tüm bu olan biten bir saniye sürmüştü. Marion anlamsız bir öfke içinde koşup gitmişti, bir dakika sonra Clarissa daha kendine gelip onun peşinden gitmeyi akıl edemedi yemek salonundan korkunç bir bağırma duyuldu. Koşarken rahibelerin ve kızların Marion'un etrafını sardığını, onu güçlkle zapt etmeye çalıştıklarını gördü; Marion delirmiş gibi koşarak gelmiş, bir tabak kapmış ve düşmanının alnında kırmıştı. Kan oluk gibi akıyordu. Onu zapt etmeye çalışmadan önce de bıçağı eline almıştı; aslında sevimli olan bu varlık adeta delirmiş gibiydi; karşı koymaya çalışırken, hatları gerilmişti. Zorla dışarıya çıkarıldı, hatta taşınmaktan çok sürüklendi ve bir rahibenin gözetimi altında odasına kilitletti. Kızlar arasındaki heyecanın tarifi mümkün değildi; başrahibe sinirli ve bembeyaz olmuş yüzüyle yerlerine geçip oturmalarını söyledi. Ve ertesi güne kadar, bu sorumsuz davranışlarına ceza olarak, birbirleriyle konuşmalarını kesinlikle yasak etti. Günün kalan dersleri iptal edilmişti; birdenbire sessizleşmiş olan salonda ürkek gölgeler gibi kalakalan kızlar birbirlerine bakmaya cesaret edemiyordu.

Bu arada başrahibe diğer rahibelerle konuyu görüşüyor, telefon sıkça çalıyordu; Marion diğerlerinden tecrit edilmiş olarak, odada kalmak zorundaydı ve çok sonraları Clarissa iki günlük bir sakinleşme sürecinden sonra, annesinin yanına gönderilme kararının çıktığını öğrendi. Ama bir sonraki gece Marion ve başka bir kızla birlikte aynı odayı paylaşan Clarissa, yarı uykulu halde, adeta odadan bir gölgenin geçtiğini ve şefkatle bir elin

kendisini okşadığını hissetti. Ertesi gün Marion kaybolmuştu; daha sonra tespit edildiği üzere bahçe kapısından kaçmıştı. Clarissa heyecanlıydı; göl olayını hatırlıyor ve Marion'un kendisine bir şey yapmış olmasından korkuyordu. Her halükârda bir daha ondan hiç haber alamadı. Polis de hiçbir şey bilmiyordu. Olayın elebaşısı uzun süre aralarında kalamadı, çünkü diğer kızlar, yaptığı şeyin ne denli korkunç olduğunu geç de olsa anlayarak onunla konuşmayı ve selamlaşmayı kestiler.

Bu dönemle ilgili olarak hatırlayabildiği tek şey buydu. Ardından bir yıl daha geçti, monoton ve boş; Clarissa yaz başında okulu bitirmek üzereydi. Ama daha mayıs ayında başrahibe onu nazikçe odasına çağırdı; yarbay babasından bir mektup gelmişti; belirli nedenlerden dolayı hemen okuldan ayrılmasını istiyordu. Aynı zamanda kısa bir de telgraf gelmişti, onu hayrete düşüren ve hatta korkutan telgraf –"Pazar sabah saat on bir de bekliyorum Spiegelgasse'de. Eduard alacak seni trenden"–, çünkü yalnızca olağandışı bir olay, normalde son derece anlayışlı olan babasının böyle kesin bir emir vermesine neden olabilirdi. Huzursuz bir şekilde manastırdan ayrıldı ve böylece ergenlik döneminin sorumsuzluğuna da veda etti.

1912 Yazı

Viyana tren garında ağabeyi onu bekliyordu. Daha tam sarılmadan ağabeyine sordu: "Babamın nesi var?" Eduard tereddüt etti. "Henüz benimle konuşmadı. Sanırım senin de gelmeni bekliyor. Ama aslında ben olayın ne olduğunu tahmin edebiliyorum. Korkarım ona mavi yayı verdiler." "Mavi yay mı?" Clarissa ağabeyine anlamadan baktı. "Evet, bizde emekli edilenler için böyle denir. Uzun zamandır bununla ilgili dedikodular duyuyordum. Ordu gazetesi kuşkusuz yukarıdakilerden destek bularak kitabına saldırdığından beri bakanlıkta ya da Genelkurmay'da istenmediği bilinen bir şey. Daha geçen yıl onu Bosna genel müfettişi olarak sürmek istemişlerdi, ama buna karşı çıkmıştı. Böylece onu görevden aldılar. Bizde sözünü esirgemeyeni sevmezler. İnsanın bir şey olması ya da bir şeyler yapabilmesi onlar için önemli değildir. Önemli olan itaat etmeyi bilmesidir ya da entrikalar çevirmeyi, yoksa köstek olurlar." Normalde açık ve neşeli olan çocuksu yüzünde sert hatlar belirdi, bir saniyeliğine de olsa babasına benzemişti. "Ama şimdi uzun uzadıya sohbet etmeyi bırakalım. Bizi bekliyor. Onun için kolay olmayacak. Haydi!"

Kız kardeşinin titreyen ellerinden bavulunu aldı.

Garın içinden geçerken ikisi de konuşmuyordu. Clarissa henüz düşüncelerini toparlayamamıştı. Babasının imajı onda güç ve parlak üniformayla öylesine özdeşleşmişti ki, birilerinin ondan bunları alabileceği fikri bile imkânsız geliyordu; ondaki ışıltı başka hiçbir şeyde yoktu; yüzünü bilmemesine rağmen bu ışıltı onun çocukluğunu aydınlatmıştı. Babası onun bütün gururu olmuştu. Altın sırmalı yakası olmadan kimsenin tanıyamayacağı babasının gri bir takım elbise içinde, etrafında tüm o renk ve ışıltının parlaklığı olmadan herhangi biri gibi yürüyeceğini düşünemiyordu. Ancak araç Spiegelgasse'ye varmak üzereyken yeniden titrek sesle sordu: "Emin misin, Eduard?" "Neredeyse tamamen," diye yanıtladı Eduard, heyecanını gizlemek için camdan dışarı bakarak. "Kesin olan bir şey var, o da onun istediği ya da arzuladığı her şeyi yapmamız gerektiğidir. Durumunu olduğundan daha da zor hale getirmemeliyiz."

Dördüncü kattaki basit üç odalı evde –Schuhmeister yüksek konumuna karşılık her zaman Spartalılar gibi mütevazı yaşamıştı– kapıyı yaver açtı; yarbayın kendilerini çalışma odasında beklediğini söylerken onun da içi sıkılmış gibiydi. İki içeri girdiklerinde babaları masanın başından kalktı, son yıllarda artan miyopluğu nedeniyle ihtiyaç duyduğu gözlüğünü telaşla yerine koyup Clarissa'ya doğru yürüdü. Her zaman olduğu gibi onu alnından öptü. Ama sanki bu sefer daha bir yumuşak ve aynı zamanda daha sıkı şekilde onu kendine doğru çektiğini, adeta ona tutunmak istediğini hissetti Clarissa. "İyi misin?" diye sordu kısaca. "Evet, baba," diye yanıtladı aceleyle, çünkü son hece dilinden dökülürken artık nefesine hâkim olamıyordu. "Oturun," dedi babaları emredici bir tonla iki koltuğu göstererek, kendisi de yazı masasının başına döndü ve daha müşfik bir tonda oğluna, "Sigara içebilirsin. Çekinmene gerek yok," dedi.

İçerisi tamamen sessizdi. Açık olan pencereden Michael Kilisesi'nin saat kulesinin on biri vurduğu duyuluyordu; her üçü de asker gibi dakikti.

Yarbay yeniden gözlüğünü takmış ve önünde duran birkaç yazılı kâğıdı asabi bir şekilde üst üste koyuyordu. Serbest konuşma konusundaki başarısızlığını bildiği için çocuklarıyla yapacağı konuşma için hatırlatıcı notlar hazırlamıştı ve zaman zaman takıldığında onlara bakarak destek alacaktı. Anlaşılan yalnızca ilk sözcükleri ezberlemişti; herhalde bunları doğrudan çocuklarının gözlerinin içine bakarak söylemek istiyordu. Ama bunu başaramadı, gözlük camlarının ardındaki güvensiz bakışları, çocuklarının mahcup bakışlarıyla karşılaşınca bakışlarını hemen yazılara çevirdi.

Başlayabilmek için önce gırtlakını temizledi. "İkinizi" diyerek sesini ağırbaşlı kurultuktan kurtaramadan sözlerine başladı "size, hem sizi hem de beni ilgilendiren bazı bilgiler vermek için buraya çağırdım. İkiniz de yetişkinsiniz ve size söyleyeceklerimin kesinlikle aramızda kalacağını biliyorum. Şimdi öncelikle," –bakışlarını kâğıtlara çevirdi, öyle ki yüzü tam olarak görülmüyordu–, "imparatorluktaki görevimden istifa ettim. İstifa dilekçem bugün ordu sekreterliğine ulaştı."

Duraksadı ve ardından kâğıttan okumaya başladı. "Nerdeyse kırk yıllık meslek hayatımda her zaman dürüst olmaya çabaladım. Asla yalan söylemedim, ne aşağıya ne de yukarıya, ne aslarım ne de üstlerime, ne en üsttekilere ne de onların da üstündekilere. Bu yüzden siz çocuklarımdan da

herhangi bir şeyi gizlememe gerek yok. Ben," –bir an sesi kısıldı–, "ben isteyerek ordudan ayrılmadım. İstifamı generallik rütbesiyle süslemeleri ve belki de arkamdan bana nişanlar takmaları bu gerçeği değiştirmeyecektir. Benim için hiçbir şeyi değiştirmeyecek. İstifa etmem istendi ve bu istek öyle bir iletildi ki, benden kurtulmak istedikleri apaçık belliydi. Buna karşı gelebilirdim ve yaptığım işleri lütufkâr ve müşfik bir şekilde onaylayan majesteleriyle görüşmek istediğimi söyleyebilirdim. Bunu yapmadım. Elli sekiz yaşındaki bir insan artık rica edip yalvarmaz. Bunu anlayacağınızı umuyorum."

Okumaya devam etmeden önce tekrar bir an duraksadı. "Neredeyse kırk yıldır asker olarak imparatorluğun hizmetindeyim. Bu yüzden askerin ilk görevinin itaat etmek olduğunu biliyorum. Disiplini korumak, onaylamasak da haksız bulsak da verilen her emre uymak zorunda olduğumuzu da biliyorum. Eleştirmeye hakkımız yoktur, ben de bunu yapmayacağım. Ama siz çocuklarıma gerçekte ne olduğunu anlatmak istiyorum ki benim hakkımda tereddüde düşmeyin ve benim görevimi layığıyla yapmadığımı düşünmeyin; elbette bunlar kesinlikle aramızda kalacak. Sizin de bildiğiniz gibi yıllardır dış ülkelerdeki olası düşmanların ordu güçleri ve donanımlarının hesaplamalarıyla ilgileniyorum, bu alanda emin olmak ne kadar mümkünse, ben de yaptığım işlerden o kadar emindim. Her ne kadar üstlerim bunların gereksiz ve belirleyici olmadığını düşünseler de ben bu hesaplamaların ve karşılaştırmaların sonuçlarını üstlerimden asla gizlemedim. Özellikle Genelkurmaydın geri kalanı ve Savunma Bakanlığı'nın aksine Balkan ülkelerinin taktik alandaki ve malzemeler konusundaki üstünlüğüne dikkat çektim ki bu ülkeler kuşkusuz şimdi Türklere karşı silahlanıyorlar, ayrıca bazı noktalarda da kendi silahlanmamızın yetersizliklerini de dile getirdim: uzun bir sefer gibi görülmesi gereken Balkan Savaşı'nda mermi tüketiminin mevcudun yedi katı olacağı sonucuna ulaştım; benim bu konudaki çalışmalarım yıllar içerisinde gereksiz dosyaların arasında kaybettirilmiş. Bu çalışmaların küçük görülmesine ve baştan savılmalarına alışkındım; bu konuda kararlı olmam gerektiğini biliyordum, bu nedenle kesin ve doğru bilgiler vermeye devam ettim, çünkü görevimi bir ödül uğruna yapmıyordum. Bu yaz manevralarında, bu manevralar hakkında şahsi görüşümü almak isteyen veliaht imparator ekselanslarıyla uzun bir sohbete dahil edildim ve üstlerime karşı disiplinim izin verdiği ölçüde açık sözlü konuştum. İmparator ekselansları çok ilgili görüldü ve ardından iki kez de Konopişte sarayında

huzurlarına davet edildim; birçok şeyin yanı sıra istatistiksel tespitlerimin olası uluslararası bir çatışmada şansımızı değerlendirmeye temel oluşturup oluşturmayacağını sordu ve ben de inandığım üzere bunu evet diye yanıtladım, çünkü ben yıllardır saatlerimi bu iş için oyun olsun diye harcamamıştım, bilakis tehlike anında vatanıma hizmet edebilmek için yapmıştım bunu. İmparator ekselansları kendisi için böyle özel bir doküman hazırlayıp hazırlayamayacağını sordu ve ben de bu dokümanı yalnızca kendisinin görmesi ve kendine saklaması şartıyla ki bunun sözünü verdi, kabul ettim. Ben..." Schuhmeister şimdi daha yüksek sesle ve hararetle okuyordu, "dört hafta boyunca bu doküman üzerinde çalıştım ve bunu yaparken de vicdanım ve hesaplamalarım doğrultusunda dürüsttüm. Hepimizin kaderinin çözülmez şekilde bağlı olduğu imparatorluğumuzun müstakbel hükümdarı mademki konuyla ilgileniyordu, ben de endişelerimi gizleme gereği duymadım ve uluslararası bir çatışmada özellikle topçu birliğinin yetersizliğinin bizi ağır tehditlerle karşı karşıya bırakacağını söyledim ve Genelkurmay'ın Rus ordusunun savaşa hazır olacağını hesapladığı gün sayısını neredeyse yarıya indirdim. İmparator ekselansları çalışmamı bizzat kendisi benden aldı ve dokümanı yalnızca kendisinin inceleyeceği sözünü tekrarladı; ancak birkaç ay sonra bazı iğneli sözlerden ve aynı zamanda ordu gazetesinde benim istatistiksel bilgilerime karşı saldırılardan notlarımın herkesçe bilindiğini anladım, nasıl öğrendikleri hakkında fikir yürütmek, tahminde bulunmak, tartışmak beni aşar, bu yüzden bu bilgilerin rakiplerimin eline nasıl geçtiği hakkında da herhangi bir yorum yapmayacağım; ihraç edilmem bunun kaçınılmaz sonucundan başka bir şey değil. Siz çocuklarıma şimdi şunu söylüyorum: Yaptığım hiçbir şeyden pişmanlık duymuyorum ve imparator ekselanslarına ulaştırdığım ve kanımca fevkalade endişe verici sözlerimin arkasındayım. Bu siyasi ve askeri kanadın düşündüğünün aksine çok daha büyük tehlike altında olan monarşimizin iyiliği içindi. Keşke ben haksız olsam! O zaman bana haksızlık edilmiş olmasının hiçbir önemi olmazdı."

Yarbay bir ara verdi, bir yudum su içip yazılı kâğıtlardan birini kenara koyduktan sonra yenisini aldı. "Evet, bu ilk konuydu. Şimdi gelelim bana. Umarım sizden belirsiz bir süre için ayrı kalmamı anlayışla karşılırsınız. Çok meşgul olduğum için sizinle fazla zaman geçiremedim, ama beni tanıdığınız kadarıyla ihraç edilmiş bir subay, baştan savılmış bir emekli olarak eski iş arkadaşlarıma bana tepeden, acıyarak bakmalarına izin vermeyeceğimi

biliyorsunuz. Elli sekiz yaşında sivil kıyafet giymek istemiyorum, ne kahvede ne de berberde. Sizler de beni buralarda sivil kıyafetlerle dolaşırken göremeyeceksiniz; ayrıca artık bana ait olmayan bir unvanla hitap edilmesini istemiyorum. Kimse de bunu yapmamalı. Kendime ne hürmet ettiririm, ne acınmasına izin veririm ne de kendimi sorguya çektiririm. Evlatlarım ben aslında sizler için üzülüyorum, az önce söylediklerim sizin için de geçerli; beni olduğum gibi hatırlayacaksınız; veda etmek için imparatorun huzuruna çıkmayı beklemeden, daha bugün Viyana'dan ayrılmaya karar verdim. Yayıncının izniyle istatistiksel tablolarımın yayınlanmasını naklettiğim ve ön çalışmaları oldukça hafifletecek olan Berlin'e gidiyorum; istemediğim halde bana bahşedilen bu özgürlük belki de bazı yabancı devletlere yapacağım gezilerle izlenimlerimi tamamlamamı sağlar. Görevden alınmış ve gereksiz biri olarak görünsem de ben görevimi bırakmam, otuz yıllık çalışmamı resmi bir emir için bir yana bırakmam, ben sevgili vatanımız için görevimde kalacağım. Çalışmamı sürdüreceğim ve açıkça söylüyorum, bu çalışma..." Schuhmeister sesini yükseltip her kelimeyi vurgulayarak söyledi, "gelişini gördüğüm savaş için, kesinlikle çıkacak savaş için, iş arkadaşlarımın birçoğunun iyimserliğe sığınarak görmezlikten geldiği için çok daha tehlikeli olacağını düşündüğüm savaş için... bu çalışmada sadece kendi kısıtlı olanaklarımla topladığım bilgileri ordumuzun ihtiyaç duyacağı an hazır bulundurmaktır, beni geri çağırılmaları ya da çağırılmaları umurumda değil, ayrıca kendi pembe gözlüklerinden göremedikleri ya da görmek istemedikleri gerçeği göstermek içindir: uçurumun kenarında olduğumuz gerçeğini. Hesaplamalarım için övüldüm ve çalışmaya devam ettim. Ama bunun iyi ya da kötü olup olmadığı, mükâfatlandırıldığı ya da mükâfatlandırılmadığı önemli değil. O an geldiğinde belki de benim hesaplamalarıma ihtiyaç duyacaklar, umarım o an hiç gelmez. İnsan bir işi gerekli olduğu için yapmalıdır, kraliyet ailesinden bir teşekkür almak için değil. Ben bir yemin ettim. Bu yeminimi tutacağım." Yeni bir sayfa aldı. "Şimdi gelelim üçüncü konuya, yani sizlere. Anneniz evlendiğimizde geleneklere uygun olarak drahoma getirmişti. Daha ilk günden itibaren bu paranın tamamen size ait olduğunu düşündüm ve asla anaparanın ve faizin bir kuruşuna dokunmadım, böylece güvenilir yatırımlarım sayesinde o gün bana verilen para neredeyse ikiye katlandı. Eduard, senin hakkını güvenilir tahvillere, Clarissa, senin hakkını da tasarruf sandığına, adınıza yatırdım, böylece reşit olduğunuz gün bana sormadan ve beni haberdar etmeden istediğiniz gibi bu paralan kullanabileceksiniz. Bu azımsanmayacak servet senin için Eduard,

askerlik hoşuna gitmeyecek olursa, başka bir mesleği seçme şansı anlamına geliyor; ancak bu kararı vermeyi sana bırakıyorum. Benim ruhum ve bedenimle asker olmam seni mecbur etmesin ve benim çalışkanlıkla ulaştığım kariyerimin bir haksızlıkla sonuçlanması da seni ürkütmesin. Önemli olan insanın yaptığı işi sevmesi ve yaptığını dürüstçe ve namusuyla sonuca ulaştırmasıdır. Clarissa, sana düşen payı kendine drahoma yapabilirsin, ancak evlenene kadar boş durmamamı da yürekten dilerim. Seni tanırım, kendin için uygun bir şeyler bulacaktır. Evim her ikinize de açıktır, kirası emekliliğimden düzenli olarak ödenecektir, bu evi nasıl kullanacağınızı ve bölüşeceğinizi ise kendi aranızda adil bir şekilde halledersiniz. Beni merak etmeyin. Mütevazı yaşamım için emekliliğim oldukça yüksek, ayrıca yayınlarım sayesinde iyi bir birikimim oldu ve ileride de ihtiyacım olandan fazlasını kazandıracak gibi görünüyor. İleride ben olmasam da ağabey ve kız kardeş olarak birbiriniz için en güvenilir dostlar olacaksınız. Yani benim için korkmanıza ya da endişe etmenize gerek yok, özellikle de üzülme yok; buna katlanamam. Ve... ve başıma bir şey gelecek olursa, dün vasiyetime yazdığım arzumu yerine getirin: Askerî cenaze töreni yapılmasın! Şu ceketi çıkarttığım an askerliği bırakmış olacağım. Bundan böyle özgürce kendi isteklerim ve arzularım doğrultusunda imparatoruma ve vatanıma hizmet edeceğim." Schuhmeister kâğıtları katladı, son kelimeleri tıpkı cephede çınlayan trompet sesi gibi tiz, keskin, coşkulu, güçlü bir sesle okumuştur. Şimdi gözlüğünü kılıfına yerleştirdi, ardından kâğıtları yazı masasının çekmecesine kaldırdı. Sonra ayağa kalktı. Yakası sıkıyordu. Tekrar yakasını geriye itti. Her iki çocuk gayri ihtiyari koltuklarından kalktılar. Schuhmeister biraz daha yaklaştı. Ona yardım edecek kâğıtların olmadığı ve çocuklarıyla bir baba gibi konuşmak istediği o an yine eski tutuk haline bürünürdü. Sıradan bir ses tonuyla: "Evet! Bu halledilmiş oldu. Şimdi... Artık her şeyi biliyorsunuz... Ve... Ve artık kendi yolunuzu kendiniz çizeceksiniz... Size hiçbir şey söyleyemem, hiçbir tavsiye veremem... İnsan kendi doğrusunu bile bilemez... Bu durumda işte... Bu durumda söylenecek bir şey yoktur... Kalan her şeyi insanın kendisinin bilmesi gerekir... Herkes kendisi bilmelidir." Duraksadı, kendisi de o çaresizliği içinde tamamen boş cümleler kurduğunu fark etmişti, bakışlarını onlara çevirmek yerine sanki halının deseninden bir şeyler okumaya çalışıyormuş gibi yere eğdi. Sonra birdenbire kendini topladı, anlaşılan aslında ne söylemesi gerektiğini hatırlamıştı. "Evet... Bir de şu var... Elli yıl içerisinde yalnızca bir şey gördüm ve öğrendim, hayatta yalnızca bir şey dört dörtlük yapılabilir... Yalnızca bir

şey, ama onu da tam yapmak gerekir. .. Bunun ne olduğu önemli değildir, kimse kendini aşamaz, ama hayatını bir tek şeye odaklayan, doğru bir şey yapmış olur. Bu şey yalnızca doğru, dürüst, temiz bir şey olmalıdır ve insanın kendi kanıymış gibi kanıksadığı bir şey olmalıdır... Eğer insan kendi yaptığını doğru buluyorsa, diğer insanların buna saçmalık ya da aptallık demeleri önemsizdir... İnsan hizmet etmeyi bilmelidir, hizmet etmeyi, doğru dürüst hizmet etmeyi, bunun için teşekkür edilsin ya da edilmesin, mükâfat ya da teşekkür olsun ya da olmasın... İnsan yaptığı şeyi, yaptığı kendi şeyi bilmeli ve doğru şekilde tamamlamalıdır... İnsan yalnızca inandığı bir şeye sahip olursa... Sağlam olmak gerekir ve insanın başına bir talihsizlik gelirse, uyuz bir köpek gibi kovulursa ve üstüne üstlük bir de kendisiyle alay edilirse... İşte o zaman dişleri sıkılmak gerekir ve sağlam durmak gerekir... Duyuyor musunuz? ... Sapasağlam... Sapasağlam..."

Utaniyordu, duygularına kendini kaptırmış olmaktan utaniyordu, toparlanmak istiyordu, sallanmaya başlamıştı ve o an Clarissa yetişti; daha son kelimelerindeki acıyı hissetmişti ve işte şimdi hıçkırıklarla sarsılarak kendini onun kollarına bıraktı, karşı koyamayacak kadar güçsüzdü. Fazlasıyla içine atmış ve içinde tutmuştu. Kollarına kenetlendiğini hissediyordu ve her sarsılışıyla en derinlerindeki acı Clarissa'nın içine işliyordu. Utanç içinde toparlandı. "Beni affedin" diye mırıldandı kendi kendine, "ama yalnızca bir kez sizinle konuşabilirdim ve bu aynı zamanda son kezdi. İnsan yaşlanınca bu durumda duygulanabiliyor işte... Evet, şimdi beni bırakın artık... Bununla baş edebilirim... Yalnız daha kolay baş edebilirim... Ya da sormak istediğiniz başka bir şey var mı?"

Her ikisi de sessiz kaldı. Sonra Eduard bir adım öne çıktı. Çok solgundu. Askeri alışkanlığından dolayı üstünün karşısında ister istemez hazır olda duruyordu. "Baba," dedi, "çalışmanın ve gözlemlerinin sonucunu özetlediğin kayıtlardan bahsettin. Onları görmek istiyorum ve kaybolmalarını da istemiyorum. Gizli olduğunu biliyorum. Ama bize güvenebilirsin, en azından bize güvenebilirsin. Bir kopyası daha varsa..."

Schuhmeister oğluna baktı. O gün ilk kez doğrudan yüzüne bakabilmişti. "Sana teşekkür ederim," dedi içtenlikle. "Haklısın, bunu hak ediyorsunuz. Bunu hiç düşünmemiştim. İstedğim şeyin ne olduğunu birileri bilmeli, yoksa hepsi arşivlerde çürüyüp gidecek. Kimseye göstermeyeceğinizi biliyorum ve

eğer 6ng6rd6ğ6m Şey gerçekleŐir de –Avusturya 6kerse, o zaman bunları yakın. Yalan s6ylediğimiz iddia edilirse, o zaman bir k6t6phaneye verin; en azından sonraki nesil babanız hakkında, her Şeye rağmen doğru olanı yaptı desin."

Yazı masasına gitti ve m6h6rl6 paketi buluncaya kadar aradı, 6zerinde Şu yazıyordu: "6l6m6mden sonra açılmadan yakılmak 6zere." Paketi Eduard'a verdi ve saati g6stererek "Artık konuşmak yok, bir tek kelime etmek yok," dedi. Oğluna ve kızına sarıldı. Her ikisi de tek kelime etmeye cesaret edemedi. Schuhmeister tekrar yazı masasının başına gitti ve diğer ikisi gibi dimdik beklemeye başladı; çocuklar bakışlarını hiç kaldırmadan, baŐlan 6nde odadan çıktılar, kapı arkalarından kapandığında babalarının 6keceğini hissediyorlardı. Yaver, Eduard'ın ceketini giymesine yardım etti. Sessizce merdivenleri indiler, evin kapısından çıktıklarında Michael Kilisesi'nin saat kulesinden on iki metalik vuruŐ sesi geldi. Tam bir saat kalmıŐlardı babalarının yanında. Ancak bu bir saatlik s6rede babaları hakkında Şimdiye kadar olduğundan çok daha fazlasını 6ğrenmiŐlerdi.

1912-1914

Sonraki haftalar Clarissa'nın hayatına belli bir huzursuzluk getirdi: hayatında ilk kez kendi başına bir karar vermek zorundaydı. O ana kadar hep başkalarının istekleri belirlemişti yapacaklarını, her gününü, hatta her saatini bile. Şimdi meslek seçmek gibi önemli bir konuda kendisinin karar vermesi gerekiyordu ve belli bir eğilimi ya da hedefi olmadığı için bu önemli sorumluluk onu daha da huzursuz ediyordu. Piyano çalmayı çok seviyordu, en zor parçaları bile hatasız ve kolaylıkla çalıyordu çalmasına, ama yine de gerçek bir başarıya ulaşabilmesi için alması gereken yolun farkındaydı. Üniversiteye gidebilmek için lise eğitimini tamamlaması çok fazla zaman alacağından söz konusu olamazdı; diğer taraftan kesin, belli bir meşguliyeti olmadan üç teyzesinden birinde kalmak fikri hem babasının hem de kendi arzusuna ters düşüyordu. Tesadüf bu ya, babasının bir avukat arkadaşı küçük yatırımlarıyla ilgili bazı formaliteleri halletmek üzere Clarissa'yı yanına çağırmişti; orta yaşlarda, yardım derneklerindeki çalışmaları nedeniyle kendi çalışma alanının dışında da oldukça tanınmış bir adamdı; Clarissa ona tereddütlerini açıkça dile getirip fikrini sordu. Dr. Ebeseder gülümsedi ve öncelikle özür dileyerek ricasının onu neden neşelendirdiğini açıkladı; ona danışmakla gerçekten doğruyu yapmıştı, gerçi tam bir uzman sayılmazdı. Kendisi eski hükümlülere meslek danışmanlığı yapan derneğin başkanıydı, Clarissa ise manastırdan yeni çıkmış ve "henüz hükümlü" değildi. Dr. Ebeseder Clarissa'ya bazı sorular sorarak konuyu kafasında irdeleyip fikrini şöyle açıkladı: Birkaç yıldır pedagoji alanında tamamen yeni çalışmalar vardı, tüm ülkelerde özellikle kadınlar, örneğin İsveç'te Ellen Key ve İtalya'da Signora Montessori gençliğin eğitimi konusunda yeni ve haklı taleplerde bulunuyorlar ve bu kişiler ağırlıklı olarak çocuğun da bir birey olduğunu ve öte yandan ruhsal, bedensel gelişimini de dikkate almak gerektiğini savunuyorlardı; artık günümüzde aklı başında anne babalar çocuklarını akılsız bakıcı ve eğitimsiz öğretmenlere teslim etmek istemiyordu; bu konuda eğer yanılmıyorsa çok çeşitli meslekler edinmek mümkündü ve bunlar çok ilgi çekiciydi, maddi açıdan yüksek taleplere de uygundu ve Dr. Ebeseder'e göre, önemli yanlarından biri de bunun verimli ve insancıl bir etkiyi içinde taşıdığını bilmektir. Tüm bu eğitim ve öğretimler

artık bilimde yerini bulmuştu; klasik çocuk bakıcısı yerine diyet yemeklerinden beden eğitimi ve egzersize kadar sorumlu asistanlar isteniyordu. Bu çabalar şimdi çok değişik yönlerde ilerliyordu; zamanın ruhuna uygun olarak uzmanlaşmak önemliydi. Asabi çocuklar için ayrı okullar, zor eğitilen çocuklar için ve zihinsel geri kalmış çocuklar için ayrı ayrı okullar vardı. Kimi kadınlar sosyal alanda kendilerini yardım etmeye adıyorlardı, kimileri de jimnastik alanında yardımcı oluyordu, bebek bakımı ise başlı başına bir bilim haline gelmişti; kendisinin de hepsini takip edemediği yeni okullar ve yeni kuramlar ortaya çıkmıştı –Dr. Ebeseder işin özünde ruhsuz bir meslekte çalışmak istemeyen ama öte yandan kadının asıl görevinden ve özel yeteneğinden vazgeçmek istemeyenler için bu yeni nesilde birçok kapının açık olduğu düşüncesindeydi. Dr. Ebeseder kesin bir şey önermek istemiyordu, ama psikolojik pedagojiyi kendine uygun görüyorsa bunu tavsiye edeceğini söyledi. Clarissa maddi anlamda sıkıntıda olmadığı için, çok önemli ve herkese kısmet olmayan bir ayrıcalıktı bu, ilk yıllar kesin bir karar vermesi gerekmiyordu, bilakis bebek bakımı ya da pedagoji konusunda değişik üniversite, hastane ve akşam kurslarına katılabilir ve sonrasında edindiği bilgilerle içinden gelen ses hangisini işaret ediyorsa ona karar verebilirdi; çünkü içten gelen ses her zaman meslek seçimi konusunda en doğru kararı verdirirdi.

Clarissa ona içtenlikle teşekkür etti ve ertesi yıl duyduğu bu minnettarlığın doğru olduğu kanısına vardı. Yılmayan ve tutarlı bir gayretle –babasından aldığı birçok karakteristik özellik gibi bunu da ondan almıştı– gününü tam olarak planlıyor ve azami bir çabayla değişik alanlarda kendini yetiştiriyordu. Genel bir kayıt yaptırdı, bebek bakımı kursunu tamamladı, üniversitenin pedagoji bölümünün verdiği seminerlere katıldı, hastanelerde çalıştı, konferanslara gitti ve birbirinden çok farklı eğitim metotlarına vâkıf oldu. Spiegelgasse'deki evinden sabahın yedisinde ayrılıyor ve akşamları o kadar geç dönüyordu ki ancak bir saat piyano çalabilecek vakti oluyordu. Bu nedenle profesörlerden biri onun için, saatleri yürürlükten kaldırmak gerekir diye şakalar yapıyordu. Clarissa henüz bir şeye karar vermemişti. Birçok şey ilgisini çekiyordu. Ancak öğretmenlik yapmaya yeteneğinin olmadığını anlamıştı. Manastırdayken sorunların çeşitliliği hakkında hiçbir fikri yoktu. Sessizce dinlemesi ve becerikliliğiyle her yerde olumlu anlamda dikkat çekiyordu, diğer yandan o kadar çok şeye ilgi duyuyordu ki, manastırdaki onca yıldan sonra... Okul yıllarında babasına hesap verdiği gibi şimdi de

kendisine düzenli olarak hesap veriyordu. Hastalara, düşkünlere ve genel olarak insanlara yardım edebilecek kadar metanetli miydi? Sağlıklı insanlar onu daha çok çekiyordu. Çevresinde huzursuz, asabi insanlar istemiyordu. Onları da hastalarla aynı kefeye koyuyordu. Bir sonuca varması gerekiyordu.

Clarissa insanlara hizmet etmenin kendisini mutlu ettiğini ve bu sayede kendisini daha özgür hissettiğini fark etti. İçinden gelen sesin kendi iradesini coşkuyla, sabırsızca bildirebilmesi için inzivaya çekildiğinde nihayet o "şeyi", asıl olanı seçeceğini biliyordu.

Karar kendiliğinden geldi –her zamanki gibi hiç beklemediği bir anda. Katıldığı seminerler arasında Clarissa'ya göre en ünlü sinir hastalıkları doktoru olan Profesör Silberstein'in "Asabi Çocuk" seminerleri de vardı; bu seminerler Clarissa'ya, çok önemli diye tavsiye edilmişti ve Clarissa onları ilgiyle takip ediyor, hepsini olağanüstü buluyordu. Silberstein, alışılmışın dışında çok genç yaşta profesör olmuşsa da şimdilerde takriben elli beş yaşlarındaydı; keskin yüz hatlarına sahipti ve büyük bir hatip olarak tanınıyordu, her ne kadar Freud hakkında pek bilgiye sahip olmasa da. Özellikle edebiyat alanında çok bilgiliydi; Dostoyevski ve Poe onun için önemliydi ve eserleri arasında bağlantılar kuruyordu. Modern bir tipti, keskin hatlara sahip yüzü Yahudi menşeyini gösteriyordu, zayıf yapıydı, hatta çelimsiz denebilirdi, biraz fazlaca öne eğilerek yürüyordu. Burnu fazlasıyla büyüktü. Saçları simsiyahtı, öyle ki bu da tüm görüntüsünü çok daha sert yapıyordu. Aynı zamanda biraz keşiş havası vardı. Hızlı, akıcı konuşuyor, el kol hareketlerini çok fazla kullanıyordu. Clarissa'yı büyülüyordu, bunlar dinlediği ilk ciddi seminerlerdi. Örneklerini tamamen özgürce veriyordu. Bu da karşı çıkmaları körüklüyordu. Anlaşılan o da zaten bunu istiyordu, insanlar her zaman kendilerine en yabancı olan şeye hayran olurlar. Clarissa tartışmaktan keyif alıyordu, tüm bunları hızlı algılamaktan da haz duyuyordu. Bütün dikkatini verebiliyordu; o güne kadar yalnızca akli yavaş işleyen insanlar tanımıştı; o andan itibaren hastalıklara ilgi duymaya başladı.

Clarissa onun seminerlerine üç ay boyunca katıldı; ilk sıralardan birinde oturuyor ve not tutuyordu. Bu şekilde not alarak duyduklarını unutmuyordu. Babasından aldığı bir özelliği bu, yazılı olana güvenmek. Clarissa yavaş çalışan bir insandı. Tuttuğu notları evde temize çekiyordu. Sırf bunun için kendisine bir defter almıştı. Profesör bir gün seminerini bitirdiğinde kürsüden

ona yönelerek şöyle dedi: "Biraz zamanınız varsa..." Clarissa, profesörün doğrudan kendisine hitap edince, duyduğu onurla biraz şaşırıldı. Hofrat Silberstein sözünü sürdürdü: "Affedersiniz hanımefendi, iyi bir dinleyici olduğunuzu ve not tuttuğunuzu fark ettim. Sizce bir sakıncası yoksa her şeyi mi yoksa yalnızca önemli bilgileri mi not ettiğinizi sorabilir miyim?" Clarissa'nın yüzü kızardı. Yanlış bir şey yapmış olabileceği endişesiyle yalnızca önemli yerleri not ettiğini ve evde tuttuğu bu notlardan bir metin oluşturduğunu, bunun bir alışkanlık olduğunu söyledi. "Harika, bu mükemmel. Dinleyin, hanımefendi, bana çok büyük bir iyilik yapabilirsiniz. Bu seminer dönemi için yalnızca birkaç not almıştım ve bir aksilik sonucu temizlik yapılırken atıldılar. Şimdi ise bir Amerikan dergisi için onlara ihtiyacım var. Tekrar bir araya getiremiyorum. Bugün sizin not tuttuğunuzu görünce, bunun çok güzel bir tesadüf olduğunu düşündüm. Bana notlarınızı ödünç vermeniz mümkün mü acaba?" Clarissa kabul etti. İlk yedi sunumu bitirdiğini, ancak bugünkünü daha hazırlaması gerektiğini söyledi. Böylece onları üniversiteye ona ulaştırması konusunda anlaştılar. Ertesi gün hepsini hazırlayacaktı; gece son notlarını da tamamladı. Bir sonraki gün Hofrat Silberstein'in kendisine teşekkür ettiği ve perşembe günü kendisini ziyaret etmesini rica ettiği bir telgraf aldı. Clarissa'nın manastırdan çağrıldığı günden sonra aldığı ilk telgraftı bu.

Hofrat Silberstein onu kabul odasında karşıladı; daha antrede evin çok özel olduğu dikkatini çekmişti, özellikle zevkli döşenmiş olması; burada daha önce hiç görmediği tablolar asılıydı, garip türden tablolar. Daha sonra bunların Hieronymus Bosch ve Callot'nun eserlerinin reproduksiyonları olduğunu öğrendi. Mesmer'in karikatürlerinin bazıları bir doktoru alaya alan ne varsa sergiliyordu ve Clarissa bunların kara bir ironiyle seçildiklerini düşündü. Hofrat Silberstein bir aşağı bir yukarı yürüyüp duruyordu. "Öncelikle, size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum. En zor anımda uzatılmış bir yardım eli oldu. Elyazmasını dün yolladım bile. Ancak bundan çok daha fazlası vardı. Beni şaşırttınız. Dikkatinizi tamamen vermişsiniz, bazı şeyleri benim söylediğimden çok daha açık bir şekilde ifade etmişsiniz. Çok daha güzel özetlemişsiniz. Genelde kendimi kaptırırım ve çoğu zaman yeterince açık ifade edemediğim hissine kapılırım. Daha iyi bir özet düşünemiyorum. Zihni açık bir insanın söylediklerimi nasıl algılayabileceğini gösterdiniz. Bu çok önemli." Yerine oturdu. "İzin verirseniz özel bir şey sormak istiyorum size. Bir yerde çalışıyor musunuz yoksa okuyor musunuz?"

Clarissa sakince içinde bulunduğu durumu izah etti. "Sormamın bir nedeni var. İşlerim son yıllarda biraz geri kaldı. Hafızam zayıflamadı, en azından ben böyle olduğunu umuyorum, ancak işler birikiyor. Birçok şeyi ihmal ettim. Tüm hasta vakalarını tam olarak kaydedecek zamanım olmuyor. Uzun zamandan beri kendime bir yardımcı almak, bir asistan yetiştirmek düşüncesindeydim; bunu iki kez denedim, belki de ben yeterince sabırlı değildim. Dün özetiniz bana ulaştığında hayret ettim, istediğim şey aynen buydu, benim anlatırken uzattığım şeyleri özetlenmiş, açıklamalarımı anlaşılır halde bulmak. İşe o an sizi düşündüm; sizi görmek istedim, sabırsızlığımdan dolayı size bir telgraf yolladım, çünkü aklıma bir şey koyduğumda, bu ne olursa olsun beni durdurmak mümkün değildir. Bunun ilginizi çekebileceğini düşündüm. İşim kısmen ilginç, kısmen de sıkıcı ve zordur... ve kartotek hazırlamak herkesin harcı değildir... ama niçin gülümsüyorsunuz?"

Clarissa ister istemez kartotek sözcüğüyle babasını hatırlamıştı, onun koleksiyon tutkusunu. Babası bir keresinde onu gizli odasına götürmüş ve göstermişti. Atölyesine girdiği o gün yüzünde daha sert, daha katı bir ifade vardı. "Bunun herkesin harcı olmadığını söylediğiniz için gülümsüyorum... ben bunu... bir tesadüf sonucu biliyorum. Ve itiraf etmeliyim ki bunu yapmayı her şeyden çok isterim. Belki de bu iş, benim en çok katkıda bulunabileceğim bir iştir... özel şartlar nedeniyle."

Anlaşma çok çabuk gerçekleşti. Clarissa dolgun bir maaş karşılığında her gün üç dört saat kadar asistan, arşiv görevlisi ve sekreter olarak profesörün yanında çalışacaktı, vaka raporlarını onun dikte ettirdiği şekilde özetleyecek ve düzenleyecekti. Ancak profesör, Clarissa'nın yardımına o kadar alışmıştı ki bazen onu tüm öğleden sonraları ve hatta sık sık akşamları da çalıştırıyordu; Clarissa yirmi yaşında yalnızca geçimini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda da tutkuyla ilgilendiği bir işe sahip olmuştu. Zekâsının kıvraklığı ve hızı dışında Silberstein'da en hayran olduğu şey, çalışırken yorgunluk nedir bilmemesi ve zamanını son dakikasına kadar kullanabilme sanatına sahip olmasıydı; Silberstein'ı ne o yıl ne de sonraki yıllarda tembellik ederken görmedi. Sabahları saat dokuzaya kadar herkes için hatta ailesi için bile görülmez ve ulaşılmaz oluyordu; her zaman tam tamına yediye çeyrek kala kalkıyor ve yediden dokuzaya kadar kilitli kapılar ardında kuramsal eseri üzerinde çalışıyordu, özellikle de hayatının eseri olarak

gördüğü "Halkların Nevrozları" üzerinde. Bu eserinde bir sürü tarihi doküman aracılığıyla halkların da tıpkı insanlar gibi depresyon ve iritasyondan geçtiklerini ispat etmeye çalışıyordu; bitirdiği tek bölüm olan Yunanistan bölümünü bir tür önsöz olarak başa almıştı ve Nietzsche'nin edebi alanda yapmak istediği gibi bu ulusun ruhsal durumuna yeni bir bakış açısı sunuyordu. Öğleye kadar olan zamanını üniversitenin işlerine, öğleden sonralarını da muayenehanedeki çok çeşitli işlere ayırıyordu, sosyal sorumluluk görevleri dışındaki mektuplaşma ve eğitimi ise akşamları yapıyordu; ama bunların arasında arabada, tramvayda her zaman elinde bir kitap olurdu, onun için dinlenmek bir konudan diğerine geçmek demektir. Clarissa onun hakkında bir fikir edinmek için çok fazla zamana ihtiyaç duymadı, gösterdiği başarılarla duyulan saygının dışında gerek meslektaşları gerekse hastaları tarafından pek de sevilmediği gözünden kaçmadı; hastalarına karşı sert, hatta genelde kaba bir tavrı vardı ve (bilinçli bir şekilde) onların acılarını ve yakınmalarını küçümsemeyi ya da her zaman uygun düşmeyen esprilerle basitleştirmeyi seviyordu; onun yakınında, onu gözlemleme fırsatına sahip Clarissa kısa sürede bu kabalığın ve alaycılığın yufka yüreğine karşı bir tür savunma mekanizması olduğunu anladı. Özünde çok iyiliksever ve kendini feda edecek kadar yardımsever biri olan Silberstein insani yanını kabullenmekten utanıyordu. Çoğu kez tek tek hastalıklarla kendini yoruyor, örneğin kleptomani sorununu çözebilmek için karakollara koşuyordu; söz konusu hasta kadını ise kaba bir şekilde "hırsız" diyerek aşağılıyordu; "Eğer ciddiye alındığını fark ederse nevrozlu bir hasta karşısında bitmişsiniz demektir," demişti bir defasında Clarissa'ya; bir doktor olarak şahsen dahil edilmekten rahatsızlık duyuyor gibiydi ve bu utangaç tavrıyla daha nice garip özelliği ortaya çıkıyordu. Çekingenliğinden dolayı genelde Clarissa'ya birtakım esprili lakaplarla hitap ediyordu. "Evet, hafızam", ya da "Sırların sahibesi" diye sorardı ona ve vaka raporlarını dikte ettirirken, ki bunlar genelde oldukça mahrem içerikli olurdu ve o da bunu pek aydınlık olmayan odadaki yazı masasından yapardı ve böylece yüzü lambanın önünde gölgede kalırdı. Bu Clarissa için daha önce hiçbir insanda görmediği bir tür saygının ifadesiydi. Diğer taraftan Dr. Silberstein, Clarissa'ya ne kadar müteşekkir ve onun çalışmaları için vazgeçilmez olduğunu şaka yollu da olsa asla saklamazdı; bazen onun fikrini alırdı; ona "bizim" eserimiz dediği yazıdan dikte ederdi, onu ailesine dahil etmişti; on beş yaşında bir oğlu vardı; ve tıbbi olduğu kadar özel görüşlerini de Clarissa'yla paylaşırdı; bizzat eşiyse Clarissa'nın birlikte seçmesini istediği hediyeler de alırdı ona. Clarissa,

Siberstein'in kendini açtığı tek ve hatta belki de ilk insan olduğu hissine kapılıyordu ve yabancı insanların kaderleri ve yabancı sırlarla ezilmiş Silberstein için içini dökmenin bir rahatlama anlamına geldiğinin farkındaydı. Bu güven ortamı Clarissa'ya fevkalade iyi geliyordu hatta bunu sıra dışı buluyor ve bir lüks gibi görüyordu. Ama tüm bunlara kendini kapıp koyvermek niyetinde değildi. Silberstein'a hizmet etmekle bir davaya hizmet ettiğini

biliyordu; çok sonra bu yılları hayatının en tasasız ve en rahat geçen dönemi olarak sık sık düşünecekti.

* * *

Yaptıkları onca sohbet arasından özellikle biri aklında kaldı, yalnızca açıklayıcı olduğu için değil, bilakis, tüm o süre boyunca tek bir kez ona şahsen yöneltilmiş olduğu için. Hofrat Silberstein o öğleden sonra kütüphaneye gitmesini ve tarihi eserlerden bazı özetler çıkartmasını rica etmişti. Saat altıda döndüğünde ilk defa ona son derece kaba davrandı. "Zamanımı boşa harcamam. X dosyasını nereye kaldırdınız? Yarım saattir arıyorum." Clarissa eliyle dosyanın yerini işaret etti. "Bunu nasıl bulmamı bekliyorsunuz?" diyerek onu azarladı. Bu dosyayı L harfi altında aramazmış. "İsim fihristini her bir harfe alfabedeki bir rakam karşılık gelecek şekilde oluşturduğum. Şurada yanında kitap da duruyor." Silberstein kitabı bir yana attı. "Ben her seferinde burayı karıştırıp duracağım, öyle mi? Bu yaptığınız düpedüz saçmalık –siz nasıl böyle..."

Birdenbire konuşmasını kesti, Clarissa'ya baktı ve gülmeye başladı. "Kabalığımı affedin. Elbette siz haklısınız, haksız değilsiniz. Ben yalnızca öfkelenmiştim. Kontes X son dakikada randevusunu iptal etti, ondan sonraki hasta zamanında gelmedi. Tüm öğleden sonram ziyan oldu." Ve sinirini arşiv dolabını yumruklayarak çıkartmıştı. Kendisini bir sinir patlamasında yakalamış olmaktan memnun olarak nihayet Clarissa'ya şöyle bir açıklama yaptı: "Şimdi bir sinir doktorunu kısaca tanıyın bakalım –zamanını çalan iki hastası olduğu için sinirleri boşalıyor. Yanında deli olmadığı zaman kendisi deliriyor." Clarissa buna karşı çıkması gerektiğini düşündü: "Şaşırmamak gerekir, fazla çalışıyor, yok, yeterince çalışmıyor, fihristimin sırrını bile çözmemiş." Ama Silberstein konuşmaya devam ediyordu: "Zamanı boşa harcamamış olmak için sizin de teşhis koymayı öğrenip öğrenmediğinizi

birazcık denetleyebiliriz. Söylesenize vicdanım, her şeyden önce ağır nevroza eğilimli olduğumu fark ettiniz mi...?"

Clarissa sabretti, her ne kadar dışarıdan bakınca onun gerçekten hasta olduğunu düşünse de. "Tam tersi. Ben aslında nasıl hastalanmadığınıza şaşırıyorum. Bu kadar çok çalışıp yine de sinirlere hâkim olabilmek," dedi.

Dr. Silberstein ona ciddiyetle baktı. "Benim yanımda doğru bir şey öğrenememişsiniz. Ben aslında asabiyetin kendisiyim. Yahudi genlerimden geçme. Daha çocukluğumda neredeyse hastalık derecesinde gelişmişti bu. Sakin oturamaz, sakin duramazdım. Hâlâ öyleyim. Kendi başıma kaldığım an huzursuzlaşıyorum, beni bir şey dışarı itiyor; bu nedenle eşim ne yapacağını bilmiyor ve yazın bir tatil yapmam konusunda ısrar ediyor. Tatil benim için bir tür dehşet sözcüğüdür, önce üniversitenin bitmesi gerekir, hastaların yaz havasına girmesi gerekir. Ben... Benim bütün sırrım huzursuzluğumu fazla çalışarak bastırmaktır. Bunu da çok şeyle uğraşarak başarıyorum. Bir şeylerle meşgul olmam gerekiyor. Yalnızca meşgul olduğum zaman bu huzursuzluk hali geçiyor. O zaman korkmama gerek kalmıyor. Çünkü yalnızlık korkusu zehirden beterdir. Bunun yerine çalışmak daha iyidir. Arkamda huzursuzluğun beni beklediğini hissettiğimde beni yakalayamaması için koşarım; tüm meslektaşlarımla hayranlık duyduğum çalışkanlığımın ardındaki son sır işte budur.

"Ama siz de fark etmişsinizdir; ben tedavi için bundan bir yöntem geliştirdim. İnsanı oyalamak, herkese onu oyalayacak uygun bir şey bulmak ona yardım etmek anlamına geliyor. Beni Freud'dan ayıran da budur. Benden hoşlanmadığını biliyorum ve sanırım benden hoşlanmamakta da haklı. Ben ise onu umutsuzca seviyorum, onun dâhiyane zihinsel gücüne, cesaretine, insani ahlâkına hayranlık duyuyorum ve 'resmi çevrelerde' ondan daha değerli sayıldığım için de utanıyorum. Ama şu konuda haklıyım: Temelden birbirimizden farklıyız. Tüm dünya bizi ayrı yere koyuyor, mekânsal olarak düşünüldüğünde benden yalnızca yedi sokak ötede otursa da. O, nedeni bildiği takdirde takıntısının ne olduğu ve nereden geldiği söylendiğinde o insanın iyileştirilebileceğini düşünüyor. Freud insanları hastalıklarının temeline götürmek istiyor, ben ise onları bu temelden uzaklaştırmak istiyorum. Bana göre insana daha zararsız başka bir takıntı vermek daha iyidir. Ben gerçeğin insana yardım edeceğine inanmıyorum. Tam tersine ona

bir tutku vermek gerekiyor, kendi kendini yememesi için dört elle sarılabileceği bir tutku. Görüyorsunuz ya, Bayan Kollermann'ı şükürler olsun ki şan derslerine ikna ettim; şimdi bütün gün ders çalışıyor ve temsilcilere koşup her köşe başında afişlerinin asılacağına hayalini kuruyor. Elbette asla iyi bir şarkıcı olamayacağını biliyorum, ama onu meşgul ederek takıntısından uzaklaştırıyor ve başka şeylere yönlendiriyorum; çünkü amacım yalnızca yardım etmek. Ben iyileşmeye inanmıyorum. Her insanın bir takıntısı vardır ya da en azından takıntılı olmaya müsait genleri vardır ve bunlar herhangi bir yerlerde kendini gösterme dürtüsüyle hareket eder, ama bu dürtüyü kesip atmak mümkün değildir, kendini boşluğa yansıtma arzusu olan bu aptal dürtü ancak başka yönler kaydırılabilir. Her insanın, düşün insanının da ve hatta özellikle onun beyninde karanlık kalmış, kendi aklının aydınlatamadığı bir bölgesi vardır –Napoleon'un aile takıntısı vardı, Dostoyevski'nin kumar, Balzac ise hem oyun yazarı hem de işadamı olmak konusunda takıntılıydı. Bilgi hiçbir işe yaramaz. Kişisel takıntıları konusunda yardımcı olunabildiği herhangi biriyle daha tanışmadım, kendim de dahil olmak üzere."

Clarissa gayri ihtiyari beden diliyle tepki vermiş olmalıydı, çünkü Dr. Silberstein ona ters ters baktı. "Evet, ben de dahil. Haydi deneyelim bakalım. Bende bariz bir kusur fark etmediniz mi? Bana uymayan, size anlamsız, aptalca, budalaca, ahmakça gelen?"

Clarissa'nın yüzü kızardı.

"Evet, insan susarak da yalan söyleyebilir. Elbette. Gerçekten saygıdan dolayı bunu tespit etmeye cesaret edemiyorsunuz. Peki, Profesör Jaquinot'ya o coşku dolu mektubu dün neden yazdım? Biliyorsunuz ki onun kitabını sevmem. Yanıt veriyorum; çünkü Academie des Sciences'a saygılı görünmek ve davet edilmek istiyorum! Beni ilgilendirmeyen kongrelere neden katılıyorum? Bu akşam Eğitim Bakanlığı'nın kabulüne neden katılıyorum? Zaman kaybı olduğunu biliyorum, orada çaresiz dikilip duracağım ve can sıkıntısından öleceğim! Bu çok aptalca bir şey. Günlük gazeteler bile bilimsel açıdan daha değerlidir. Peki, neden? Çünkü bir hafta boyunca adım gazetelerde yer almazsa hemen unutulabileceğim takıntısına sahibim de ondan. Çünkü mahvolacağımı düşünüyorum, oysa on sayfalık çalışmanın bu bin saatlik bayat temsilden daha önemli olduğunu da biliyorum. Bu bir takıntı, bir aptallık, bir saçmalık, ciddi bir insana yakışmayan bir tavır bu acte-

depresence; bunu biliyorum, yapmadan önce de, yaparken de ve yaptıktan sonra da biliyorum. Ama yine de yapıyorum. Dikilip dururken burada ne arıyorsun diye soruyorum kendime. Özsaygımdan kalmış son kırıntıyı inceliyorum, özellikle de açıklıyorum. Öyle bir güvensizlik hissediyorum ki, kendime olan inancımı yitiriyorum. Utanıyorum, kendimi aşağılıyorum ve bu saçmalığı olduğu gibi son derece mantıklı bir şekilde kendime ispat etmeye çalışıyorum. Ama ben, psikoloji profesörü, ben uzman psikiyatrist ve psikolog, her seferinde ve her hafta yine uyanık bir bilinçle beynimin karanlık kalmış köşesinin kurbanı oluyorum. Sanki bir insan karşısında kendimi suçlamak istiyormuşum gibi bir şey bu. Ama şimdi bunlardan kurtulduğuma seviniyorum. Belki de asla bunları dile getiremezdim. Evet, şimdi biliyorsunuz ve bundan sonra frakımı giydiğim ve şu şingirtıları yani nişanlan taktığımda her seferinde çekinmeden gülümseyebilir ve kendi kendinize şu tespiti yapabilirsiniz; çünkü ben zaten biliyorum; ne yazık ki acınacak derecede normal olan bu adamın takıntısı, aptallığı iş başında. Görüyorsunuz ya bilgi yardım etmiyor, bu neredeyse bir olgu, seçkin meslektaşımın sandığı gibi değil yani, hatta pek mutlu da etmiyor, hatta bilakis zayıf noktalarını bilmeyenlerin kendilerini bilenlerden daha iyi hissettiklerine inanıyorum! Zayıf noktalarını asla öğrenmemeleri daha iyidir. Anlaştık mı?"

Yine neşelenmişti ve kurşunkalemle sevinçle masaya vurdu. Clarissa onu daha önce sanki hiç bu kadar mutlu görmemişti; genelde yüzünde bir hüznün olurdu, çoğu zaman da bir koşuşturmaca içindeydi. Clarissa da neşeye güldü, bu eğlenceye katılmaya hevesliydi. "Ya bana koyduğunuz teşhis? Neredeyse kendi durumumu merak ettim. Sormamak çok ayıp olur."

Dr. Silberstein birden ciddileşti. "Siz benim için ilginç bir vakasınız. Bunun üzerine düşünmediğimi sanmayın. Ama kendimle başa çıkmaktan bile daha zor bir durum bu. Gözlemlenmek işlevsel bir meseleye dönüşüyor. Hatta zamanla mükemmelleşen. Ama kanımca siz henüz gözlemlenebilecek evreye gelmediniz. İçsel duruşunuzu gizleyebilmek, dikkatleri üzerinize çekmemek için her şeyi yapıyorsunuz; bunu el yazınızda bile yapıyorsunuz. Ama çabanızın yetemediği yerler var; hatta bunlar yabancı yerler. Ben bunu, izin verirseniz, biraz da kıskanıyorum. Her şeyi yaparken o denli sakin, o denli rahatsınız ki. Size ne verilirse, o sizi meşgul ediyor; size verilmeyen ise sizi rahatsız etmiyor. İç dünyanız o kadar sağlam görünüyor ki zaman zaman kendime sizi

bu kadar dengede tutan nedir diye soruyorum? Öyle sakince oturabiliyorsunuz. Bu sizin pasifliğiniz, hatta aktif olduğunuzda bile bir pasiflik söz konusu. İstedığınız şey henüz gelişip olgunlaşmamış, hatta belki daha kendiniz bile bunun ne olduğunu bilmiyorsunuz. Kurallar sizin için geçerli olmadığı ya da henüz geçerli olmadığı için istisnai birisiniz. Daha bir tahminde bile bulunamadım, hatta çekip çıkartabileceğim bir uç bile bulamadım. Dikkatimi çeken yalnızca pasif duruşunuz oldu. Halbuki kendinizi kanıtlama dürtünüz var. Genlerinizde olanı mükemmel şekilde tamamlıyorsunuz ama yalnızca en önemli olan kısmını, bunun ötesine asla geçemiyorsunuz. Gerçekten pasif bir tutumunuz var. Hiçbir şey talep etmiyorsunuz. Bunda sizi özel kılan bir şey var. 'Neredeyse varlığınız hissedilmiyor' demek isterim. Diğer yandan kim olduğunuz da hissedilmiyor. Belki kendiniz de bunu yeterince hissedemiyorsunuzdur. Sanırım... Siz özünüzü henüz bulamadınız, daha doğrusu özünüz henüz sizi bulamadı. Ama..." Clarissa'nın ciddileştiğini fark ettiği için hemen neşeli bir tavır takındı, "haklısınız. Karşıt ispatın kendine özgü bir hali vardır. Yine de ben özümnden vazgeçmiyorum. Ne ondan kaçabilirsiniz ne de onunla geçinebilirsiniz. Sabırlı olun. Kişinin takıntısı elbet onu bulur. Sabırlı olun. Günün birinde sizin de yolunuz bana düşecek, sizin bile. Tedbirli biri olarak şimdiden kendiniz için fihristte bir kart hazırlayın, şimdilik boş kalsa da merak etmeyin, Tanrı kaleminin ucunu açtı bile. Bunca bilgelikten sonra şimdi de sırada delilik var; bakanlıktaki akşam toplantısı için frakımı giymem gerekiyor."

* * *

Bu daha ziyade tesadüfi konuşmadan Clarissa'nın aklında bir tek cümle kalmıştı kendisini ilgilendiren, hatta gizliden gizliye huzursuz eden. "Varlığınız hemen hiç hissedilmiyor, belki siz de kendinizi yeterince hissetmiyorsunuz", cümlesiyle deneyimli gözlemci, Clarissa'nın kendisinin de tüm bu yıllar içerisinde belli belirsiz sezdiği bir şeyi dile getirmişti. Hastanelerde, kurslarda birbirinden çok farklı insanlarla, genç erkeklerle, öğrencilerle ve doktorlarla birlikte çalışmış, onlarla konuşmuştu ama özel bir ilişki geliştiğini asla fark etmemişti; hatta bazılarının onu dışarıda tanımadıkları dikkatini çekmişti. Diğerlerinin bir tek sohbetten sonra genelde birbirlerine sen diye hitap ettiklerini, hatta daha yakın ilişkilere girdiklerini hiç de meraklı biri olmamasına rağmen fark etmişti etmesine ama kendisinin

ilgi çekici olmadığını düşündüğü için bunu böyle kabullenmişti. Bu nedenle de genelde sessiz kalırdı. Diğerlerinden daha iyi bilse bile, gereken kelimeleri yeterince çabuk bulamazdı, bu nedenle de mütevazı bir şekilde sessiz kalmayı tercih ederdi. Okuldayken bu böyle olmamıştı: Kız arkadaşları akıl danışmak için ona gelirlerdi, özellikle de mutsuz olduklarında, ama asla (bir kez Marion hariç] özele girmezlerdi, çünkü Clarissa kalıplarını kırabilecek bir insan değildi. (Kızların maceralarını anlatmalarını duyardı, mektup yazdıklarını, onlara kâğıtlar geldiğini.) "Varlığınız hemen hiç hissedilmiyor." –Daha güzel ifade edilemezdi; her nerede olursa olsun o yalnızca sıradan biriydi, rahatsız etmeyen, diğer taraftan başkalarının dikkatini çekmeyen. İnsanlarla hiçbir zaman sıcak ve samimi bir ilişki kuramıyordu, yirmi yaşına gelmiş biri olarak kızını özleyen babası ya da güvenilir sekreterini özleyen profesör dışında kimse onu aramıyordu.

Fark edilmediğini biliyordu ama bu onu pek üzmüyordu; kendi kabuğunda yaşamaya ihtiyacı vardı, bunu da babasından almıştı; ama diğer cümle onu üzmüştü: "Belki siz de kendinizi yeterince hissetmiyorsunuz." Eski manastır okulundan çıkan kızlara son yıllar çok şey göstermişti. O günden beri Clarissa da birkaç izlenim edinebilmişti; başlangıçta ürkütücü, sonraları yalnızca şaşırtıcı ve sonunda ise sarsıcı izlenimlerdi bunlar, daha yarı çocuk olan kızların aşka ve cinselliğe ne denli teslim olduklarını görmek; bu teslimiyet o kadar büyüktü ki henüz on bir yaşındaki bir kız pencereden atlamıştı. Bebek bakımı bölümünde çocuğunun babasının kim olduğunu bilmeyen zavallı bir kadınla tanışmıştı: Kadın adamla yalnızca bir kez karşılaşmış ve akşamleyin yüzüne bile daha doğru dürüst bakmadan ona teslim olmuştu. Onun yerinde başka biri olsaydı böyle bir şey yapmazdı. Hastanelerde bir yanda hastalıkları, diğer yanda doktorlarla samimi ve neşe içinde görüşen hemşireleri görüyordu ve nihayet sinir doktorunun yanında en sarsıcı izlenimlerini edinmişti. Orada, kendini bir aktöre kaptırmış, polis tarafından aktörün evinin önünden götürülmek zorunda kalınan kadınlar vardı; kıskançlıktan kendilerini yiyen başka kadınlar vardı ve bir çocuk sahibi olmak için deliren ve bu nedenle karşılaştığı herkese kendini sunan bir kadın vardı. Başkalarının iç organlarını dağılayan bu kızgın hançer, soğuk yüzüyle bile ona dokunmamıştı. Ne okulda ne de okul dışında fazla samimiyetten hoşlanmıştı, hatta kız arkadaşlarından biri onu öptüğünde bile utanırdı ve vücudunu bir başkasının görmesine asla müsaade etmezdi. Onu fark eden üniversite öğrencileri onu konuşulacak, akıllı biri olarak görürlerdi, ancak

buna bir arzu eklenmezdi; yalnızca bir kez neşeli bir akşama dahil olmuştu; hastanedeki görevinden sonra ağabeyiyle birlikte hoş subaylar eşliğinde şarap içmeye gitmişlerdi; şaraplar içilmişti; neşeli sesler ve müzikle mutlu olmuştu ve içinde ilk kez dışarıda kalmamak, coşmak isteği duymuştu. Subaylardan biri ona yaslandığında onu geri çevirmedi, ama onu övmeye başladığında sözleri ona öylesine banal, öylesine yapmacık geldi ki. Bir kadeh daha şarap, bir kadeh daha derken gülüyorlardı, ne söylendiğini dinlemeden, aradaki setleri yıkmak için neşeli görünüyorlardı. Her şeyi bir merasim sırasıyla bekliyordu: Şimdi koluma girecek. Şimdi sesini alçaltıp beni öpecek. Ben de kedi gibi ona sokulacağım. Ama her ikisi de suskunlaştığında, hiçbir şey olmadı; sonuçta Clarissa subayın yanından ayrıldı, içinde bulunduğu durum ona gülünç geldi. İnsanların birden gözlerinin parlaması, belli olaylarda seviyesiz davranmaları. Köşe kapmaca gibiydi, nihayetinde teslim olunan, çünkü yapmacık, yalandan bir karşı koymaydı. Clarissa şimdi bu denli katı bir tutum içinde olduğu için kendine kızdı. Bu katılık, bu çekingenlik onun için aşılmazdı, ya da aksine öte yandan bazı yalnızlık dolu gecelerde kadın olduğunu hissediyordu; yenidoğan ünitesinde ellerini bırakmak istemeyen küçük parmakları olan bir eli tuttuğunda, göğsünde derin bir acı hissediyordu. Yirmi yıl boyunca ne kimse onu arzulamış ne de o kimseyi arzulamıştı. Bir kez bile kısa süreli de olsa âşık olmamıştı. İçinden gelecek olan yanıtı bekliyordu. Ama kendine yanıt vermiyordu. Tüm bunları hiçbir zaman gerçekleştirmemişti.

Hofrat Silberstein'la yaptıkları konuşma etkisini sürdürüyordu. Yolda subaylara bakmaya bile çalıştı. En doğal haliymiş gibi neşeli olmaya çabaladı. Ancak eve döndüğünde kendini ve davranışlarını doğal bulmadı, bilakis biraz utandı: eskiden güvenilir olmakla övünürdü, şimdi buna kızılıyordu. Keyfi kaçmıştı.

* * *

Mayıs geldi ve Haziran 1914 oldu. Günler tekdüze geçip gidiyordu. Bir gün öğleden sonra Clarissa işe geldiğinde, Silberstein'ın beklemesinden kendisine söyleyeceği bir şey olduğunu anladı. İçinden, bundan hayırlı bir şey çıkmaz, diye geçirdi. "Yaz planlarımı değiştirmem gerekiyor. Luzern'deki L'education nouvelle adlı pedagojik kongreye ilgilenmişim. Orada genç bir grup bir araya gelecek, yani ilham alabilmek için mükemmel; onlar zamanın nabzını

çok iyi tutuyorlar. Çok üzücü ama iptal etmek zorundayız. Biraz evvel Edinburgh'daki yaz kursları için bir davet aldım ve bu daha önemli. Uluslararası çapta tanınan bir öğretmen olmak istiyorsan herkesle iletişim kurmak zorundasın ne yazık ki. Kongreye katılmayı çok istiyorum, ancak aynı anda iki yerde bulunamam! Aslında mümkün olabilir, eğer insanın her şeyi yapabilen bir yardımcısı varsa." "Ne istediğinizi bilmek istiyorum," dedi Clarissa. "İşin özü şu, lütfen korkmayın, emrime amade olmanızı istiyorum. Luzern'deki o kongre beni ilgilendiriyor; Fransızlar tarafından, bir grup ileri görüşlü öğretmen tarafından düzenleniyor. İsviçre'ye alındı, çünkü bu vesileyle Pestalozzi'nin bazı okulları da ziyaret edilecek; birçok ülkeden temsilci de katılacak. Çocuk psikolojisi benim ilgi alanım, İtalya ile İsveç'ten uzmanlar kongreye katılacaklarını bildirdiler. Ben düşündüm ki, sizin de bir hava değişimine ihtiyacınız var. Daha hiç Avusturya dışına çıkmadınız. Ama insan kendi ülkesi sınırları dışında olunca daha özgür oluyor, daha özgür düşünüyor, rahatlıyor. Ne kadar güzel özetler yapabildiğinizi biliyorum ve benim özel olarak neye ihtiyacım olduğunu ve neyle ilgilendiğimi sizin dışınızda hiç kimse bilemez. O yüzden katılımcı olarak müracaat edin. Gideceksiniz değil mi? Elbette masrafları ben karşılayacağım. Hiç kimse orada benim adıma bulunduğunuzu bilmek zorunda değil. İzin verirseniz size bir de tavsiyem olacak, gitmişken birkaç şeyi ziyaret edin; belki Montessori okuluna gidebilirsiniz ve Konstanz Gölü'ndeki İsviçre modelinden bazılarını da ziyaret edebilirsiniz; tavsiye yazılarını size vereceğim. Hastalık teşhisleriyle uğraşmamak ve kendimizi bir nebze sağlıklı kılmak, her ikimize de çok iyi gelecektir. Kabul mü?" Clarissa elbette kabul etti. Haziran sonunda Luzern'e gitti.

Haziran 1914

Clarissa Luzern'e devam etmeden önce bir gün Zürih'te kaldı. Yalnızca ilk bir iki saat biraz yabancılık yaşadı. İlk defa kendi başınaydı. Bu ilk seyahatiydi, ilk kez yabancı bir yatakta yatıyordu, bu onun için alışılmadık bir duyguydu. Bedenini şu anda ve burada daha çok hissediyordu sanki. Trende kadının biriyle hiç çekinmeden bir sohbeta başlayabilmişti; insan bir yere, bir kimseye ait olduğunu bilirse o yerle ve o kimseyle ortak yanlarını hisseder, yabancı bir yerde olan kişi ise yalnız olduğunu daha çok hisseder. Viyana'dayken bir yarbayın kızıydı, bir sekreterdi; burada ise dikkat çekmeyen şetlant bir tayy r giymiş, kendini caddelerin akıntısına bırakmış geç bir insandı. İnsan alışkanlıklardan yalnızca kendine döner. Yeniye keşfetmenin uzun sürmeyecek olmasına neredeyse  z lecekti.

Öğleden önce vardığı Luzern'de, daha Viyana'dayken müracaatı üzerine aldığı programlarda, danışmak için kongrenin sekreterliğine gitmesi ve kendisine kalacak bir yer vermelerini istemesi gerektiği yazıyordu; birkaç kişiye sorduktan sonra İsviçre'nin önceki yüzyıllardan kalma sağlam yaşam tarzını g rkemsiz bir biçimde sergileyen eski, ama ona oldukça görkemli gelen bir binaya ulaştı; geNiş, ayna gibi cilalanmış tahta merdiveninden yukarı çıktı ve tavanı tahtayla kaplanmış rahat bir odada buldu kendini. Eskiden muhtemelen bir aristokrata ait olan evin davetlerini düzenlediği salondu burası. Sekreterliğin nerede olduğunu sorduğu görevli çok zor anlaşılan bir İsviçre Almancasıyla onu yığınla k ğıdın arkasında oturan ve o an bir bayanla birlikte form dolduran bir beye yönlendirdi. Clarissa adamı rahatsız etmekten çekindiği için birkaç adım ötede bekledi ve böylece ikisini izleme fırsatı buldu. Kadın çok hararetiydi ve biraz da öfkelenmiş görünüyordu. İki de bir programı çıkarıyordu, belirli ayrıntıları tekrar tekrar değiştirmek istiyor gibiydi; Clarissa aksanlı telaffuzundan ve yüksek sesle söylediği bazı kelimelerden onun Leh ya da ek olabileceğini düşünürken kadının kimseyi umursamadan dik kafalılık etmesine kızılıyordu içten içe. Kadın bir isteğini yaptırmak ister gibiydi. Bu tarz isterik davranışları bildiği anlaşılan kongre sekreterinin taviz vermeyen tavrını Clarissa beğendi; takriben kırk kırk beş yaşlarında, ince, solgun yüzlü, hoş burunlu ve ışıl ışıl gözleri olan bir adamdı. Clarissa, adamın Alphonse Daudet'yi andırđığını

düşündü, muhtemelen kahverengi yumuşak bıyığından dolayı. Görünen o ki, kadını geri çevirecekti, ama o, yani Professeur Leonard bunu öyle yumuşak bir ses tonuyla, öyle hoş ama sarsılmaz, dostane bir tavırla söylüyordu ki ricada bulunan fevri bayanın hamleleri her seferinde bir anlığına kesiliyordu. Her türlü ısrarı yumuşatma ihtiyacı onun sevecen tavırlarında var olan bir şeydi. "Mais je vous assure, Madame" cümlesini neredeyse şefkatli bir ses tonuyla söylediğini duydu Clarissa, "il n'aurait pas plus grand plaisir pour moi que de realiser ce changementsinir içindeki kadının fark etmediği bir şey vardı, kongre sekreteri neşe içinde adeta oyun oynuyordu, kadın sinirlendikçe, o kibarlaşıyordu. Clarissa kongre sekreterinin bu durumla eğlendiğini düşündü, öyle ki kibarlığında bir nebze de alay vardı. Nihayet kadın hiçbir şeyin işe yaramayacağını anlamış olacak ki öfkeli bir şekilde yerinden kalktı, elinde tuttuğu çantasını savurdu ve öfkeyle dışarı çıkmak üzereyken kongre sekreteri ayağa kalkıp, "Madame, vous av ez oublie vospapiers" dedi ve bayanın evraklarını uzattı. Clarissa'ya dönüp baktı ve hafifçe tebessüm etti. Ardından ona yönelip yazı masasına buyur etti.

Clarissa ancak şimdi ona doğru gidiyordu. Adam kibarca ona oturacak bir yer gösterdi; Clarissa bir an o neşeli ifadenin kendisine de geçtiğini hissetti. Kalacak bir yer aradığı ve oturma yerlerinin ayarlanması gerektiği için geldiğini açıkladı ve adını söyledi. Kongre sekreteri listeyi çıkarttı ve listeye göz atar atmaz Clarissa'ya sevinçle baktı. "Ah, siz Viyana'dan Bayan Schuhmeister'siniz! Demek gerçekten geldiniz. Size özellikle çok güzel bir yer bulmalıyız, bir tür kral dairesi. Ne de olsa bizim beklediğimiz onur konuğumuzsunuz." Clarissa ister istemez kızardı. Profesör Silberstein'in görevlendirdiği bir asistan olarak geldiğini bilmediklerini düşündü. "Sanırım bir yanlışlık söz konusu. Korkarım beni başkasıyla karıştırıyorsunuz." Ama Leonard gülüyordu: "Hayır, buyurun kendiniz bakın. Sizin adınıza rastladığımda meraklandım... dün akşam adınızın yanına kocaman bir ünlem koydum, size bunun nedenini de hemen söyleyebilirim. Kendi camiamızdan ve İsviçreliler dışında çok fazla yabancı konuğumuz yok. On dört günden beri tüm yabancı konuklar geliyor; hepsinin bir arzusu var: kalacak özel yer ve göl manzarası. Sunumlarının çevirilerini yaptırmak ve öncesinde bir özetini gazeteye vermek istiyorlar! Üç kişi bu nedenle fotoğrafını yolladı bile. Tabii en önemlisi, hepsi de sunumunu ilk akşam istiyor, hiç kimse üçüncü ya da dördüncü akşam konuşmak istemiyor; özel soruların yanı sıra masa düzenindeki hiyerarşinin de sorulması ulusların kendini beğenmişliğini

gösteriyor. Her ismin yanına tüm istekleri not etmem, düşmanlıkları ve rekabeti dikkate almam gerekmişti çaresiz, sizin adınızın karşısında hiçbir not yazılmadığım görünce kendi kendime şöyle dedim: Bu asla gelmez. Bir insanın bir kongreye bildiri sunmak için değil de yalnızca dinlemek için on iki saat yol gelmesi mümkün değildir. Yoksa bir bildiri sunacak mısınız, bu idealist tabloyu bozmak mı istiyorsunuz?"

Clarissa güldü. Leonard'ın neşeli tavrı insanın içini açıyordu. "Hayır, gerçekten yalnızca dinlemek üzere geldim. Ve kalmak için çok basit bir yer rica ediyorum. Aksi takdirde kendimi rahat hissetmeyeceğim. Ayrıca özel bir kıyafet de getirmedim. Mümkün olduğunca rahat olmak istiyorum."

"Accordel Gelelim bu akşamki masa düzenine. Birlikte oturmak istediğiniz kişiyle ilgili özel bir talebiniz var mı, konuştuğu dille ilgili örneğin, ya da tanışmak istediğiniz belli biri var mı?"

"Hayır. Burada kimseyi tanımıyorum."

"Elbette tanıyorsunuz. Beni. En kenarda, önemli kişilerden en uzakta oturmanın sizin için bir sakıncası yoksa masanızda ben olacağım."

Kapıda yeni bir kadın daha görüldü. Clarissa teşekkür etti ve evraklarını aldı; kalacağı yer kentte, gölün kenarındaydı: samimi bir bayan öğretmenin yanında temiz bir oda, o ahşap çatılı evlerden birinde, İsviçrelilerin gerçekten "yuva gibi" dedikleri türden bir evdi burası ve hafif yeşilimsi olan göle bakıyordu. Öğleden sonra kongre başladı, katılımcılar akın ediyordu, genelde genç erkek ve bayan öğretmenler; Fransızlar hemen göze çarpıyordu, tipleri farklıydı, daha yumuşak. Girişin önünde kongre sekreteri duruyordu, etrafını bilgi almak isteyen bir sürü insan sarmıştı; Clarissa, Leonard'ın o karmaşa içerisinde neşeli ve sakin tavrını ne kadar beğendiğini fark etti. Her biri için nazik ya da esprili bir çift sözü vardı; insan hoş bir duyguya kapılıyordu (ister istemez Profesör Silberstein'in bu tür şeyleri nasıl gergin bir havada hallettiğini anımsadı); ara sıra onu fark ettiğine memnun olmuş bir şekilde Clarissa'ya selam veriyordu. Kongre bütün kongreler gibiydi, herkes biraz fazla konuşuyordu, salonda bunaltıcı bir sıcaklık vardı; Fransızca'yı iyi bilmesine rağmen her şeyi doğru algılamakta zorlanıyordu; çok istekli olmak da işe yaramıyordu; fazla gelmişti. Ama akşamları girdiği sosyal ortamda bunun acısını çıkartabiliyordu; aynı masada oturduğu kongre sekreteri

Leonard ortamı neşelendiriyordu. Clarissa onun insanlara olan rahat yaklaşımına bir kez daha hayranlık duydu, kendini beğenmişlere dikkatle, arkadaşlarına dostça yaklaşıyordu; onun olduğu yerde Clarissa'nın daha önce hiç tanımadığı ve insana yabancılik hissini unutturan, insanları birbiriyle kaynaştıran bir hava hâkim oluyordu; Clarissa, Toulouse'dan gelen bir Fransızca öğretmeniyle sohbete daldı ve bu sayede eve gittiğinde anlatabileceği bir sürü şey öğrendi.

Üniversite profesörü değil de, Dijon'da lise öğretmeni olduğu için profesör unvanını taşıdığını öğrendiği Leonard ile masadayken –sık sık dostça kendisine baktığını hissetse de– sohbet etmeye fazla imkânı olmadı. Kongrenin ikinci gününün akşamı yanına gelip bir kafede yarım saat kendisiyle oturup biraz sohbet etmek isteyip istemediğini sorunca çok şaşırıldı Clarissa; Leonard Clarissa'ya bir ricada bulunacağını belirtti. Birkaç sıradan vatandaşın önlerinde bir kadeh şarapla oturduğu dere kenarında bulunan küçük bir kafeye gittiler ve Leonard doğrudan ricasını dile getirdi. "Belki de sizden biraz fazla şey istiyorum, insanın bir yabancıya öyle kolayca duymadığı güven ve hemen göstermeyeceği dürüstlük istiyorum. Organizasyonumuza katılmadınız ama bu kongrenin belli bir ölçüde benim çabamla gerçekleştiğini biliyorsunuzdur belki. Dürüstlüğüümü mazur görün lütfen, ama hiç kimseye size olduğu kadar itimadım yok, çünkü siz yalnızca kongrenin konusuna duyduğunuz ilgiden dolayı –öte yandan iç sorunların tamamen dışındasınız– geldiniz. Normalde öğretmenlerimiz bir Fransız taşra kentinde buluşurlardı, her yıl başka bir kentte; bu yıl kongrenin çerçevesini biraz genişletmeyi, yabancı katılımcılar ve konuklar davet etmeyi, böylelikle bir kere de ülke sınırları dışına çıkmayı teklif ettim. Şimdi sizin edindiğiniz izlenimleri öğrenmek istiyorum, gerçek izlenimlerinizi: Siz olayı dışarıdan görüyorsunuz, bense içerden ve içerden baktığımdan olsa gerek, ayrıntılar içinde boğuluyorum. Ne kadar dürüst olursanız size teşekkürü o kadar borç bilecek, size minnettar olacağım."

Clarissa düşündü. "Gerçekten dürüst cevabı vermeme istiyorsanız, söyleyeyim, kongrenin başlamasından bir iki saat sonra kafam biraz karıştı. Sanırım sunumların sayısı biraz fazlaydı ve özellikle konular da birbirine pek uymuyordu."

"Doğru," dedi Leonard hiç gücenmeden. "İzin verilince fazla konuşması

insanın bir zayıflığıdır. Benim zayıflığım da zaman sınırlaması koymamış olmamdır. Ama şimdi devam edelim: Yabancı konuşmacılar arasında bir iletişim görebiliyor musunuz? Önerilerin etkili olacağını düşünüyor musunuz? Örneğin İsveçli bayanın mükemmel teklifi?"

"Korkarım, yalnızca kısmen etkili olacaktır. Onu takip eden ve insanı yoran sunum nedeniyle biraz etkisini yitirdi. Bana kalırsa o sunumdan sonra bir ara verilmeliydi ya da bir tartışma oturumu yapılmalıydı."

Leonard ona baktı. "Aynı benim düşündüğüm gibi. Ve devam edelim: Ama size göre vatandaşlarımız, yabancı konuşmacıların biraz yetersiz kalan Fransızcalarını iyi anlıyorlar mı? Fakat niçin gülümsüyorsunuz...?"

Clarissa gerçekten gülümsemesini bastıramamıştı. Dinlemesini zorlaştıran bir olayı hatırlamıştı.

"Evet; courage."

"Bu zaten normal ve bunu biraz komik bulmama kızmamalısınız; fakat dinleyicilerin düzeltmeye alışkın öğretmenlerden oluştuğunu her an duyumsadım. Konuşmacı; telaffuz ya da cümle yapısında her hata yaptığında yanımda oturan bayan sanki biri kendisini dürtmüş gibi irkildi; gerçekten kendine hâkim olması gerekti. Adeta sancı saplanmış gibi oluyordu. Önümde oturan bey de aynı şekilde. Ancak sonrasında konuşmacılara son derece kibar davrandılar ve Fransızcalarını takdir ettiler."

"Peki, yalnızca bilimsel getiri konusunda ne diyebilirsiniz? Yeni, olumlu bir şey öğrendiniz mi?"

Clarissa tereddüt etti.

"Cesaret.,. Dürüst olun!"

"Aslında hayır."

Leonard arkasına yaslandı. "Bence de. Aslında böyle bir beklentim de olmamıştı. Benim istediğim değişik insanların bir araya gelip kaynaşmasıydı. Büyük insanlar hayranlık duyar, ama belli bir mesafeden, çünkü yakınlığın

iyi olmadığını düşünürler. Sıradan insanları daha çok severim. Onlarsız hiçbir şey olmaz. Orada gördüğünüz erkek ve bayan öğretmenler sıradan insanlardır ve zor koşullar altında yaşarlar. Birileri onları teşvik etmezse, kendiliklerinden sınırların ötesine, farklı bir dil konuşan, farklı para birimi olan bir ülkeye gitmeye cesaret edemezler; biz onlar için seyahat indirimi, ücretsiz konaklama sağladık ve tereddütlerini bertaraf etmek için elimizden geleni yaptık. Sunumlar yalnızca bir bahane; o İsveçli bayanı gördünüz; bu bahane onu buraya getirtti; isteyen günümüzde her şeyi basılmış olarak okuyabilir; düşüncelerin yalnızca sözlü olarak dile getirildiği bir yüzyılda yaşamıyoruz. Onların ihtiyacı olan, bir şeye dahil olma hissidir, zamanın akışına sözde varlıklarıyla katılmaktır. Sizin gibi büyük bir şehirde yaşayan birisi için basit gibi görünen bir şey, başkaları için devasa büyüklükte olabilir; birçoğu için hayatlarında ilk defa bir İsveçli, Alman ya da İtalyan'la yaptıkları konuşmadı. Fransa'nın küçük bir kentinin ne olduğunu bilemezsiniz. Orada yaşamak neredeyse ölmek demektir. Ülkemiz aslında sürekli devam eden bir süzme sürecinde bulunmaktadır ve bizim kasabamız da bu sürecin eleğidir; ağır, kaba, uyuşuk varlıkları tutar; nazik, yumuşak, becerikli olan tabakayı ise elekten geçirir ve başkente doğru sürükler; biz enerjiyi, esnekliği sağlıyoruz, onlar da bunları orada kullanıp değerlendiriyorlar. Orada gelişemeyenler ise aslında azim ve cesarete sahip olamayanlar..."

Clarissa ona baktı. "Peki, ya siz? Siz niçin Paris'e gitmiyorsunuz?"

Leonard arkasına yaslandı. "Ben Paris'te bulundum. Beş, yok altı yıl boyunca, genç, hırslı olduğum dönemlerde. O zamanlar sosyalisttim, daha radikal, hatta en radikal sosyalisttim, en azından son derece dürüst ve fanatik bir sosyalisttim. Tüm dergilerde yazıyordum, sayısız kez toplantılarda konuştum ve partide öne çıkartıldım; o zamanlar kolaylıkla milletvekili olabilirdim ve bunun için gereken okula da gittim: iki yıl boyunca Bakan R.'nin sekreteriydim. Belki ismini bilirsiniz; Jaures dışında kimsenin tetikleyici gücü yoktu; o mükemmel bir yetenektir ve ben genç bir insan olarak onu bir tanrı gibi görüyordum. Konuşmalarını ezberliyordum, odamda resmi asılıydı ve onun sekreteri olduğumda duyduğum gururu tahmin edebilirsiniz. Kısa bir süre sonra onun tüm yazışmalarım halletmeye, misafirlerini ağırlamaya başladım, her şey benim elimden geçiyordu. O yıl çok şey öğrendim, hatta çok fazla şey öğrendim. Ona olan hayranlığımdan eriyordum.

Kimi seçmen konuşmak için bana geliyordu, çünkü o, onlarla nasıl konuşulacağını unutmuştu. Güç sahibi olabilmek için ne kadar çok ödün vermek gerektiğini gördüm, gücü elinde tutabilmenin ne demek olduğunu öğrendim ve onu gözlemledikçe –hatta bir ağustos gününde sıcağın gömleğine varıncaya kadar soyunduğunu gördüm–, bu küçük şeyler ve parti işleriyle kendini nasıl harcadığını fark ettim. Her etki zamanla yıpratır. Artık okumuyordu, öğrenmiyordu, aslında artık yaşamıyordu da ve her şeyden önemlisi artık özgür değildi. Kendi kendine soruyordu: Ne yapabilirim? Yalnızca sürekli yaptığı bağlantılar ve hiç değişmeyen kavgalarla tutunabiliyordu; vasat yetenekler için yüksek makamlar tehlikelidir, kişi kendini aşmak zorunda kalırsa, kişiliği bozulur. Büyük şehirlerdeki seçim kampanyaları birdenbire beni tiksindirdi, o vaatler ve sözler, o tokalaşmalar; bir insanı orada bulunduğu için mutlu eden her neyse, ben artık onu aşmışım. Aslında çifte mutluluk denebilir. O zamanlar hâlâ tümüyle parti sevdalısı olan ben, bu mekanizmadan ayrılmak istedim, herhangi bir kasabada Bourbon sarayındaki bir koltukta olduğundan daha çok şey yapabileceğime, insanca olanla ve kendimle daha iyi iletişim kurabileceğime inandım. Küçük bir kente tayinimi istedim, iki kez isteyerek yer değiştirdim ve işte şimdi buradayım."

"Ama kasabada yaşamının hayatı baltaladığını söylüyorsunuz."

"Evet, dışarıda. Ama bu yüzden insanın içindekilerin de durması gerekir mi? Dünyanın yeni bir düzene ihtiyacı var. Ona yönelik çalışmak gerekir. Tolstoy gibi, en iyilerin yaptığı gibi. Bakın, insan daracık bir çevrenin içinde durur ancak onu tamamen doldurduğunu düşünür. Hiçbir şey soyut değildir. Goethe'nin dediği gibi: 'Milyonlarca lüleli peruk da taksan, arşınlarca yüksekteki kaideye de çıksan, neysen osundur.' İnsan kimleri etkileyeceğini bilir. Onları gözlemleyebilir, rahatça izleyebiliriz ve bunu rahatça yaptığımız için de bazı konularda Paris'tekilerden daha fazlasını biliriz. Küçük bir etki alanı için de şu geçerlidir: Büyük dehaler düzeni, daha küçükler ise insani olanı kurar. Şu basit öğretmenlere bir bakın. Biliyorum, kaba kasaba giysileri, gözlükleri ve dar kafalılıklarıyla biraz gülünç görünüyorlar. İçlerinden bir düzinesine bakın; yalnızca birine bakarsanız zavallı/acınası görünür, ancak bir bütün olarak bakarsanız olağanüstü bir güç haline gelirler; geleceği şekillendirirler, onlar geleceğin temelidir. İnsan gözleriyle, duyularıyla ve hisleriyle algılamadan yalnızca görünenin, ilk bakışta fark edilenin ötesine baktığında hemen doğru olarak fark edilir bu. Çünkü nasıl ve nereden

bakıldığı önemlidir. İnsan zavallı bir öğretmen olsa da. Hepsi beraber bütün bir yıl içerisinde Matin ya da Rgaro'nun bir tek günde yaptığı baskı sayısına ulaşamayan küçük dergilerimizi okumanızı isterim; onların içinde nabzın nasıl attığını bulabilirsiniz, gerçek sosyalizmi, gerçek düşünce derinliğini tanırınız. Büyük gazetelerin her biri alanını genişletirken içeriğini boşaltıyor. Onların görüşlerine ve her şeyi özete indirgeyen çağa karşı çabaladığının farkındayım. Ama dünyaya bakışım nedeniyle buna karşı çalışmalıyım, çünkü ona karşı gitgide büyük bir direnç geliyor. Hiçbir bulvar gazetesinde bulamayacağınız isimler tanıyoruz; bu insanlar için başkalarının onları tanımamasının hiçbir önemi yok. Zamanımızın ruhu bu; seçimlerden hemen önce parlamenterlerin aklına gelir ve parlamenterler onların yanlarına gider ve oy ister. Ah, ben onları seviyorum, o basit insanları, hırslı olmayan, sesi çıkmayan, kendi halinde olan o insanları seviyorum, Onlardır katı ama adil olan. İncil'e göre dünya onların üzerine kurulmuştur."

Leonard coşkulu konuşmasına ara verdi. Clarissa bekledi.

"Görüyor musunuz, bu yeterli değil. İstedüğimin hepsi bu değildi. Söz konusu sadece birkaç insan değil, tüm insanlık. Sizin Goethe'niz şöyle der: 'İnsanlar Kızıldeniz gibidir: Asa onları ayırdıktan hemen sonra tekrar bir araya gelirler.' Ama gerçek bir birlikleri yok. Artık eskiden olduğundan çok daha fazla ülke sınırları dışında da etkili olmak gerekir. Dünyadaki hırslı insanlar birbirlerine bağlıdır, her biri diğerini teşvik eder. Sosyalist önderler birbirini ziyaret ediyor, şimdi orada bir kongre varmış. Endüstri devlerinin konserleri var, profesörlerin kongreleri. Bu şekilde hepimiz şuna inanıyoruz: Güçlü olan biziz. Yalnızca basit insanlar, sessiz olanlar, hırslı olmayanlar, sadece onlar bir araya gelmiyor, dünyamızın bahtsızlığı da budur işte. Onlar anonim olarak kalıyor, birbirinden hiçbir şey istemeyenler, orada burada birkaç iyi insanın var olmasının yeterli olduğuna inananlar ciddi ciddi bir arada olmayı bile mutluluk olarak görüyorlar; herhangi bir çıkar düşünmeden. Dünyada ortak çıkarı olan insanlar her yerde bir araya geliyorlar. Sessiz ve huzurlu yaşamak dışında başka bir düşüncesi olmayan o anonim insanları bir araya getirmek istesek nasıl olurdu; dünyanın en büyük gücü olurdu. Devlet çıkarları, sınıf çıkarları –bunların hepsi uzayda birbirine çarpardı. Gördüğünüz gibi bu küçük bir denemeydi. Önemsiz derecede küçüktü, biliyorum. Ama bıkip usanmadan tekrar denemeler yapılmalıdır. Ancak herkes bu denemelerle gözle görülür bir şeye ulaşamayacağını bilmelidir.

Birbirine dokunan binlerce, on binlerce küçük halkalar oluşmalı. Ancak o zaman doğru olacaktır. Ancak boyut önemli değildir, bilakis, oran büyüdükçe insancıl ve ahlâki öz o oranda azalacaktır. Demokrasimiz fazla genişledi, aynı şekilde sosyalizm de, gerçek bir birlikten ziyade amaca hizmet eden araca ve organizasyona dönüştü. Mütevazı olmayı öğrenmeliyiz, daha küçük ölçeklere, küçük birliklere, gruplara yönelmeliyiz. Büyük halklar çöktüğünde onlar birbirine tutunacaktır."

Clarissa düşündü. Bu başka bir dünyaydı: Leonard'ın profesör ve öğretmen olarak hırsı azami boyuta ulaşmıştı; bu ona babasını hatırlatmıştı.

"Ne yaptığımı gözden kaçırmadığım sürece bir zararı olmayacağını biliyorum. Bir ittifak, bir koloni kurmayı teklif etmekle herhangi bir sorumluluğun altına girmiyorum."

"Ancak bazı şeyleri feda ederek böyle bir girişimde bulunmaya değer mi? Neticede yalnızca basit sonuçlar elde ediyorsunuz."

"Belki böylesi daha rahattır." Leonard gülüyordu. "Feda etmek demeyin buna. Ben bu sözcüğü pek sevmiyorum. İnsan neyi feda ediyor ki? Kendini. Yani, insan daha iyi bir şey yapabilir mi? İnsan özünde neyi varsa onu veriyor ve nedenini sorgulamıyor; karşılık bekleyen de yeterince vermiyor. Ancak insan bir şeyini vermez; esas olanı, özgürlüğünü. Çünkü her özgürlüğün bir sorumluluğu vardır. 'Il n'y a qu'une chose rester soy-meme' der, yaşamın her anında düşüncelerine başvurduğum Montaigne. Önemli olan da budur. Önemli olan ne ve niçin verdiğimiz değil, bilakis bize kalan ve nasıl kaldığımızdır. Bunlar görünür başarılar değildir. Ancak istatistik de başarı göstermez. İstatistikten nefret ediyorum. Belki de onun gösterdiği tüm başarılar diğerlerinden daha bencildir. Bakan arkadaşımıdır, o bir çoğunluğun başıdır ve üstündedir, ben ise bu çoğunluğun içindeyim ve önemli olan bakış açısidir. Kim daha güçlüdür? İki genç insan, çünkü seçimlerde çoğunluğun 17.000 oyundan daha fazlasını oluşturuyor. Evet, okuyun: De l'ambition. O zaman neden bu kasaba köşesinde belki kayıp ama özgür olduğumu anlarsınız. Vive la liberte! Beni geveze yapan şeyin ne olduğunu kim bilir. Kadehlerimizi tokuşturalım."

Leonard canlanmıştı. "İşte, özel bir sunum dinlediniz. Belki Fransa hakkında bir şeyler öğrenmişsinizdir. Bir dahaki sefere siz kendinizden bir şeyler

anlatmalısınız."

* * *

Üçüncü gün Clarissa'yı artık yormaya başlamıştı. Sürekli insanlar arasında olmaya alışkın değildi ve her akşam da davet vardı. Tüm bunlar onun için fazlasıyla yeniydi. Dördüncü günün sabahı, 28 Haziran'da yorucu bir olayın daha kendisini beklediği hissine kapıldı, ancak dışarıda göl tüm maviliği ve parlayan dağlarıyla duruyordu. Kongrenin bitmesinden sonra ortak bir Rigi gezisi planlanmıştı, ama yalnız kalmaya, tüm izlenimler hakkında düşünmeye öylesine ihtiyacı vardı ki, rıhtımdaki ilk gemiye binip gölü gezdi. Geminin yarısı boştu, yüksek sezon henüz başlamamıştı; küçük iskelelerde evler parıldıyordu, erkekler ya evlerin önünde oturuyor ya da bazı tadilatlar yapıyordu. "Basit insanlar," diye düşündü çünkü konuşmayı hatırlayarak. "Oradalar işte, tanınmayanlar. Bunlar bizleriz işte –yeryüzüne yayılmış sayısız varlık, basit, sakin hayatımız dışında hiçbir şey istemeyen bizler şurada, burada ve her yerde." Geminin yanaştığı yerlerin isimlerini aklında tutamıyordu. Haritaya göz ucuyla bile bakmadı. İsimlerinin ne olduğunu bilmek istemiyordu zaten. Yalnızca orada olduklarını hissetmek istiyordu dağların, dağdan başka bir şey olmayan o dağların. Ne kadar yüksek olduklarını bilmek istemiyordu. Yalnızca biçimlerine bakmak istiyordu. Bu insanların, burada yaşayan ve sakin varlıklarıyla dünyanın güzelliği ve anlamına katkıda bulunan bu insanların kim olduklarını bilmek istemiyordu.

Akşam sekizde kapanış daveti vardı, bu nedenle memnun ve huzur içinde yedide geri döndü; yanında kaldığı sempatik bayan öğretmen, bir beyin iki kez kendisini aradığını, davetten önce bir kez daha geleceğini ve kendisini beklemesini istediğini haber verdi. Ancak üzerini değiştirecek kadar zamanı vardı ki Leonard geldi. Leonard –Clarissa onu daha önce böyle görmemişti– sabırsız ve heyecanlıydı, Clarissa hazırlanırken kapının arkasından olabildiğince acele etmesini istedi; konunun çok acil ve önemli olduğunu söyledi. Clarissa onu karşılamak için kabul salonuna girer girmez Leonard onu doğru dürüst selamlamadan konuşmaya başladı. "Dinleyin, benimle gelmek zorundasınız, bana yardım etmek zorundasınız. Tatsız bir şey oldu. Telgrafı okudunuz mu bilmiyorum; veliahtınız Franz Ferdinand bugün eşikle birlikte Saraybosna'da öldürülmüş..."

"Öldürülmüş mü?" Clarissa ürktü.

"Evet, teftiş gezisi ya da manevralar esnasında. Teröristler ya da bağımsızlık yandaşları ya da birtakım caniler tarafından öldürülmüş. Kapanış davetinde yapılacak konuşmaları kararlaştırmak üzere bir araya geldiğimiz toplantının ortasında aldık bu haberi. Vatandaşınız Bayan Dr. Kutschera kendini kaybetti ve bu haydutları, katil çetesi olan bu Sırpları yok etmek gerekir diye bağırmağa başladı. Önce krallarını öldürdüklerini söyledi... Bunun üzerine Sırp katılımcı Bayan Dimoff ayağa kalktı ve onun üzerine yürüdü. Ve bu kadınların birbirlerine haykırdıkları şeyleri söylemeye utanıyorum. Öylesine," öfkeden Leonard'ın sesi titremeye başladı, yüzü bembeyaz kesildi, "öylesine çılgılık çılgılaydı ki; iki kadın hepimizin önünde suçlamalarda bulundu, bizler ise beyhude yere onları sakinleştirmeye çalıştık, tıpkı iki cazgır gibiydiler. Sonunda Bayan Kutschera bu katil ulustan birisiyle bir daha asla yan yana oturmayacağını, kendisinin bir subay kızı olduğunu, onunla aynı masada kalmayacağım söyleyerek çıkıp gitti. Bunun diğerlerinin üzerinde nasıl bir etki bıraktığını tahmin edersiniz. Kadınlar siyaset yaptığında yanlarına yaklaşılmamak. Hırslı kadınlan kastediyorum. Hırs erkeğe yaraşır, kadında gülünç oluyor. Bir şey kurmaya çalışıyorsun, insanları, bir davayı bir araya getirmeye çalışıyorsun, onlar ise birbirlerini suçluyor; bu hâlâ devlet fikri takıntısından kaynaklanıyor; bu fikir her şeyi yıkıyor. Devlet, halk, ulus, görünmez olan, soyut olan, canlı olanın karşısında duruyor. Of, rezaletti, tam bir rezaletti, utandım."

Clarissa Leonard'ın cesaretinin kırıldığını ilk kez görüyordu, bakışlarında da bir hüznün vardı.

"En kötüsü de bu akşamki yabancı katılımcıların teşekkür konuşmasını işte bu Bayan Kutschera'nın yapacak olmasıydı; önerilmediği halde bunu yapmak için kendisi ısrar etmişti. Bugün gelmezse, masadaki yeri boş kalırsa, inanarak ve sevinç içinde gelmiş olan insanlarımıza anlaşma, uluslararası dostluk hakkında söylediklerimizin hepsinin boş konuşmalar olduğu ve en ufak bir olayın henüz filizlenmeye çalışan bağları kopartmaya yettiği sergilenirse, nasıl bir hayal kırıklığı olacak düşünün. Gazetelere çıkacak ve ağızdan ağıza anlatılacak. Böylece haftalarca harcanan emekler boşa gitmiş olacak ve sağlamlaşan bir güven duygusu yerine insanlarımız kötü, hatta olabilecek en kötü izlenimlerle evlerine dönecekler. Bu da şu anlama gelecek; kendilerine hakaret edildiğini düşünecekler. Bu hayal kırıklığının mutlaka önlenmesi gerekiyor ve sizin bana yardım etmeniz şart. Öfkelenmiş olan

vatandaşınıza özellikle bugün orada olması gerektiğini izah etmelisiniz. Onunla konuşmak zorundasınız."

Clarissa düşündü. "Elbette, madem bu kadar ısrar ediyorsunuz, denerim. Ancak pek ümitli değilim. Bayan Dr. Kutschera'yı tanıyorum; kendisi Viyana'da adabei denen kadınlardandır. Tüm gruplara ve derneklere üyedir, ancak kendi çıkarları için kullanabildiği kadar ilgilenir onlarla. Konuşma yapmaya ikna edilebileceğini düşünüyorum. Ancak o zaman da ne söyleyeceği konusunda emin değilim, hem de hiç. Dün akşam da tam olarak emin değildim. Birlikte oturduğumuz sırada konuşuyorduk ve aslında kendimi iyi hissediyordum. Sonra Rus bayan yanımıza geldi... –Başkalarını iyi tanımadığımız halde onlar hakkında fikir sahibi olduğumuzu sanarak kendi kendimizi kandırırız. Ama kocaman bir çark olan dünyaya her ulusun küçük bir dişli olarak dahil olduğunu fark ettim.– Haydi, onun yanına gidelim."

Birlikte gittiler. Leonard'ın hayal kırıklığı ile karışık öfkesi dincek gibi değildi. "Bir tek bu olay değil." Yumruklarını sıktı. "Olayın özü, partilerin parçalanmasına neden olan kahrolası milliyetçiliğe dayanıyor. Uluslararası düzeyde. Bu milliyetçilik her şeyi mahvediyor. Tek bir vatanın her şeyin üstünde olması ne kötü. Vatanlarımızın aptallıklarının içine sürükleniyoruz. Bu vatanperverliğe. Dürüst ve iyi niyetli olmak neye yarar, eğer tepedeki bir avuç insan böyle olmak istemezse. Boğa kırmızı bez parçasına baktığında ne görüyorsa, onlar da başka bir bayrağa baktıklarında aynısını görüyorlar. Bu vatanperverlikten sıyrılmalıyız. Vatanların cam cehenneme!" "Ama siz de bir vatana aitsiniz, siz Fransız'sınız. Sizin için de Fransa'yı geliştirmek önemli."

"Evet, Fransız'ım. Ama Faslı değilim. Kimse benden böyle düşünmemi istemedi. 1907'den beri, Schauja bölgesini ilhak ettiğimizden beri genel olarak bizden istenen bu. Arapları tanımamamıza rağmen. Ülkemizdeki üretim için gerekliydi, hammaddeye ihtiyacımız var. Camborga adam mıdır, işçi midir, vatandaş mıdır, çiftçi midir? Camborga neye sahiptir? Rusya neye? Devasa bir şeydir. Kavramlarla düşünmeyi öğrenmeliyiz. Süper güç gerçeği gibi örneğin. Bunu yaparken de kendimizi olduğumuzdan farklı bir konuma getiremeyiz. İnsan kendini nereye gönülden bağlı hissediyorsa oradan kımıldayamaz. Ancak bilinçli ve tarafsız bir şekilde düşünmeliyiz. Dürüst olmalıyız. Gerçekte olduğumuz Fransa ve gerçekte olan Avusturya ve

Sırbistan. Bizler, biz basit insanlar hiçbir şey değiliz; ama bizleri kendi çıkarlarına dahil etmek ve bizi silah olarak kullanmak istiyorlar. Yer, toprak, dil, sanat, işte bunlar Fransa'dır, ne Camborga, ne Guyana ne de Madagaskar. Onlar Fransa'nın tırnağı bile olamazlar. Kendimi bir köylü gibi aptal hissediyorum ve sonunda beni ne ilgilendirir ki, diyorum. Doğru düşünebilmek için ilkel düşünmek gerekiyor. İnsanın kendini bu takıntılardan kurtarması, tamamen basit, tamamen dürüst olması gerekiyor. Dediğim gibi beni hiç ilgilendirmiyor."

Bu arada yürümeye devam etmişler ve otele varmışlardı. Resepsiyona Bayan Kutschera'yla görüşmek istediklerini söylediler. Ancak Bayan Dr. Kutschera kusura bakmamalarım, kimseyi kabul edemeyeceğini, saat sekizde Zürih'e geri döneceğini, şimdi eşyalarını toplaması gerektiğini bildirdi.

Leonard ve Clarissa otelin lobisinde bekliyorlardı. Hiçbir şey konuşmuyorlardı. Şapkasını çıkarttığı için Clarissa Leonard'ın şakaklarındaki saçlarının terden yapış yapış olduklarını gördü. Bitkin görünüyordu. "Artık ne yapacağımı bilmiyorum. Artık programı değiştiremem. On beş dakika sonra konuşmanın yapılması gerekiyor. Çıkıp 'Bayan Dr. Kutschera hastalandı' demem gerekecek. Ama ben yalan söylemem. Yalan söylememi kimse bekleyemez. Zaten işe de yaramaz. Bu durum bütün akşamın tadını kaçırarak. Flerkes boş kalan yere bakacak; Grenoble'lu resim öğretmeni, hep piyanonun başında oturan iyi yürekli ilköğretmeni. Ben onların hepsini bir araya getirmeye çalıştım, onlar için konsolosluklara mektuplar yazdım. Evet, basit insanlar; ne kadar da büyük bir heves ve gayretle bir şeyler yapmak istiyorlardı; çocuk gibi sevinmişlerdi; bir europeenne bildirgesi olacaktı, bu arada Bay Poincare askeri ittifakı,

Tripleentente'yi sağlamlaştırmak için Paris'e gidecek. Saf görünen Matmazel Vibert'in kahrolası fikri. Arkadaki duvarda tüm ulusları renkleri, bayrakları ve armalarıyla göstermek istedi; üç öğleden sonrasını bunun için harcadı. Şimdi Bayan Kutschera'nın yeri boş kalacak. Her şey boşunaymış. İki aptal kadın her şeyi berbat etti. Her birey kendi alanında etkili olmayı istedi ve etkili olmalıydı. Elli genç insan beş bin, on bin kişiyi temsilen burada bir araya geldi. Şimdi de hiçbir şey yapamamış olarak evlerine dönecekler. Büyük bir iyimserlikle bir bütün olduklarını göstermek istemişlerdi. On beş dakika sonra etkinlik başlayacak. Artık yapacak bir şey yok. Gidip

süslemeleri toplayamayız ya. İki gece boyunca arkadaşlar onlarla uğraştılar ve karton boyayarak bu dekorasyonu hazırladılar. Ayrıca şu an salonda insanlar var."

Clarissa onun çaresizliğinin farkındaydı. Etrafına bunca neşe saçan bu insanı ilk kez yılmış görüyordu. Leonard öylece dikilmiş duruyor, şapkasını kâh sağ eline kâh sol eline alıyordu. Clarissa yapabileceği ufak da olsa bir şey olup olmadığını düşündü, mümkünse ismini işin içine karıştırmayarak. "Tüm imkânlar zorlanırsa belki de yapılabilecek bir şey daha vardır; şu insanlar ne kadar da her şeyden habersizler."

"Neden? Sanki bakanmış gibi beni yanma kabul etmeyen şu kindar Dr. Kutschera'nın önünde diz çöküp yalvarayım mı? Kaldı ki konuşmasına izin verildiği zaman kim bilir ne söyleyecek? Yer yarılrsa da içine girsem."

"Samimiyetle onlara bir şey söylemeniz lazım. Bir yanlış anlama olduğunu. Nasıl davranılmaması gerektiği üzerine konuşmalısınız."

"Ama o zaman daha çok dikkat kesilirler."

O anda Clarissa Leonard'a baktı. "Bence... Bir çözüm yolu var... Gerçi ben katılımcı değilim, en azından resmi olarak... Ama neticede ben de Avusturyalıyım ve kongre konuşuyum."

Leonard kalakalmıştı. "Siz... Siz onun yerini mi almak istiyorsunuz? Bunu hiç düşünmemiştim... Bu... Bu şahane olur... Evet, bu her şeyi kurtarır. Ne kadar budalayım... Bu mükemmel bir çözüm. ve... Ve birkaç kelime de edersiniz değil mi?"

Clarissa tereddüt etti. "Hiç topluluk önünde konuşmadım. .. Her zaman bir hazırlığa ihtiyaç duyarım... Bir şeyler hazırlamam gerekir."

"Önemli değil. Önemli değil. Aksine; hiçbir şey hazırlamayacaksınız. Ne kadar basit konuşursanız, o kadar iyi olur. O zaman boş saçma sapan cümleler kurulmamış olur. Diğerleri zaten yeterince konuşuyorlar... Gerçekten yapmak istiyor musunuz bunu?"

Leonard ona öyle bir hayranlıkla baktı ki, Clarissa hafifçe kızardı.

"Deneyeceğim."

Leonard, iğne batmış gibi birden ayağa fırladı. Tüm kuralları göz ardı ederek lobinin ortasında Clarissa'yı omuzlarından tuttu. Sanki sarılmamak için kendini frenlemesi gerekiyormuş gibi geldi Clarissa'ya. "Siz... Siz gerçekten fevkalade bir insansınız, dört dörtlük, gerçek bir dostsunuz. Hemen anlamıştım bunu. Evet, biz arkadaşlar bunu hissederiz. İnsana çok iyi geliyor. Her şeyin bittiğini sandığınız anda kader birini yollayıveriyor. Size nasıl teşekkür edebilirim?"

Leonard Clarissa'nın gözlerinin içine baktı. Bakışları samimiyet ve sıcaklık doluydu. Clarissa aynı anda onun ellerini omuzlarında hissetti. Daha önce hiçbir insanda bu kadar açık bir içtenlikle karşılaşmamıştı. "Böylece en azından boşuna gelmediğimi düşüneceğim. Böylece dolaylı olarak bana sunduğunuz onur konukluğuna getirilmiş olacağım."

Akşam olabilecek en güzel şekilde geçti. Clarissa birkaç basit kelimeyle teşekkür ettiğinde öyle içtenlikle karşılandı ki Sırp katılımcılar kalkıp şahsen tokalaşma ihtiyacı duydular; hiç kimse tatsız olayın farkına varmadı ve onun başkasının yerine geçtiğini anlamadı. Ardından Leonard da coşkulu bir konuşma yaptı. Başarmış olmanın verdiği mutluluk yüzünden okunuyordu. Etkinliği tanımlama şekliyle birazcık Tartarin de Tarascon'a benzedi. Böylece kongre sona erdi. Ertesi gün için yalnızca toplu bir Rigi Dağı gezisi planlanmıştı, meslektaşların bir arada olması amacıyla. En büyük gemilerden biri onlar için tahsis edilmişti ve Vitznau'ya doğru yola çıktıklarında neşeli bir faaliyet başladı. Clarissa Leonard'ı çok az görebildi, çünkü asıl Maître de plaisir olarak düzenlemelerle ilgilenmek ve tatsızlıkları halletmek zorundaydı. Tüm bunları görmek çok güzeldi. Bu öğretmenlerin bazıları bu boyuttaki bir gemiye daha önce hiç binmemişlerdi ve bundan büyülenmişlerdi; İsviçreliler yapabileceklerinin en iyisini yapmışlardı, her rıhtımda o yerleşim yerindeki çocuklar, konukları yerel kıyafetlerle karşılamıştı. Tek sorunları hava durumuydu, bir fırtına geliyor ve bulutları sürüklüyordu ve görünen o ki Rigi şapkasını indiriyordu, beyaz şapkasını. Bazıları şallarını bağladı. Gemi önce Flüelen'e ve ardından tekrar geriye Tell'in mekânlarına döndü; Clarissa Fransız öğretmenlerle konuşuyor ve onlara Teli efsanesini anlatıyordu. En çok aralarındaki köylüleri sevmişti ve onları izliyordu; Leonard haklıydı. Onları görebilmesi için gözlerini açmıştı.

Gerçekten Clarissa onları eskisinden farklı görüyordu. Basit insanlardı, her hallerinden belli oluyordu. Yağmurluk giymişlerdi, garip geleneksel giysiler; siyah, biraz yağlanmış eteklerinin üzerinde köylü önlükleri. Nesillerden beri tutumlu olmayı öğrenmişlerdi. Dürbünleri muhtemelen büyükbabalarından, örgü çantaları ise ninelerinden miras kalmıştı. Çok tutumluydular. Öğle yemeğinde sadece tereyağlı ekmek yendi. Ama hepsi sevinçten ıslık ıslık; orada göl, yumuşak yamaçlar, temizlik vardı. Dünyaya yönelttikleri ilk bakıştı. Bazılarının fotoğraf makinesi bile vardı. Fakat sahip oldukları her şey insanı hayrete düşürecek kadar ucuzdu. Onlarla birlikteyken yaşam sevinci doğrudan hissediliyordu. Clarissa ister istemez onu düşündü, Leonard'ı; her şeyin yükünü sanki gayet doğalmış gibi üstleniyordu, kardeşçe. Asıl heyecan dişli tren onları yukarı taşıırken başladı, her şey mucize gibi görüldüğünde. Birçokları Kuzey Kutbu'na gidecekmiş gibi mantolar ve berelerle gelmişti. Havada kısa çığlıklar yankılanıyordu. "Regarde done." Birbirlerine karşılıklı olarak çiçekleri gösteriyorlardı. Orada, gölgelerin içinde bir parça buz keşfettiler. Dürbünün birini elden ele gezdirdiler. Dağ havasının tadını çıkarıyorlardı. Aşağıdan bir kilisenin ağır çanlarını duyuyorlardı. Onlara her şeyi izah eden bir coğrafya profesörünün etrafını sardılar. Birdenbire göz gözü görmeyecek şekilde bir bulut çöktü üstlerine; bir bağıris çığırış başladı. Hayaletlerin maceraları gibiydi; biri Fransızca "Henri" diye seslendi. Sonra, akşam gökyüzü ufacık kırmızı bir ışığa dönüştüğünde Leonard onları dönmeye ikna etmek için bayağı çaba sarf etmek zorunda kaldı. Al al olmuş yüzlerle onu takip ediyorlardı. Çocukça bir sevincin bile ötesine geçmişti ve bu nedenle daha dokunaklıydı (Clarissa manastırdayken yaptıkları dağ gezilerini hatırladı), çünkü aralarında sakalları ağarmış adamlar, cılız kadınlar vardı; sanki rahibin peşinden kiliseye gidiyorlardı, Clarissa ise bunu her zaman romantik bulmuştu. Ama şimdi bu insanlarla bir olmuştu. Hep şunu düşünmesi gerekiyordu: "Basit insanlar. Şimdi şarkı söylemeye başlayacaklar! Gerçekten de Fransız ulusal marşını söylemeye başladılar. Leonard ne kadar da haklı. Onlara, o tanınmayanlara bilgi vermeliyiz, çünkü bizler katılımcıyız. Bugün başkaları da katılmıştı aralarına. Ancak şımarık olanlar ne bilir ki? Yalnızca diğerleri küçük mutluluğu tanırlar, kanaatkâr olanlar. Biz onlarla birlikte gerçekten dünyayı kuruyoruz."

Dönüş yolculuğunda gemide Clarissa o insanların sevincini izlemeye doyamadı. Birdenbire farklı görünüyorlardı; gözlerinde öyle bir dostluk ışıltıydı ki. Kongre salonunda ne kadar ciddi oturduysalar, sokaklarda da

öylesine meraklı bir coşku içindeydiler. Ve sanki bakışları daha aydınlanmış gibiydi; onlarla gülüyor, eskiden o tutuk haliyle asla yapamayacağı bir şey daha yapıyor, başkalarına laf atıyordu. Montauban'dan iki öğretmen onunla oturuyordu; böylece o da dünyanın kenetlenmesi için bir şey yapabiliyor, biraz sıcaklık katabiliyor, kendini anlatabiliyordu. Bir zamanlar altı yıl boyunca birlikte aynı odada kaldığı manastır okulundaki arkadaşlarına böyle bakamamıştı. Her ne kadar söyleyecek fazla bir şeyi olmasa da konuşma ihtiyacı duyuyordu. Şöyle düşünebilecekleri aklına geldi: "Hiç de çekingen değil." Bu duygu kendinden bir parça gibiydi, içini ısıtıyordu, tıpkı Leonard'ı bir dost olarak gördüğünde hissettiği gibi, kendini diğer insanlara açarak, vererek, sevinçlerini paylaşarak "kendini hissedebiliyordu." Göğsündeki rüzgârı daha önce hiç olmadığı kadar duyuyordu.

Günbatımıyla Alplerde kızılık başlamıştı. Bulutlar önce hafif solgunlaşmıştı, şimdi de pembemsi bir ışıltı içindeydi. Gemi Luzern'e yaklaşıyordu. Herkes gittikçe sessizliğe bürünmüştü. Yorulmuşlardı. Güneş yavaş yavaş batmıştı. Hafif bir serinlik hissediliyordu. Yüzler gittikçe belirsizleşiyordu. Pilatus hâlâ görünüyordu. Tepeciklerini göstermek için çok az ışık ona yetiyordu. Clarissa güvertede arka tarafa çekildi. Kendini toparlamak istiyordu. Artık dünyada yalnız olmadığının bilincindeydi. Hafif bir gölge yaklaştı. Gelip yanına oturan Leonard'dı; o an onu düşünmüş olduğunu hissetti. Etrafına sıcaklık yaymayı biliyordu, bunun için geniş omuzlan ve yumuşak sakalı yeterliydi; hele bir de şu üç yüz dört yüz insanı sevindirmeyi başarması. Leonard ona baktı; kendisi neşeli ama yorgun görünüyordu. Clarissa onu tebrik etti. Leonard "Her şey yolunda gitti, değil mi?" diye sordu, mutlu bir şekilde. "Başka olay yaşanmadı. Artık ben bile biraz sevinebilirim. Gemi rıhtıma yanaştığında morı troupeau için sorumluluğum sona ermiştir. Ondan sonra yine tamamen kendime aidim." Clarissa ona, çalışmasını izlediğine ve elbette onun sevinmesi gerektiğine dair birkaç samimi şey söyledi. "Evet," dedi bunun üzerine Leonard, "sevinç içindeyim, haklısınız. Ama bu sevinçle ne yapacağım? Yalnız başıma benim için biraz fazla bu. Ben daha mütevazı sevinçlere alışkınım; çoğu zaman akşamları bir kitabım olur, bir arkadaşım, güzel bir mektubum, biraz da müziğim. Aslında bunlardır benim mutluluk diyebileceğim şeyler. Çoğaldıkları zaman onlarla ne yapacağımı bilemiyorum; başkalarıyla paylaşmak istiyorum. Tüm bunlar benim için çok büyük bir sevinç. Bunca sevinci ne yapacağım? Avuçlarımin içi kaşınıyor. Alplerde yaşayan bir İsviçreli olsam Alp usulü şarkı söylerdim; gerçek bir

Fransız ise şarap içerdi. Büyük bir kutlama yapayım mı? Bunca sevinçle ne yapılır? Bana akıl versen ize, siz her zaman doğru olanı bilirsiniz." Clarissa gülümsüyordu, şunu fark etmişti: Leonard zor bağlanıyordu, kalbini ise daha zor açıyordu. Ama onun için Clarissa'yla konuşmak kolaydı. "Sizinle vakit geçirdiğim için gerçekten mutluyum. Ama beni gözünüzde büyütüyorsunuz. Aslında ben size sıkıcı gelebilirim. Fazla okumadım ve kongreye katılmaya da hakkım yoktu aslında. Ben dar bir çevrede yaşıyorum."

Leonard suya baktı. "Yarın evinize dönüyorsunuz, değil mi?"

"Hayır," dedi Clarissa "tatilim esas şimdi başlıyor. Kongre tatil için bir bahaneydi. Her şey ters gitseydi de, pişman olmazdım. Böyle olması belki de en iyisiydi."

Leonard düşünüyordu. Bir şey söylemek ister gibiydi. İnsan birlikte bu kadar güzel vakit geçirmişse, veda anında bir iki çift güzel söz söylemelidir. Eğer ikiyüzlü bir insan olsaydı belki de kendisiyle denge içinde olur ve normal bir insan gibi davranırdı. Yetişkin insanların özgürce konuşamamaları ne garip.

"Kim bilir nereye gideceksiniz. Kim bilir sizi bir daha görebilecek miyim? Size bir şey söylemek istiyordum, ama yalan söylemek istemiyorum. Büyük lafların insanı değilimdir. Ama biliyorsunuz, sizinle birlikte olduğum her an sevinç duydum. Bu sayede hem kendime hem de insanlara olan güvenim arttı. Artık insanları daha ziyade beni iyi kılıp kılmadıklarına bakarak değerlendiriyorum. Onlarla birlikte olduktan sonra kendimi daha iyi hissedip hissetmediğimi soruyorum kendime."

Clarissa yoğun bir duygu seline kapıldı. Leonard'ın içindeki sükûnet, insancıl yan ona konuşuyordu; gayri ihtiyari dün Leonard'ın tuttuğu, minnetarlık coşkusuyla tuttuğu omuzlarındaki o yerlere dokundu; hiçbir tatlı söze ihtiyaçları yoktu. Her şey dürüstçe ve açıktı. Veda ederken samimi bir şeyler söylemek bir görev gibiydi.

"Evet, bir daha karşılaşmayacak olursak ben de üzülürüm."

Sular payandalara çarpıp geçiyordu. Motor çalışıyordu. Birbirlerinin nefesini hissediyorlardı.

"Dürüstçe söyleyin lütfen! Bu size bağlı değil mi? Bu bize bağlı değil mi? Önümde daha bir sürü boş olduğum günler ve haftalar var. Dağlara çıkmak, gezilere katılmak, şehirler gezmek isterdim. Ya siz? Hayatım boyunca kendimi böylesine mutlu çok ender hissetmişimdir. Günbegün birisiyle konuşabilmek! Planlarınızı benimle paylaşır mısınız? Sizinle birkaç saat, birkaç gün daha birlikte olmak isterim, iyi dost olarak. Etrafı görmek istiyorum. Henüz nereye gideceğimi bilmiyorum. Size yine bir şehirde böyle bir kafede otururken rastlarsam... Birçok yerde karşılaşabiliriz. Aynı şehirleri de gezebiliriz, birlikte bir geziye katılabiliriz."

Clarissa ona baktı ve sakince, "Seve seve" dedi.

Işıklar yaklaşıyordu. Leonard ayağa kalktı. "Teşekkür ederim. Gidip diğerlerine bakmalıyım. Yarın sabah hesabı kapatmam gerekiyor. Sonra, yarın sabah tekrar konuşuruz. Size teşekkür ederim." Clarissa'ya elini uzattı. Bir tür anlaşmaydı.

Clarissa arkasından baktı. Onun hafif, sakin yürüyüşünü görünce vücudunu bir sıcaklık kapladı. Leonard farklı anlaşılacak tek bir sözcük söylememişti. Leonard'dan başkası olsaydı bakışları itici ya da utandırıcı olabilirdi. Leonard'ın bakışları hiç rahatsızlık duymadığı ve yakın ilgi hissettiği ilk bakışlardı.

Temmuz 1914

Ertesi gün birlikte Wenger Alplerine bir gezi yapmaya karar verdiler, sadece o kadar. Her ikisi de hâlâ birbirinden ya da en azından birbirlerine vaatte bulunmaktan çekiniyordu. Fakat sonra ikinci bir gezi yapmaya karar verdiler ve o günden itibaren de birbirlerinden bir daha hiç vazgeçmediler. Aralarında çılgınca ihtirasın dışı vurulmadığı, son derece içten bir yakınlık doğdu; birlikteliklerinin ikinci gününden itibaren sanki hep birlikteymiş ve hiç ayrılamazlarmış gibiydiler. Leonard daha ilk gün açık sözlülükle ona tüm ailevi durumunu açıklamıştı. Kâğıt üzerinde kanunen evliydi, ancak karısı onu altı yıl önce terk etmişti; karısı, genç siyasi bir lider olan kocasından ziyade onun olanaklarını sevmişti, bu nedenle kocasının yaptığı işe inandığı dönemlerde onun hırsını desteklemişti. Sonrasında kendisi de hırslanmış ve kocasının yükselmeye başladığı dönemlerde ihtirasla onun için çalışmış ve orta sınıf kadınlarının yaptığı gibi her şey kendi isteği doğrultusunda gittiği sürece kocasının ilerlemesine yardımcı olmuştu; Leonard, bakanın sekreteri olmayı kendi enerjisinden çok, karısının inatçı ve akıllı diplomasisine borçluydu. Arkasından siyasetten uzaklaşınca karısı onu anlayamamış, hele o küçük yerde öğretmenlik yapmaya başlamasına aklı hiç ermemişti; insan bazen anlamını kavrayamayacağı özverilerde bulunur. Leonard'ın verdiği sözü tutmamış olması karısı için büyük bir hayal kırıklığı olmuş, Leonard'ın kendisi de onu hayal kırıklığına uğratmıştı. "Her ikimiz de hırslı olduğumuz için birbirimize uygunduk. Fakat ben onu hayal kırıklığına uğrattım." Karısı annesini ziyaret etmek bahanesiyle haftalarca Paris'te kalmıştı ve Leonard karısının orada başka biriyle ilişkisi olabileceğini aklına bile getirmemişti. Bir anlaşma ya da boşanma olmaksızın birbirlerinden uzaklaşmışlardı; karısını özgür bırakmak onun özgürlük anlayışına uygundu; aralarında herhangi bir düşmanlık yoktu ve karısı talep ettiği takdirde boşanmayı kabul etmeye razıydı; ancak karısı için Paris'te evli bir kadın olarak yaşamak daha rahattı, sözde ailenin nerede yaşadığı da onun için önemli değildi, çünkü her ikisi de çocuk istememişti. Bunları Clarissa'ya tamamen açık bir biçimde, hiçbir şeyi abartmadan, olduğu gibi anlatıyordu. Clarissa onun kendisinden herhangi bir sır saklamak istemediğini, kendisine ümit vermek istemediğini, yalnızca gerçekleri söyleyerek onu kazanmaya çalıştığını anlamıştı. Leonard

Clarissa'ya fiziksel olarak yakınlaşmaya çalışmamıştı; Clarissa bunun nedeninin yakınlaşmaktan kaçındığı için değil, utandığı için olduğunu hissetmişti. Leonard onu kandırmak ve ısrarcı olmak istemiyor, ama gerçekleri bilsin istiyordu, Clarissa kendisini ona teslim edip etmemeye özgür iradesiyle karar vermeliydi. Clarissa özgür iradesiyle kendisini ona teslim etmesinin bile bir sorumluluk anlamına geleceğini biliyor, ama kendisi de isterken karşı koyuyormuş gibi yapmanın da hoş olmadığını düşünüyordu. Aynı zamanda içindeki sıkıntıyı, ürkekliği ve baskıları çözdüğü için bu adama karşı bir minnet duyuyordu, çünkü bu sayede kendisiyle yalnızlığı ve çekingenliği bitecekti. Dördüncü günün akşamı birbirlerinin oldular, her ikisi de ne tatlı ne de abartılı sözler etti.

Sonraki haftaları zamanın ötesinde yaşadılar. Como Gölü boyunca aşağıya yürüdüler. Küçük valizlerini önden yollamışlardı. Özgür olmak istiyorlardı; kendilerini zaten bir göreve bağlanmış hissediyorlardı. Bir keresinde çarşamba mı, perşembe mi diye kavga etmişlerdi; bu onların tek kavgasıydı. "Trene binmek zorunda olmasak saatimi de kurmam gerekmezdi. Zaman da takvimler de bir esaret." Çok paralan olmadığından küçük restoranı olan otel ve kasabalarda geceliyorlardı; Leonard ona olabildiğince büyük şehirlerden kaçınmaları gerektiğini açıklamıştı. Müze ve kütüphaneler Leonard'ı ilgilendirmiyordu: O, küçük kasabalardaki basit insanları görmek istiyordu. Oralara gidiyorlardı, Bellagio ve Villa d'Este'ye değil; ipek dokumacılığı yapılan ve yabancıların hiç uğramadığı ve aslında görülecek hiçbir şeyin bulunmadığı yerlerde kalıyorlardı. O küçük otellerde kendilerini iyi hissediyorlardı. Leonard için örneğin ayakkabı tamircisiyle konuşmak, kasaba okuluna gitmek önemliydi. Evlerin içlerine bakıyorlardı. Leonard onlara ne kadar kazandıklarını soruyordu. Bağcılarla sohbet ediyorlardı. Onlarla birlikte evlerin önlerinde oturuyorlardı. "Onlar da bu bütünün parçası. Bu nedenle eve döndüğünde sanki İtalya'nın hiçbir şeyini görmemişsin gibi kimse sana gülmeyecek, ne Pavia'nın Vertosa'sını ne de Venedik Akademisi'ni. Nerelere gittiğimizi bilmeyecekler. Bu kasabalar önemli değil. Ben de onları unutmak istiyorum. Bunlar benim için 'her yer' demek. Bir ülkenin önemi, onun ölmüş büyüklerinin sayısı ile orantılı değildir. Yaşayanları önemlidir. Hem de tepedekiler ve onların üstündekilerde değil, sıradan insanlarda yaşamaya devam eder. Ben onları her yerde arıyorum. Çünkü olağandışı olanı aramak yanlıştır," dedi Leonard. "Yanlış bir ölçüt mevcuttur. Turist rehberlerinde önemli olarak Ravenna, Katedral, Lionardo

sıralanmıştır. Burada da heybetlilerin yanından geçip gittik. Çünkü gerçek olan, anonim olandır, sıradan insandır, bizi biz yapan Ben'dir." Küçük notlar aldılar, gezmeye çıktılar, Leonard günlük tutuyordu. "Gördüklerimi kaleme alıyorum. Sıradan olanı. Bunu on yıldır yapıyorum. Birçok şeyi bu notlarımdan hatırlıyorum. Aynı şeyi İngiltere'de Samuel Pepys adlı bir adam da yapmış. Alınan bu notlar çok önemli bir işlevi yerine getirir. Bunlar, uzun konuşmalardan, kalın kitaplardan çok daha fazlasını başarır. Onlar savunmak, sırlar saklamak zorundadır, biz ise açığa çıkarmak zorundayız. Biz, yani sıradan adam, biz bu lüksü yaşayabiliriz, hakikatin lüksünü. Çünkü tarihi, ayrıntı şekillendirir. Öz buradadır. Bu bir tür muhasebe defteri gibidir. Kendisi üretken olmayan, çalışan ve titiz olmalıdır. Bu şekilde de katkıda bulunabilir."

Clarissa böyle bir mutluluğu daha önce hiç tatmamıştı. Babasından tanıdığı bir dürüstlüktü bu: O böyle bir dürüstlüğün içinde yaşamış ve bu kendisine de geçmişti.

Anlamayı, her şeyi hafife almayı öğreniyordu. Bunu yaparken kibirlenmiyor ama kendini güvende hissettiği için neşeleniyordu. Hatta yemeği bile kendisi pişiriyordu. Nereye giderlerse gitsinler her anın tadını çıkarıyorlardı. "Bir saat hiçbir şey düşünmemek! Bu kaybedilen bir zaman değildir." Şu an, yaşamaktan başka hiçbir şey arzulamıyordu. Babası hizmet etme isteğiyle kendini tüketmişti; (Profesörü bu itirafa gülümserdi); tek arzusu kendisini yok etmek olmuştu. Clarissa, Leonard'ın iki kitap yazmış olduğunu ve bir üçüncüsü üzerinde çalıştığını öğrendi; kitapları kendi adıyla yayımlamamıştı, kasabadaki hiç kimse onun o Michel Arnaud olduğunu bilmiyordu. Bu onun kendini göstermeme eğilimine uyuyordu. Onun her şeyinde bir ölçü vardı. Akşamları Clarissa'ya ya bir şeyler anlatır ya da Montaigne'den bir şeyler okurdu. "Her insanın bir sevgilisi vardır, Montaigne benim eğitimcim, yardımcımdır. O kendimi özdeşleştirdiğim adamdır. Pascal daha derindi, Balzac daha dâhiyane; ancak kimse daha insancıl değildi, hiç kimse insan hakkında, sıradan insan hakkında daha fazla bilgiye sahip değildi." Bir piyano bulduklarında karşılıklı birbirlerine çalışıyorlardı.

Haftalar geçip gidiyordu, sanki daha önce hiç daha farklı değilmiş gibi, sanki ezelden beri birbirlerini tanıyorlarmış gibi. Her ikisi için de artık her şey farklı görünüyordu. Leonard daha neşeli, daha netti. Clarissa daha rahat

konusuyordu. Yürüyüşü daha bir canlanmıştı. Daha özgürdü. Gerçekten ilk kez kendini dünyaya açmıştı.

Endişe nedir bilmiyorlardı, yalnızca neşeliydiler; nereye gideceklerini nadiren bir gün öncesinden planlıyorlardı. Bazen bir ayakkabı tamircisinin dükkânı, bazen de basit lokantaların önünde oturuyorlardı. Turist rehberleri, şehir planları satın almıyorlardı. Clarissa ülke dilini anlamıyordu. Rahiple ya da eczaneden biriyle konuşmayı deneyebilirlerdi, ama onlardan bile çekiniyorlardı. "Yoksa yaşamayız, zaman yaşamdır. Bu bile rahatsız ediyor," diyordu Leonard. "Kendimizi yaşatalım." Gazete okumuyorlardı. Neler olup bittiğinden haberleri yoktu. "Bu bile yükümlülük altına girmemiz demektir." "Bir kez olsun denizde yüzyormuş gibi özgür olma duygusunu yaşamak. Her şeyden özgür olarak. Zamandan, dünyadan." "O zaman eşeğiyle seyahat eden biri gibi olabilirdim burada." Demek Leonard'ın arzusu buydu. "Sen yalnızca kendini düşünüyorsun." "Hayır," dedi Leonard, "seni de düşünüyorum. Hatta yaşlı bir anneyi, köylü bir kadını; karım bunu kavrayamadı; keskin, açık renkli gözlerle, mutlu olabilirdi. Gariptir, her yoksulu düşünüyorum, az şeyi olan herkesi. Ama her şeye sahip olanları da düşünüyorum, her birinin istediği şeyi anlayabiliyorum, çünkü onların her birinde, onları namussuz yapan bir şeylerin var olduğunu biliyorum."

Şakacıktan her otelde farklı bir isim altında kalıyorlardı: "Kendimiz de bu oteli unutalım diye." Clarissa çok şey öğrenmişti ve artık o da Leonard'a bazı şeyler anlatabiliyordu. Leonard, Clarissa'ya Montaigne'in Denemeler'inden okuyordu, Stendhal'in Parma Manastırı'ndan. Leonard güzel okuyordu, Clarissa onun yumuşak sesini hissediyordu. Leonard bonheur'ün Almanca'daki anlamını da okumuştı ve böylece mutluluğun ne olduğunu ilk kez anlamıştı. Bu nedenle Clarissa'ya dönüp birdenbire şöyle demişti: "Hatırlıyor musun Antibes'te gezinirken..." Leonard için, Clarissa'nın ezelden beri kendisiyle birlikte olduğu düşüncesi böylesine olağandı işte. Clarissa için ise bir zamanlar Leonard olmaksızın yaşamış olması adeta gerçek dışıydı; kimi zaman yalnız başına yürüdüğünde tam olarak kendisi değilmiş hissine kapılıyordu. Clarissa'yı ona bağlayan duygusallık ya da cinsellik değildi. Onun şefkatle ve saygıyla sarılışım seviyordu. Bunlarda da bir minnet vardı.

Üç haftadır yolda olduklarını, takvimsiz ve gazetesiz yaşadıkları için bir tesadüf sonucu, Brescia'daki bir berber dükkânının önünden geçerken fark

ettiler. Leonard saçlarını kestirmek istemişti, sakalları çok gürleşmişti. "Temmuzun son günlerinden biri olmalı. Hiçbir şey duymuyor ve hiçbir şeyle ilgilenmiyordum." İlk kez, gelen postalara bakması gerektiğini hatırlamıştı. Babasına düzenli olarak yazmıştı, öncelikle Luzern'deki ziyaretini ve oradan ayrılacağı da bildirmişti. Sonra tekrar Desenzano'dan babasına ve Hofrat Silberstein'a yazmıştı, ağustos ortasına kadarki adresini bildirmek için; o zamanlar bunun yeterli olduğunu düşünmüştü ve "Milano poste restante" olarak adresini belirtmişti. Ardından Como Gölü'ne gitmişlerdi. O günler yağışlıydı. Milano'da da bir gün boyunca yağmur yağmıştı. Como, Pavia ve Milano'yu hatırlıyordu. Şimdi postaneye ulaşmak için kendilerini sokaklara vurmuşlardı ve gerçekten de kendisine bir mektup gelmişti. Babasının okunaklı, düzgün yazısını tanımıştı. Mektup Berlin'den geliyordu ve çok kısaydı: "Gelişen olaylar eski mevkiime dönmemi zorunlu kılıyor. Bunun nedenlerini çok kısa süre içerisinde anlayacaksın. Her an Avusturya'ya dönmeye hazır olacağım. Çok fazla uzaklaşmamı tavsiye ederim." Clarissa için mektupların da telgraflar gibi ürkütücü bir yanı vardı. Mektubu anlamamış gibi elinde tutuyordu. Tarihine göz attı: On beş Temmuz. "Seni kaygılandıran nedir?" diye sordu yüzündeki her ifadeyi anlamlandıran Leonard ona yaklaşarak. Clarissa mektubu ona uzattı ve tercüme etti. "Anlamıyorum," dedi Leonard, "neden bu kadar sarardın?" Clarissa alçak sesle cevap verdi: "Babam eskiden Genelkurmay'daydı. Önemli birimlerin başkanıydı, bu yüzden onu görevine geri çağırıyorlar. Eğer ona orada yine ihtiyaçları varsa durum vahim demektir." Katedral meydanına çıktılar ve bir Alman gazetesi satın aldılar. Bu Clarissa'nın haftalardan beri okuduğu ilk gazeteydi, Leonard da kendisi için bir Fransız gazetesi aldı. Clarissa huzursuzlaşmıştı. "Ruslar bir şeyler hazırlıyorlar. Sözüm ona silahlanma hazırlıkları yapıyorlarmış." Leonard sinirle güldü. "Burada da Avusturya'nın silahlandığı ve kışkırttığı yazıyor; aynı şey, hep aynı şey. Bayan Dr. Kutschera ve Sırp bayan. Birileri katil, diğerleri baskıcıdır. Kimin baskı altına alacağı, kimin katil olacağını öğrenmek için mi halkın içinde yaşadık?" "Bir şeyler olacağına inanıyor musun?" "Avusturya Sırbistan'a bir ultiatom vermiş." "Babamın neden oraya gittiğini şimdi anlıyorum. Aslında göreve geri çağırdıklarında gitmesine gerek yoktu." "Babanın savaşı hazırlayanlardan biri olduğu, bunu yıllardır planladığını düşünmek. Yok, bir şey demiyorum. Sen bunun sorumlusu değilsin, senin bir suçun yok. Hiç kimsenin suçu yok. Yalnızca şu yalancılar, şu kışkırtanlar, şu körükleyenler suçlu." Öylece oturuyorlardı. İnsanlar önlerinden akıp gidiyordu. "Bir şey

olursa ne yapacağız? Dönmek zorundayım. Ya sen?" "Ben de." "Sence Fransa da katılacak mı? Savaş durumunda Fransa yalnızca bir piyondur, satranç oyunundaki piyadedir, böyle bir görev üstlenmesi düşünülmüş olmasa bile. Tüm bunların arkasında Rusya var, tüm bunların arkasında onun politikasının insanları, çeteleri var." "Bunu düşünmek istemiyorum. Benim için dünyada bundan daha önemsiz bir şey olamaz. Ancak karşı koymak gerekir. Özellikle de sosyalistler. Onlarda 'Humanite' vardır. Benim ne olacağımı düşünmeye gerek yok. Evet, ben ayakkabı tamircisi olmaktan başka bir şey istemiyorum. Ama böyle de bir örnek verilebilir. İnsan ne yaparsa yapsın olaylara dahildir. Gördüğün gibi insan böyle çeker cezasını. Yaptığı en ufak şey bile insanı bağlar. Bir şeyler öğretmesi bile insana sorumluluk yüklüyor. İnsan kendisinden daha öte bir şeyler olmak zorundadır. Seni tanımadan önce neyim vardı: Yapayalnızdım. İki kişi olunca dünyanın üstesinden gelinebilir."

"Peki, eğer olursa... sence uzun mu sürecek?" "Kim bilir. Gazeteyi kaldır. Ambrosian Kütüphanesi'ne gidip çizimlere, resimlere, kitaplara bakalım." Daha sonra bir kilisenin içinde durduklarında Leonard sunağa baktı. "Aslında hiçbir şey görünmüyor." "Bilemiyorum..." dedi Clarissa sanki aralarında bir şey duruyormuş gibi. "Korkuyor musun?" Clarissa ona bakıyordu. Leonard çekinmeden ve dürüstçe cevap verdi: "Evet."

* * *

O andan itibaren bir şeyler yitip gitmişti. Artık etraftaki insanları görmek istemiyorlardı. Sanki hayat durmuştu. Artık hiçbir yerde ışık yoktu. Yalnızca gazetenin dili vardı. Gazeteye bakıldığında harfler, başlıklar insanın gözüne çarpıyordu. "Ne için buraya geldim?" diye soruyordu her ikisi de kendine. Etrafta dolanıp duruyorlardı. Bir defa daha oyalanmaya çalıştılar. Daha önce buldukları yerde de bunu denediler. Akşamleyin tekrar geri döndüler. Daha birkaç gün öncesinde orada oturmuşlardı, gölün kenarında. Yağmur yağdığı için içeri geçmişlerdi. Durumun ne kadar ciddi olduğundan haberleri yoktu. "Altı gün daha fazla yaşayabilirdik! Şimdi ise zamanın istediği gibi yaşayacağız. Bu bizim için yabancı bir şey. Artık yalnız değiliz. Yalnızca sen ve ben, biz ikimiz dünyanın kendisiydik ve dünya daha önce hiç olmadığı kadar büyük ve güzel görünüyordu." "Ah, keşke hayatta olmak için değil de, kendi hayatımızı yaşayabilmek için kendimize ait sekiz günümüz daha

olsaydı." Gün onlar için gittikçe daha karanlık bir hal alıyordu. Ama geceleri sevgiyle birbirlerine sarılıyorlardı. Clarissa ona iyice sokuluyor, ona tutunuyordu. Bedenleri birbirine kenetleniyordu. Bu onlar için çok değerliydi, bu tek vücut onlar için dünyalara bedeldi. Dışarıda gece hüküm sürüyordu, tehlikelerle dolu bir gece. Orada bir şey vardı, her birinin diğerinden söküp atmak istediği bir şey. Hatta uykuları bile değişmişti.

Clarissa üşümüştü. Uykusunda herhangi bir şey düşünmüş ve rüya görmüş olmalıydı. Muhtemelen yabancı bir şeydi, kötü bir şeydi bu. Ayrıca her uykuda bir parça ölüm vardır. Uyandı. Ona baktı. Leonard derin ve deliksiz uyuyordu. Boynunu izledi, güzel boynunu yalnızca. Onun içinde hayat vardı. Şairler bunu hissetmişlerdir. Birdenbire yine bir şeyler olduğu düşüncesi geldi aklına. Korku geri gelmişti. Bir şey yapması gerekiyordu. Pencerenin önüne gitti. Bir içgüdüydü. Karşıda bir kilise vardı. Yaşlı kadınların geçerken istavroz çıkardıklarını gördü. Ah, kendisi de kiliseye gitmeliydi. Zaten böyle öğrenmişti. Bunu gerçekten isteyip istemediğini bilmiyordu, ama diğer taraftan buna alışkındı. Pencerenin önünde durmaya devam etti. "Olmasına izin verme" diyordu duasında. Belki de anlamsızdı, ama kendisine iyi geliyordu. Bu bir yankıydı, bu onun Ben'iydi.

Odaya geri döndü. Leonard hemen ona doğru yürüdü, hatta üzerine atıldı ve aceleyle yüzüne baktı. "Neredeydin?" Clarissa: "Sorma," diye yanıtladı. Solgundu. Leonard korkmuştu. "Uyanıyorum ve sen yoksun. Hayatımda hiç bu kadar korkmamıştım. Kendimi terk edilmiş hissettim. İlk kez şimdi, şu dakika benim için ne demek olduğunu, bir ayrılığın ne anlama geleceğini anladım! Uyanmak ve seni görememek korkunçtu." "Yok, bir dakikalığına bile seni bırakmam. İmkânım olduğu sürece yanından ayrılmam. Asla. Her zaman yanında olacağım. Şimdi ve ahirette. Sonsuza dek."

Sokağa indiler. Gazete dağıtıldığını gördüler. Onların arkasından koşular. Verilecek bir haberi bekliyorlardı. Bu bir zorunluluktur. Merak değildi. "Şuradaki adam bizim hayatımızı satıyor. Onun bağıra çağıra ilan ettiği bizim hayatımız. Mutluluğumuzu yaşayacak mıyız yoksa yaşamayacak mıyız, ona karar veriliyor." Leonard gazetelerden birini satın aldı. "Ne oldu?" Leonard cevap vermedi. Clarissa onu sıkıştırdı. Derken yanıtladı: "Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etmiş."

Hiç konuşmadan birkaç adım gittiler. Sanki ayaklarının altından yer çekiliyor

gibiydi. Yan tarafta Galleria Vittorio Emanuele'de bir kafe vardı. Leonard, Clarissa'nın sarardığını gördü. Oturdular. "Geri dönmek zorunda mısın?" Clarissa "Dönmem gerekir, ama dönmeyeceğim" şeklinde cevap verdi. "Hayır. Sen benimle kaldığın sürece dönmeyeceğim. Babam bunu anlamayacak. Seninle istediğin her yere giderim, Fransa'ya bile. Ben bir kadını. Yasalar bilgedir. Kadını, ait olduğu erkeğin yaşadığı yere gönderir. Vatanına dönmek zorunda değildir. Kadına ait olduğu yer söylenir."

Leonard sessizliğini sürdürüyor ve bir çubukla önüne şekiller çizip duruyordu.

"Neden herhangi bir şey söylemiyorsun? Yeterince tedbirli bulmadığın bir şey mi var? Gideyim mi?"

"Hayır," dedi Leonard. "Ancak savaşa sürüklenirsek hiçbir şey olduğu gibi kalmayacak. Ben askerim. Sorun bu değil. Sedyeci olabilirim. Ama büyük olasılıkla asker kaçağı olurum. Ve o zaman seni yanıma alamam. Başkalarının kurban olmasına seyirci kalıp kendim mutlu olamam. Askerlikten kaçamam, bu bir suç olur. Ama mutlu olmak da istiyorum. Belki sensiz daha kolay olur." Clarissa korkmuştu. "Sence Fransa..."

"Bizim düşüncemizin ne yararı olur? Biz kimiz ki? iktidardakiler bizlerin hayatını yönlendiriyor. Beklemek zorundayız. Flayatımız pek fazla önemi yok, yerdeki toz gibi. Esen her rüzgâr onu oradan oraya savuruyor. Birlikte olmamıza izin vermeyecekler. Ancak henüz direniyoruz. Sosyalistlerdir hâlâ halkı bir arada tutan. Bundan anlayabiliriz ki Fransa'da birkaç adamımız var, örneğin Jaures, bu bize küçük bir dayanak sağlar. Şimdi imparatorlar telgraflar çekiyorlar. Sanırım korkmaya başladılar. Tüm dünya şu anda korku içinde. Hiçbir şeyin yararı olmaz. Dünyanın tüm bilgelikleri de işe yaramaz."

Bugünlerde sokaklarda dolaşmanın pek bir anlamı yoktu. "Şimdi ne yapalım?"

"Aynı yolu geri dönelim. Bir kez daha gidelim Garda Gölü'ne. Bir kez daha gidelim daha önce gittiğimiz her yere. Bir kez daha kavrayabilmemiz için. Çünkü sahip olunan anılar yitirilmez. Bir kez daha hatırlayalım her şeyi, kazıyalım buradaki her şeyi hafızamıza, sıkıca tutunalım hepsine bir kez daha. Belki de burada geçirdiğimiz zamana dair elimizde anılarımızdan başka

bir şey kalmaz."

Geri döndüler. Her şeye bir kez daha baktılar. Manzara aynıydı. Fakat insanlar farklıydı, kendileri de farklılaşmıştı. Bir de geceler vardı, gölün koyu koyu kabardığı; ardından küçük dalgaların gevezelik ettiği. Bir kuş ötüyordu. "Bunca güzelliğin var olması mümkün müdür? Tüm bunların anlamsızca yok olması mümkün müdür? Her bir ağacın anlamı vardır. Her şey planlanıp düşünülmüş. Her çiçek yaprağıyla kendini koruyor. Yağmur yağıp besliyor. Her şey yolunda. Tüm bunların bozulabileceği!" Ertesi sabah Jaures'in öldürüldüğü haberi geldi.

Birlikte Zürih'e gittiler. Burası dönüm noktasıydı. Yol sağa ve sola ayrılıyordu. Şimdi savaş ilan edilse Leonard'ın Fransa'ya, Clarissa'nın ise Avusturya'ya dönmesi gerekecekti. O zaman aralarına bir dünya girecekti. Haber nihayet geldiğinde içlerinde bir şeyler dondu. Her ikisi de zayıflıklarından utanıyordu. İki de birbirlerine üzüntülerini göstermek istemiyordu. Birbirlerine sözde dayanıklı olduklarını göstermeye çalışıyorlardı. Böylece birbirlerini ilk defa aldatmış oldular. Clarissa, Leonard'ın gidip gitmemesi konusunda bir şey söylemedi. Leonard kararını özgürce vermeliydi. "Ben dönmek zorundayım." "Evet, anlıyorum dönmek zorundasın." Neredeyse kulağında buz gibi çınlamıştı. Clarissa onun kararını daha da zorlaştırmak istemiyordu, Leonard da onunkini. Yanlarında duran iki kişi bavulları yüzünden kıyamet koparıyordu ve heyecanlıydılar; iki kişi sessizce yan yana durup şöyle diyordu: "Geçecektir." Derken biri edepsizce bir şey söyledi. Birkaç adım daha ilerlediler. "Bir fotoğrafım istiyorum, çünkü henüz senin bir fotoğrafın yok bende." Vedalaştılar. Sessizce. Leonard tekrar arabaya gitti Montaigne'nini almak için; Clarissa bunun Leonard'ın en sevdiği kitap olduğunu biliyordu. Leonard kitabı Clarissa'ya verdi. İlk sayfasını açtı ve 1 Ağustos 1914 tarihini yazdı.

Eylül, Ekim, Kasım 1914

Dönüş yolculuğunda olup bitenleri Clarissa sonrasında artık hatırlamıyordu. Çünkü dış dünyaya kapatmıştı kendisini. Her şeyi sanki bir sis perdesinin ardından görüyordu. Her yerde afişler vardı. Hiçbirine bakmadı. Her şeyi ne olduğunu bilmiyormuş gibi yaşıyordu. İnsanlar sıkış tepiş biniyorlardı trene, ellerinde bayraklarıyla yaralı askerler, her şey gürültülü ve telaşlıydı, gözleri parlıyordu, kardeşliği kutluyorlardı. Tren garlarında genç erkekler vardı; Clarissa dışarı bakmıyordu; gazete dağıtıcıları bir şeyler bağıyordu; Clarissa bilmek istemediği için hiçbir şey bilmeyen tek insandı. Adeta uyuşmuştu. Yemiyor, içmiyordu. Altındaki raylar şöyle sesleniyordu sanki: Geçti, geçti, bitti, bitti.

Kendisini birden evinin eski odasında buldu; oraya nasıl geldiğini bilmiyordu. Genç bir subay yaveri kapıyı açmış ve bir şeyler söylemişti, muhtemelen generalin geleceğini; tam olarak ne söylediğini bilmiyordu. Odasında bir koltuk vardı, uyuşmuş gibi üzerine yığıldı. Net düşünemiyordu. Bir şeyler oluyordu. Ve savaş vardı. Karpatlarda bir yerlerde. Ya bu doğru değildi ya da savaşın sürdüğü haftalar geçip gitmişti.

Zamanın da farkında değildi, akşam mı yoksa gece mi; dışarıda kapının açıldığını duydu. Adımlardan babası olduğunu anladı. Ayağa kalktı ve onun yanına gitti. Babası yorgun ve endişeli görünüyordu; daha da yaşlanmış, çökmüştü. Clarissa'yı fark ettiğinde duruşunu dikleştirdi. Ona sarılırken çok ciddiydi. "Bugün gelmen iyi oldu. Eduard yarın cepheye gidecek. Sabah erkenden vedalaşmak için gelecek." Derken bir sessizlik oldu. "Her şeye hazırlıklı olmalıyız" dedi babası ciddi bir ifadeyle. "Bu savaş uzun sürecek ve bu savaştan sonra dünya eskisi gibi olmayacak. Bunun için yaşadım ben, bunun için çalıştım. Şimdi gerçekten savaşıyor. Bununla kimin arzusunun yerine geldiğini soruyorum kendime. Neyse..." Bunu söylerken yazı masasına oturdu. Clarissa, babası yazı masasına oturduğunda onun daha çalışacağını ve rahatsız edilmek istemediğini biliyordu. "İyi geceler," dedi usulca. Babası başını kaldırdı. "Ne yapmak istiyorsun? Eski işine mi döneceksin yoksa sıhhiye hizmetine mi kaydolacaksın?"

Clarissa düşündü. Daha önce böyle bir şey hiç aklından geçmemiştir. "Sen nasıl istersen. Belki bana burada ihtiyacın olur." "Hayır," dedi babası sakince, "dışarıda en iyilere ihtiyaç duyulacak. İnsan daha zor olanı seçmelidir, yoksa katlanamaz."

Başını eğip onun yanından ayrıldı. Bunu hiç düşünmemiştir. Düşünmek istememiştir, değerlendirmek istememiştir. Hayatta kalarak zamanın üstesinden gelmek gerekiyordu. Tanrı'ya şükür ki iş vardı; ne kadar çok olursa o kadar iyi. Onun için her şey açıktı. Bir işe sığınmak zorundaydı. İş ne kadar zor olursa o kadar iyi olacaktı.

Sabahleyin ağabeyi geldi. Kolunda sefer pazıbendi takılıydı. Görünüşü tam bir erkek gibiydi. Genç, berrak yüzünde sert bir ifade vardı. "Hazırız. Yaman delikanlılarız. Bizi durdurmak imkânsız. Emin ol onları alt edeceğiz. O eşkıyaları, o Sırları pestil gibi ezeceğiz. Sonra da her şeyi başlatan Fransızların karşısına çıkacağız. O haydutların, o sefil halkın hakkında geleceğiz."

Clarissa bir acı hissetti. Komik görünüşleriyle o öğretmenleri, o akli başında insanları gözünün önüne getirdi. Yalnızca Leonard'ı düşünmüyordu. Eduard'ın sözleri içine oturmuştu. Leonard'ı ve kendisini savunması gerekiyormuş izlenimine kapıldı. Anlamsızdı, bunu biliyordu. Ancak şimdi konuşmazsa ihanet etmiş gibi olacaktı.

"Aman bırak," dedi elini ağabeyinin omzuna koyarken, rica edercesine "Onlar da bizim kadar neden ve niçin olduğunu bilmiyorlar" dedi. Babası sakince şöyle dedi: "Politikadan bahsetme." Fakat Eduard sinirlendi ve "Onlar bilmiyorlar mı?" dedi, Clarissa ise "Bu Tanrı'nın takdiri" dedi. "Sen bundan ne anlarsın?! Onlar bize saldırdı. Şimdi karşılarında kimin olduğunu göreceksin o boşboğazlar. On yıldır rahat vermiyorlar. Ama onlara öyle bir ders verilecek ki, beş yüz yıl kendilerine gelemeyecekler; onların savaş arzularını iliklerinden söküp atmam lazım" dedi Eduard.

Clarissa vazgeçti. Yıllarca yalnız kalacağını düşündü. Susması gerekecekti, her zaman. Ne ağabeyine ne de babasına açılabilirdi. Her yerde yalnızdı, her yerde sırrıyla yapayalnızdı. Ağabeyine sarıldı. İlk kez bunu içinden gelmeden yapıyordu. Burada önemseydiği hiç kimse yoktu, ne babası, ne ağabeyi, ne evi ne de vatani. Her şey ona karşıydı. Babası oğluna sarıldı. Clarissa kavramıştı:

Ağabeyi ölüme gidiyordu. Yine de onu düşünmüyordu, diğerindeydi aklı, her şeyi olan diğerinde.

* * *

Clarissa ertesi gün sıhhiye hizmetine kaydoldu, ancak Viyana'daki bir hastanede değil, cephedeki bir hastanede görevlendirilmek şartıyla, tıpkı babasının istediği gibi. Son tren ile kendini Londra'dan kurtarabilmiş olan Hofrat Silberstein'a görevinden istifa ettiğini bildirmek zorundaydı; Silberstein, Clarissa'nın beklentisinin aksine bunu onaylamıştı hem de her zamanki vatanperver tavrıyla değil. "Özel muayenehanem şu an beni hiç ilgilendirmiyor," şeklinde bir açıklama yapmıştı Clarissa'ya. "Şu an maalesef insanlığın kronik psikozları hakkındaki araştırmalarımla ilgili birçok malzemeye ulaşıyorum. Şu an çıldıran insanlar için büyük konser salonu yetmeyecektir, yetse bile benim müşahede odam olamayacak kadar küçük gelecektir. Şu sıralar tek tük insanlar değil, hemen herkes çıldırmış durumda; birisiyle karşılaşp, o kişi 'düşmanlardan' bahsettiğinde gözlerinde beliren nefret dolu kıvılcımları gördükten sonra onu müşahede altına almam gerektiğini düşünüyorum. En barışçıl insanların bile birden nefret kompleksleri gelişti ve deli gibi algılayıp, deli gibi konuşuyorlar. Her profesör yaşlandıkça aptallaşpıyor, bir öküz gibi. Viyana'da kalmamakla haklısınız Clarissa. Şimdi başka bir yüzyıldan ya da başka bir ulustan geliyormuş gibi kendini tecrit etmek mümkün değildir. İnsan zorla tarafsız kalamaz. Savaşla ilgili normal ve insancıl bir görüşe sahip olabilmek için tek bir olasılık vardır: savaşın farkında olmak ve savaşp kendileri asla cephede bulunmamış savaş çığırtkanlarından dinlememek. Bunun dışındaki her şey kendini kandırmak, kendini aldatmak, soyut şeylerle kendini uyuşturmak ve kendinden geçmek anlamına gelir." Onun acı dolu sesi Clarissa'nın dikkatini çekti. Ona baktı ve yaşlanmış olduğunu fark etti; hareketleri daha asabiydi. Hofrat cephede olan oğlunu düşünüyordu. "Gurur duyduğumu, diğer insanlarla gururlandığımı söyleyebilirim, kendimle değil. Onlar iyi durumda. Doğru olanı yapıyorlar. Cepheye çağrılan birine, o zavallı kurbanlardan birine lavman yapmak ya da bir bardak su vermek biz tüm okumuşların yapabileceğinden çok daha anlamlıdır. Askeri, ulusal, ekonomik, felsefi tüm kuramların temelinde mantık yattığı için âciz kalacaklarım göreceksiniz. Savaş mantıksız olduğu için hepsi başarısız olmak zorundadır; çalışmalarım da ortaya koyduğum her şey muhtemelen tamamen yanlış.

Gerçek olan yalnızca göreceğiniz şeylerdir, acımasızca gerçek olan şeylerdir, eğer oradayken savaşın neden olduğu ruhsal bozukluklarla ilgili gözlemlerinizin bazılarını not ederseniz bana kartotekte olduğundan çok daha büyük yardımınız dokunmuş olur, çünkü sizde dürüst olan bir öz var. Sizin kadar yararlı olmayı isterdim; bir tek insana yardım etmek şu anda vatana ve insanlık denen şeye yardım etmekten daha akıllıca görünüyor; ayrıca savaş boyunca insanlık dememek gerekir, savaş insanlığa yakışmıyor."

Clarissa'ya biraz şüpheyile baktı. "Aslında bir general kızıyla böyle konuşmamalıyım, aksine meslektaşlarım gibi savaş broşürleri ve makaleleri yazmalıyım. Oysa olmayacak bir fikre saplanmışım; o da savaşın bir suç ve bir aptallık olduğudur. Sizi etkilemek istemem. Zaten bir gün bu konuşmalarımıyla başımı yiyeceğimi biliyorum.

Belki de 'düşmandan', İngiltere'den yeni geldiğim için mikrop kapmışımdır. Belki de artık net göremiyorumdur. Belki bir başkasının da oğlu vardır; bir Sırp'ın, bir Rus'un. Ancak şimdi her şeyi savaşın penceresinden görmek zorundayız. Otuz yıl geçtikten sonra ben bunları değiştiremem: Benim için Fransız'ı, Rus'u ya da Avusturyalıyı yoktur, düşman kan hücrelerine dayanarak tespit edilemez; ben yalnızca hasta birinin olduğu ve yardım edebileceğim yerde bulunabilirim. Zafer kazanan insanlığın değil, hasta olanın doktora ihtiyacı vardır. Başka bir şeyle uğraşamam ve uğraşmak da istemiyorum. Ben bir tek insana yardım edebilmek için kendimi parçalarken öte tarafta ordu altı tümeni tamamen yok ettiği için sevinir. Bir doktor olarak asker gibi düşünmek pratik ve yararlı olabilir ancak ben böyle düşünemeyecek kadar yorgunum. Oğlumun anlayabilsem bunu belki yapardım. Yani benimle birlikte çalışmamanız sizin için daha iyi; ben tehlikeli bir arkadaş olabilirim; herkes kendi başının çaresine bakmalı. Düzene ayak uyduramayan yapayalnız kalır."

Clarissa'ya elini uzattı ve uzunca bir süre tuttu. Clarissa elini bırakmak istemediğini düşündü. Neyin doğru olduğunu ayırt edemez hale geldiğini görüyordu, aynı zamanda onun aynasından kendini de görüyordu. Ona bir şey söyleme ihtiyacı duydu. "Bay Hofrat, ben... yalnızca aynı sizin gibi düşündüğümü söylemek istiyorum. İnsan yalnızca... bence, hepimiz... şimdi daha cesur olmalıyız." Hofrat ona baktı. Etkilenmiş benziyordu. "Haklısınız. Daha cesur olmak gerekir. Kapalı kapılar ardında düşünüp konuşmak kolay.

Kuşkusuz bana bunu doğru anda hatırlattınız."

Aceleyle yazı masasının başına gitti, telaşla ve asabi bir şekilde kapalı bir zarf buluncaya kadar aradı. Zarfı yırttı ve içinden bir kâğıt çıkarıp okudu ve güldü. "Bak... bu bugün geldi." Kâğıdı yırtıp çöp kutusuna attı.

"Bu Alman ve Avusturyalı aydınların bir manifestosuydu. Dünyaya suçsuz olduğumuzu, Fransa ve Rusya'nın bize saldırdığını ispat etmeliymişiz. İmzaladım, çünkü... bir oğlum var... yok, siz beni tanıyorsunuz; insan dahil olmak istiyor, seçkin isimlerin arasında eksik olmak... gerçekten, en doğru anda geldiniz. Siz normal tepki veriyorsunuz. Beni aptalca bir davranışta bulunmaktan kurtardınız." Zarfı yırttı ve onu da çöp kutusuna attı.

"Sizi özleyeceğim. Sizde insanı daha dürüst yapan bir şey var ve bu bugünlerde eskiden olduğundan çok daha gerekli. Hayır," duygulanmış olmaktan utandığında her zaman yaptığı gibi işi şakaya vurdu, ancak bunu pek başaramadı, "normalde inandığım bir şey olmasa da telepati yöntemini deneyeceğim; insanın bir şeyi yaptığı ya da yapmadığı için kendisinden utanacağı birilerinin olması iyidir. Bu bazı şeylerin üstesinden gelinmesinde yardımcı olur."

Demek ki birine düşünce yoluyla yoğunlaşıp onunla ilgili bir şeyi dürüstçe ve içtenlikle düşünürsek düşündüğümüz şey gerçek olur. O buna ne derdi... Sanki karşısında Leonard varmış gibi öyle bir iç çekerek "Evet," dedi ki Clarissa, Hofrat Silberstein şaşkınlıkla ona baktı. İşte o an Hofrat'ın bir şeyler tahmin edebileceğini düşündü. Onunla vedalaştı ve hastaneye gitti.

* * *

Clarissa'nın hizmet edeceği cephe hastanesi eskiden cephenin yüz kilometre uzağındaydı. Avusturya ordusunun geri çekilmesiyle bu mesafe kısalmış ve yaralıların sayısı da artmıştı; tüm hesaplamalar yanlış çıkmıştı. Mevcut yatak sayısı yetersizdi, doktor sayısı yetersiz, hasta bakıcı sayısı yetersizdi, sargı bezleri yetersiz, morfin iğneleri yetersizdi; her şeyi bu korkunç sefalet fırtınası yutmuştu.

Kapasite iki yüz yatak olarak hesaplanmıştı, şimdi içeriye neredeyse yedi katı tıkmıştı. Koridorlarda bile yataklar vardı. Subaylar yine de odalarında ya da

yazıhanelerde tedavi altına alınabiliyorlardı. Yerler artık süpürüleliyordu. Bunu yapacak kimse yoktu. Cephe hastanesi de aslında eskiden bir liseymiş. Şimdi kullanım alanı yetmiyordu. Hafif yaralılar sedyelere konarak trenlerin altında tutuluyordu, ta ki biri iyileşene ya da genelde olduğu gibi biri ölüp bir yatak boşalınca kadar; kimileri soğuk tren vagonlarında kalabiliyordu; bu ilk haftalarda dur durak yoktu. Geceleri trenler geldiğinde hastalar meşalelerle vagonlardan taşınıyordu; tükenmiş olan yardımcılar bir iki dakika dinlenecek zaman bulamıyorlardı. Doktorlar çaresizlikten ne yapacaklarını bilmez haldeydiler, işlerini yapmaları engelleniyordu; yatak çarşaflarını değiştirmeye izin verilmiyordu. Kurallar bunu yasaklıyordu. Bu ilk muharebeler süresince hep daha çok yaralı geliyordu. Ufukta barış görünmüyordu. Hiçbir şey işe yaramıyordu; bazen sanki cephe de burada olduğu gibi inleyen, ateşler içinde kıvranan, can çekişen, haykıran insanlardan başka kimse yokmuş gibiydi. Sanki artık sağlıklı insan kalmamıştı, çünkü denetlenen doktorlar, hastabakıcılar kızarmış gözlerle koşuşturuyorlardı ve müfettişler telaşlıydı, bağılıyorlardı; herkes telefonda bağıyordu; başka bir insanlık oluşmuştu. Clarissa'nın babası bunları öngörmüştü: Yalnızca iyimser biri bu kadarını yeterli bulabilirdi; gerçekte yedi kat daha fazla cephaneye ihtiyaç vardı. Belli sayıda kayıpların olacağı hesaba katılmıştı ancak gerçekteki hesaplar on beş katına ulaşmıştı. Üstüne üstlük nakliyatlar durmuştu; kömür yoktu.

Ağustos ve eylül en korkunç aylardı. Onca koşuşturma nedeniyle doktorlar ve hastabakıcılar bitap düşmüşlerdi; bir keresinde Clarissa iki gün üstündekileri çıkarmaya fırsat bulamamıştı. Doğru olanın ne olduğunu bilemez hale gelmiş ve dermanı kalmamıştı, ama pes etmiyordu. Ona güç veren gizli bir ilacı vardı; yorulmak onun için bir zevkti; korkuyu alt etmenin bir yoluydu bu. Ne olursa olsun düşünmemek gerekiyordu. Ardından kendini yatağa attığında dipsiz bir kuyuya düşüyordu sanki. Bu gücü yanında getirmişti, kendine yardım eden bu direnci. Gündüzleri kendine zaman ayıramıyordu, yüzünü yıkamak için bile; kıyafetlerini değiştiremeyecek, gazete okumayacak, hatta bir mektubu bile açamayacak kadar kendini işe veriyordu. Bazen sandalyeye oturmak için kendini zorluyordu ve kendi kendine artık yeter diyordu. Ancak hemen ardından o düşünce geliyordu aklına: Belki Leonard da orada buradakiler gibi biçare yatıyor ve birinin kendisine bir bardak su getirmesi ve terini silmesi için kapıya gözlerini dikmiş bakıyordu. Bunun üzerine hemen alev alev yanan ayak tabanları ve yorgun bacaklarıyla ayağa kalkıp tekrar

odadan odaya dolaşıyordu; bunu yaparken sanki onu, Leonard'ı koruyup gözetiyormuş gibi hissediyordu, sanki bunu yapması gerekiyormuş gibi. Leonard oradaki herkeste. Herkes ona onun gözleriyle bakıyordu, ister Ukraynalı ister Leh çiftçi olsun, hepsinde onun bakışı vardı. Ve burada farkında olmasalar bile insanlar Clarissa'yı seviyorlardı, onun zayıf çaresiz hali karşılıksız kalmıyor, uzaktan gelen bir tür saf sevgiyle ödüllendiriliyor, kurtardığı herkes ile Leonard'ı kurtarıyordu. Yardım ettiği herkesle ona yardım ediyordu. Tükenene kadar çalışıyordu, hatta tükenmenin ötesine geçiyordu, bunu kendi bedeninin ötesindeki bir güçle yapıyordu. Yıkılmamasına kendisi de şaşırıyordu. Neredeyse doğaüstü geliyordu kendisine; orada doktorların, hastabakıcıların arasında sağlıklı olmak. "Kendinize dikkat etmelisiniz," demişti doktor, Tirol'den sevimli yaşlı bir köy doktoru. "İnsanın kendini de düşünmesi lazım." Clarissa kendini unutup Leonard'ı düşündüğünde gücü olduğunu hissediyordu.

Ekim ayında durum biraz daha düzeldi. İlk muharebeler atlatılmıştı, en kanlıları sona ermişti, dehşet hafiflemişti; Kasım ayına girilmek üzereydi; teşkilat her geçen gün biraz daha iyi işliyordu, savaş hayatın en güçlü yanı olduğundan bu yana. Şehrin dışında ayrı ayrı seyyar hastaneler kurulmuştu, tek katlı barakalar ve buralara enfeksiyon kapmış askerler, bit arındırma bölümü ve bürolar yerleştirilmişti; hastane ise subaylara ayrılmıştı ve artık normal kapasitede çalışıyordu, hatta bazen kapasitenin altında kalıyordu. İlk defa dinlenmek mümkün oluyordu. Ama aşırı yorgunluğu esas şimdi hissediyordu. Bu hastane gibi bir işletmenin korkunçluğunu algılıyordu. Burada tıpkı bir kaza, bir patlama sonrasındaki hava egemendi. Burası bir iyileştirme makinesiydi. Yaralı olarak geldiklerinde insanlara acıyordu, onlar dışarı koyulduklarında onlara acıyordu. Her biri için yaptığı şeyin aslında bir tek kişi için olduğunu biliyordu. Her şey oydu, Leonard'dı. İlk izin gününde biraz etrafı düzenlemeye, babasına, ağabeyine ve tanıdıklarına yazmaya, Hofrat Silberstein için gözlemlerini not etmeye karar vermişti; fakat yirmi iki saat boyunca deliksiz uyumuştur. Ama yorgunluğu geçmemişti. Sanki bedeninin içine çökmüş, ateşli hastalar arasındayken kanı daha ağırlaşmış, daha koyulaşmıştı; oturması gerekiyordu. Yemeklerden tiksiniyordu, hepsinin tadında iyodoform varmış gibi geliyordu ve kusuyordu. Düşünmek ona zor geliyordu. "İzin almalıyım," diye geçirdi içinden, ama babasından utanıyordu, çünkü onun kendini zorladığını biliyordu. Ayakta kalmaya gayret ediyor güçbela çalışmaya devam ediyordu, ta ki o korkunç 19 Ekim gününe

kadar. Yine kendini çok yormuştu. Neyim var? İçeri bir ulak girdi. Babasından bir telgraf getirmişti: "Eduard şehit Sırbistan." Ondan sonrasını hatırlamıyordu.

Kendine geldiğinde bir kanepede yatıyordu. Gözlerinin üstüne ıslak, soğuk bir şey koymuşlardı. Onu eliyle itti. Yanında doktor vardı, kaim gözlük camlarından ona bakıyordu. "Nasılsınız evladım, daha iyi misiniz?" Clarissa kendine geldi. Odayı ve doktoru hatırladı. "Bayıldım mı?" diye sordu. "Evet," dedi doktor "ama önemli değil. Ben bunun olmasını bekliyordum. Kendinizi çok yıprattınız. Şimdi dinlenin. Hemen döneceğim." Clarissa yattığı yerde kaldı. Ne olduğunu hatırlamak istiyordu. Babasını, ağabeyi Eduard'ı, hatırlamak istiyordu. Ama ister istemez, babasından daha çok; dönüp dolaşıp diğerini düşünmekten kendini alamıyordu. İçinde bir sıkıntı vardı. Akşamleyin yine kalkıp işe dönmek istemişti. Doktor kendisine bakmak için gelmişti. Ağabeyinin ölüm haberini aldığını duyduğunda ciddileşmiş ve başsağlığı dilemişti. "Ağabeyiniz şehit olmuş. Başınız sağ olsun, gerçekten başınız sağ olsun. Bu durumda bayılma nedeniniz de açıklanmış oluyor. Anlıyorum. Aslında genç bir bayan bayıldığında bizim gibiler hemen başka bir şey düşünür. Çünkü genelde asıl neden budur. Evet, sinirlere hâkim olmak şu günlerde oldukça zor. Ben başta kalple ilgili bir sorun olduğunu düşünmüştüm. Ama bakışınız dikkate alındığında... Yok, kalbiniz gayet sağlam. Şimdi bir gece daha kalın, sonra bir iki gün izin kullanın, bu konuda ısrar ediyorum. En iyisi babanızın yanma gitmeniz."

Clarissa sessiz kaldı. Birden elleri buz kesmişti. Kanı çekilir gibiydi. Doktorun öylesine söylediği şey, bir düşüncenin uyanmasına neden olmuştu. Bu düşünceden kurtulamıyordu. Dinlenmeksizin çalıştığı haftalar boyunca kendisiyle ve bedeniyle ilgilenmemişti; şimdi ise bedeninin işleyişinde bir aksaklık olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Titreyerek bedenine, göğüslerine dokundu.

Bunu düşünmemişti. Donakaldı. Nedeni belki de yalnızca bir tesadüf, aşırı yorgunluktu. Titreme tekrar başlamıştı; başka zaman olsa kendini tutabilirdi. Ya gerçekten olduysa? Leonard oldukça dikkatli davranmıştı, ancak o çaresizlik dolu gece, yarı düşte, yarı çaresizlik içinde, sanki üzüntülerini birbirlerinin göğsünde boğmak istercesine vücutları kenetlendiğinde... Titreme devam ediyordu, hatta daha çok titremeye başlamıştı. Bir Fransız'dan

hamile kalmak, düşmanın çocuğunu taşımak ve bunu kabullenmek imkânsızdı; bunu ona söyleyemezdi, Leonard ona yardım edemez, bunu kabullenemezdi, bunu kimseye söyleyemezdi, ne babasına ne de başka birine bunu açıklayamazdı. Akıl alacak bir durum değildi. Hayır, bu olmamalıydı! Bu belirsizlik dayanılmazdı. Tekrar doktorun yanına gitti ve yalnızca şöyle dedi: "Haklısınız. Artık devam edemeyeceğim. Sekiz gün izin alıyorum. Babamın yanına gidiyorum."

* * *

Clarissa babasının sabahtan daireye gittiğini, en azından öğleden önce evde olmadığını, ancak akşam eve döneceğini bildiğinden, tereddüt etmeden şunu yaptı: Küçük bavulunu karşıdaki bir kafeye bıraktı. İçindeki korku giderek artmıştı. Emin olmak istiyordu. Aklına getirdiğinden beri bunun mümkün olabileceğini düşünüyordu. Bir telefon rehberi rica etti. Bir kadın doktoru aradı. Aradığı birinci, ikinci ve üçüncü numarada kimseye ulaşamadı. Dördüncüsü şehir dışında bir doktordu, orada küçük bir muayenehanesi vardı, her şey çok sefil görünüyordu, beklemesi gerekiyordu. Birkaç kadın içeride oturmuş bekliyordu. İçlerinden birinin hamile olduğu açıkça belliydi. Korkunç bekleme süresi doktor onu içeri alana kadar uzayıp gitti. Clarissa doktorun yüzüne bile doğru dürüst bakmadı, cesareti kırılmıştı: Doktor onun yargııcıydı, ölmesine yaşamasına karar veriyordu, bu onun elindeydi. Keçisakallıydı, derin, gölgelenmiş gözleriyle yorgun görünüyordu. Ona vücudunu göstermek Clarissa'ya garip geliyordu, Leonard'dan başkasının görmediği, ondan başka kimsenin keşfetmediği vücudunu göstermek, soyunmak. Kendini iyi hissetmemesi de zaten geçmişti. Sonunda uzandı ve gözlerini kapattı. Doktor onu muayene etti. Clarissa ona bir şey sormaya cesaret edemiyordu. "Merak etmeyin sayın hanımefendi" dedi. "Her şey yolunda. Her şey olabildiğince normal seyrediyor. Bünyeniz gayet iyi. Normalinde ilk çocukta olduğu gibi değil. Ancak hareketlerinize dikkat etmelisiniz." Clarissa başının döndüğünü hissediyordu. Doktor korkunç bir şeyi öylesine doğal bir şekilde söylemişti ki, bu rahatlık onu sarstı. "Pekâlâ... Hiçbir tereddüdünüz yok öyle mi?" "Hem de hiç... Ama merak etmeyin, dediğim gibi... Her şey yolunda gidecek. Birkaç hafta sonra sizi tekrar muayene edeceğim." Omzuna dostça dokundu.

Clarissa huzursuz bir şekilde duruyordu. Beyninin içinde bir uğultu vardı.

Doktorun kapının koluna davrandığını gördü. Doktora bir şey daha sormak istedi. Ancak bunun için yattığı yerde kalmak daha iyi olacaktı. Böyle daha rahat düşünülebiliyordu. Ancak dışarıda diğer hastalar bekliyordu. Kendinde o cesareti bulamadı. Ayrıca bu adam karşısında bunu söyleyebilmek için gereken güce sahip değildi. Dışarıya çıktığında düşüncelerini toparlayabildi... Bundan kurtulmak için bir yol. Kendini nasıl kurtarabilecekti. Doktor kendisine yardım eder miydi? Tırabzanlara tutundu. Artık bayılmamak, kendini toparlayabilmeliydi. Böylece güçlükle kendini eve sürükledi. Hep aynı şeyi düşünüyordu.

Akşamleyin kapının açıldığını duydu. Babasına telgraf yollamayı unutmuştu. Babası onun geldiğini bilmiyordu, şu anda yan odadaydı. Clarissa birdenbire kapıyı açmaya korktu. Ancak açmamak da olmazdı. Kapıya yaklaşırken yavaşça öksürdü. "Kim o?" diye seslendi babası yüksek sesle ve korkmuş olarak. Clarissa kapıyı açtı. "Benim baba." Babası kendisine baktığında Clarissa ürktü. Çok şey görmüştü, özellikle son haftalarda çekilmiş olan acıları. Ama babası tamamen çökmüştü. Clarissa'ya baktı. "Ah, sensin..." Bunu hiç de içten söylememişti. Sanki hayal kırıklığına uğramıştı. Oğlunu düşünmüştü. Oğlunu, yalnızca oğlunu. Geri çağıramadığı oğlunu. Clarissa'yı görebilirdi, her zaman görebilirdi, ne de olsa hayattaydı. Ama oğlu artık yaşamıyordu.

Kendini toparladı. "Gelmene sevindim" dedi kayıtsızca. Derken Clarissa'ya yaklaşıp onu kucakladı; biraz dalgın biçimde devam etti sözüne: "Sen otur, ben... ben gidip üstümü başımı düzelteyim" diyerek aceleyle yan odaya geçti. Clarissa onu yeterince tanıyordu. Babası utanıyordu. Yeterince metanetli olamamaktan korkuyordu. Birkaç dakika sonra geri geldi ve konuşmaya başladı. "Henüz ayrıntılı bir haber alamadım. Sadece telgraf işte. Karpatlarda... İşte şurada ya da burada... yaşamak istemeyenler kurtuluyor diğerleri ölüyor... Evet, en tehlikeli mevki... Karpat Dağları, ki orada yalnızca baskınla düşmanlar yok edilebilir. Ordu donatım yetkilisi Kubianka orayı yarabilmek için kaleler yaptırdı... Parlamentodan iki milyon istedi, günümüzde iki milyon nedir ki... Ayrıca Kosice'den trenleri tek ray üzerinde yürüttü, tek yönlü olarak... Ancak onlar da tahminde bulunmuşlardı, Conrad von Hötendorf hemen Stryj ve Prut üzerinden saldırılacağı düşünmüştü, ancak trenlerin tersine de işleyebileceğini akıl edememişlerdi, bunu söylediğin zaman zaten istatistikçi oluyorsun... Taarruz dediğin

planlanmalıdır." Hissizleşmişti, katılaştı. Elinde tuttuğu kâğıdı artık hissetmiyormuş gibiydi. Vatanını düşünüyordu.

Clarissa ürpermişti. Babası olan bu yaşlı adamın içinde bir şeylerin köreldiğini hissetmişti. Bir şey söylemek istemediği için gevezelik ediyordu, içinde bir şeyler ölmüştü. Bir daha asla samimi konuşmayacak, bir daha asla gerçekten anlaşılacakta.

Yaşlı adam taarruz hakkında konuşmaya devam ediyordu. Söyledikleri korkunç ve boş şeylerdi. Clarissa babasının bunlarla acısını bastırmaya çalıştığını fark etti. Onun varlığının farkında olup olmadığını bilmiyordu. Babasının ona karşı kayıtsız olduğunu hissediyordu. Bir saat boyunca onun karşısında öylece oturdu. Ayağa kalktığında babası ona sarılıp sordu: "Yarın dönüyor musun?" Clarissa bunu istemediği halde elinde olmadan evet dedi. Babası Clarissa'yı yanında istemiyordu. Kimseyi yanında istemiyordu. Clarissa veda etti; babası soğuk ve sert bir şekilde onu uyardı: "Görevini doğru dürüst yap. Eduard bizi utandırmadı. Sen de dürüst olmalısın. Elveda."

* * *

Babasının evinden çıktığında oraya dönmeyeceğini biliyordu. Bir otelde geceleme daha doğrudu, yoksa onu rahatsız edecekti. Babasının konuşmadığını, konuşmak istemediğini anlamıştı. Öte yandan durumunu hastanede gizlemek zorunda olmasına tahammül edemiyordu. Bir şey yapmak zorundaydı. Özellikle de güvende olmak istiyordu. Burada Viyana'da kalmak zorundaydı. Bu düşünölmeye değerd. Çünkü orada mahvolurdu. Orada artık ümit yoktu. Doktor ona yardım edecekti, onun iyiliğini istiyordu. Üç dört ay içinde hamile olduğu anlaşılır ve duyulurdu. Bir şey yapmak gerekiyordu. Çocuğu aldırmalıydı. Babasına bu utancı yaşatmamalıydı. Babası bunu kaldıramazdı. O kadar muhafazakâr olan babasının yaşadıklarının üstüne bir de bu gelmemeliydi. Koşuşturup duruyor ve yine gazetelerde malum ebelerin ilanlarını arıyordu. Hastaneden bazı doktorların da bunu yaptığını biliyordu, ancak onları bulmak gerekiyordu. Adresler buluyordu. İki defa merdiven başında kalmış, bir defa kapıya kadar gitmişti. İçinde bir şey ona engel oluyordu. Ama ne de olsa bu bir alışverişti. "Çocuğumu alın."

Konuşamıyordu, her sözcük boğazına düğümlenip kalıyordu. Yalnız bir tek

insana güveniyordu, Dr. Silberstein. Doktor onu sıcak bir şekilde karşıladı. Clarissa onun içtenliğini hissediyordu. Ama doktor şöyle dedi: "Gözden irak olan gönülden de irak olurmuş. Tuttuğunuz notlar nerede? Sizden bir tek haber alamadım. Sizden ümidi kestiğimi biliyor muydunuz? Her şeyin üst üste geldiği şu dönemde en azından bana bir mektup yazabilirdiniz. Cesaretlendirirdi beni bu." Derken Clarissa'nın ne kadar solgun olduğunu fark etti. "Neyiniz var, çocuk?" diye sordu şefkatle. Clarissa başını kaldırarak ona baktı. "Sizinle açık konuşabilir miyim? Yardıma ihtiyacım var."

Hofrat Silberstein ona baktı. Keskin bir bakıştan sonra teşhisi koymuştu. Ardından hizmetliyi çağırdı. Telefon bile gelse rahatsız edilmek istemediğini söyledi. Clarissa onu bu haliyle hiç hatırlamıyordu. "Yardıma ihtiyacınız varsa..." Gözlüklerini çıkardı. Gözlerindeki ifadenin yumuşadığını görüyordu Clarissa, ona hamile olduğunu söyledi. Ancak özel bazı durumlar nedeniyle çocuğu aldırma istediğini, bunu babasına yapamayacağını, bunun bir utanç olduğunu açıkladı. Başka bir şey sormaması için de yalvardı. Ona yardım edebilecek miydi? Konumu gereği kuşkusuz başka doktorlar tanıyordu.

Dr. Silberstein hemen cevap vermedi. Ama Clarissa'nın ellerini avucunun içine aldı. Clarissa onun acısını paylaştığını hissedebiliyordu. Silberstein ayağa kalktı ve düşünmeye başladı. Sonra yine Clarissa'nın yanına oturdu.

"Beni dinleyin evladım, bu iyi düşünülmesi gereken bir şey. Aklıma bin bir türlü şey geldi, bir tek bunu düşünmedim. Belki siz de tereddüt ettiğiniz birtakım şeyleri kendinize sormalısınız. Öncelikle ve özellikle bilmeniz gereken, kendimi bundan sıyırmaya çalışmak istemediğim, size yardım etmek istediğimdir; kuşkusuz sizden daha çok yardım etmek isteyeceğim başka biri yok. Önemli olan şey, gerçekten size nasıl yardım edebileceğim. Olabildiğince açık olmalıyız. Gerekli olan evrakları hazırlayacak doktorlar mevcut. Gerçekleri yansıtmayan böyle bir teşhis ilk olmayacaktır. Bir klinikte görevli olan ve bu tür işleri halleden güvenilir bir arkadaşım da var. Yine de bizzat ben başınızda olurum. Şimdi savaştayken çok sıkı denetlenmiyor. Tereddütleriniz varsa bunları söylemeniz yeterli. Özellikle de beni yanlış anlamamanız için; yasak bir işlem olduğunu elbette biliyorum, yasalara göre, sanki bir tek yasaları dikkate almak kalmıştı, günümüzde on binlerce insan telef edilirken. Benim için yasalar yok, devlet anlamına gelen her şey benim için bitmiştir. Babanız ve namusla ilgili kısımlar da beni ilgilendirmiyor;

Tanrım, onlar yetmiş yaşında, yaşlıların pek bir önemi kalmadı, ama gençler de artık önemli değil. Onur ve namussuzluk, kahraman ve hain kelimeleri anlamını yitirdi. Her şey sallantıda, haydutlar gibi her şeyi kırıp geçmeleri gerekiyor ve ateş etmek istemeyeni de vatan haini olarak damgalıyorlar. Özgür düşünmeliyiz, eskiden daha özgür, açık ve insanca düşünülüyordu. Uzun lafın kıyası, olmak zorundaysa, kararlıysanız, o zaman gereken her şeyi yapacağım. Yok, bana öyle korku dolu gözlerle bakmayın... Kendimi kurtarmak istemiyorum. Kesinlikle istemiyorum, kesinlikle... Beni dinleyin ve doğruyu bulmama yardımcı olun... Sonradan değiştiremeyeceğimiz bir şey yapamayız."

Ayağa kalktı; gözlüklerini silerken düşünüyordu.

"Burada oturan ilk kişi değilsiniz. Bir kadının gelip çocuğunu istemediğini söylemesi altmış yılda ilk defa başıma gelmiyor; sinir hastası olduğu için bu tür evrakları verdiğimi ya da vermediğimi hatırlıyorsunuzdur. Her birinin gerekçeleri vardı, ya paraları yoktu, ya çocuğun babası yoktu, ya da hastalıktan korkuluyordu, zengin de olsa bir kadının çocuğunu istememesi için her zaman nedenleri vardır ve olayın kendisi pek kritik değil, yüzde doksan sekiz sorunsuz halloluyor. Beni ilgilendiren özel bir şey değil, şahsi bir şey de değil, asıl önemli olan başka bir şey. Sizi terk etmiş olması, yardım etmek isteyip istemediği, zengin ya da fakir olması, günün birinde sizinle evlenecek olması ya da olmaması –tüm bunlar önemsiz. Daha sonra pişman olabileceğiniz bir şeyi anlık bir korku nedeniyle yapmamalısınız. Sorumluluğun ağırlığının sizin üzerinizde olduğunu biliyorum, ancak size yardım ederek bu sorumluluğun bir kısmı da bana ait oluyor. Bu nedenle size sormalıyım... yok, korkmanıza gerek yok... bana öyle bakmayın... öyle korku dolu... bakmayın... sizinle konuşan ben, sizin dostunuzum... Sizin için daha iyi olacaksa şuraya otururum, böylece yüzüme bakmanıza gerek kalmaz... Ama şimdi dinleyin."

Biraz uzaklaştı. Clarissa yana kaymıştı bile.

"Dinleyin Clarissa, size sorular sormamalıyım, o erkek hakkında da bir şey sormayacağım. Ne kim olduğunu, ne nerede olduğunu, ne de bunu yapmanıza neyin neden olduğunu; tüm bunlar benim için önemsiz. Ben size şunu soruyorum; yok, daha doğrusu rica ediyorum, şimdi kendinize dürüstçe sorun: Bu bir kaza, bir aptallık, bir zayıflık mıydı? Bu adam, tüm diğer

koşullar tersine olsa da bir çocuğun, sizin çocuğunuzun babası olmasını isteyeceğiniz biri miydi? Önemli olan: Bu adama karşı ne hissediyorsunuz? Bunu yapmaya karar verebilecek kadar tanıyor musunuz onu?

Clarissa başını eğdi. Ama açık ve kararlı bir biçimde: "Evet" dedi.

"Ve... normal şartlar altında ondan bir çocuk sahibi olmaktan gurur duyarmıydınız?"

Clarissa başını kaldırdı. Hatırlıyordu. Leonard karşısında aydınlık yüzü ve kendinden emin gülüşüyle duruyordu. Dr. Silberstein'in gözlerinin içine baktı.

"Kesinlikle eminim."

Dr. Silberstein birdenbire ciddileşti. "O zaman... O zaman..." (derin bir nefes alması gerekti) "bu çocuğu dünyaya getirmemekle suç işliyorsunuz. Ben devletin anlayışından bahsetmiyorum, o beni ilgilendirmiyor. Ancak siz kendi kendinizi gasp ediyorsunuz. Bu ise aptallıktır, zayıflıktır."

Clarissa susuyordu. Kalbinin çarptığını hissediyordu.

"Dinleyin evladım ve bana inanın. Şu anda heyecanla hareket edemezsiniz. Tekrar ediyorum, size yardım etmeye hazırım, ama size yardım ederken kötülük etmek, aceleci kararınıza destek olmak istemiyorum. İleriki yıllarda ne beni ne de kendinizi affetmeyebilirsiniz. Biliyor musunuz; tüm bunlar, daha farklı biri olsaydınız, zayıflığınıza denk gelseydi, bir tür sarhoşluk, yalnızlık, kadınlık krizi yaşamış olsaydınız daha kolay olurdu. Ancak böyle bir şeyin sizde olabileceğini düşünmem mümkün değil. Ancak o adam sizi kullanmış olsaydı o zaman başka olurdu. Diğer bir durum da kendinizi herhangi birine, aklınız karışık olduğu için vermiş olsaydınız yaşanırdı. Ancak ben sizi akli başında biri olarak tanıyorum. Bu ateşlilik, şıpsevdiilik değil. Özgür iradenizle, en içten arzunuzla kendinizi ona teslim ettiğinizden eminim."

Clarissa sakin bir biçimde ona baktı. "Evet. En içten arzumu."

"Bununla kendinize sorumluluk yüklemiş oldunuz. Bu çocuğu istediniz,

farkında olmadan, bilinçaltınızda istediniz. İçinde bulunmuş olduğunuz şartları bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Sorumsuz bir adam mıydı, anlık bir arzusu ya da sarhoşluğundan mı kaynaklandı, fark etmez. Siz ne yaptığınızı biliyordunuz. Şimdi bunun için pişmanlık duymayın! O anda cesur olduysanız, kendinize karşı dürüst olduysanız, o zaman şimdi de olun. Siz cesur bir insansınız. Neden korkuyorsunuz?" Clarissa yine başını eğdi. "Size rol yapmıyorum. Bu çok zor. Bir kez cesur olduğum için cesur olmaya devam etmek zorundayım; bu bana bağlı. Ancak herhangi bir hastanede saklanmak zorundayım."

"Peki, bunu gerçekten kaldıramaz mısınız?" "Kendimi düşünmüyorum. Babamı düşünüyorum. Bunu ona yapamam. Oğlunu kaybetti. Onurundan başka bir şeyi kalmadı. Bu ona kalan yegâne şey. Eğer ben... Bu insafsızlık olurdu... Böyle bir şeyi kaldırabileceğini, hayatta kalabileceğini sanmıyorum."

Dr. Silberstein cevap verdi: "Babanızı düşünüyorsunuz... Sizin üzerinizde emeği olduğu için... Eğer böyle hissediyorsanız hislerinize karşı bir şey söylemek istemiyorum... Herkes kararım kendisi vermeli... Babanız kaç yaşında?"

"Altmış sekiz."

"Siz ise yirmi bir. Biz yaşlı insanlar artık önemli değiliz. Babanızın önünde beş on yılı var. Sizin önünüzde koca bir ömür ve çocuğunuz. Düşünün! Kendinizi bir şeyden mahrum bırakıyorsunuz. Ardından kendime şunu soruyorum: Buna hakkınız var mı? O çocuğun bir babası var... Ona danıştınız mı... belki de danışamazsınız... Ne dersiniz, sizin yerinizde olsaydı, o ne yapardı?"

Clarissa Silberstein'a baktı. Kesinlikle emindi, Leonard'ın sevincini tahmin edebiliyordu. (Karısı çocuk istemediği için ondan uzaklaşmıştı.) Clarissa titremeye başladı. Gözyaşlarına boğuldu. Kendine hâkim olamıyordu.

Dr. Silberstein duygulanmıştı. Ona yaklaştı. Elini tuttu. "Niyetim size acı çektirmek değil. Ben... ben sizi anladığımı sanıyorum. Ben... babanıza eskiden olduğundan daha yakın hissediyorum kendimi, oğlu nedeniyle. O oğlunu kaybetti... Benim oğlum da cephede... Bunu düşünüyorum; onun

hayatta kalması benim için önemli, onun için... neler yapardım bilemiyorum... Adamı düşünün. Yalnızca onu düşünün. Babanızla ilgili kısım zor... o bir general, değil mi?.. Onun için bu korkunç bir şey, bunu inkâr etmiyorum... Ben kendim... kızım gelse... hepimiz birilerine bağlıyız, ben de utanırdım... sokağa çıkmaya cesaret edemezdim... Gördüğünüz gibi herhangi bir şeyi, olduğundan daha iyi göstermeye çalışmıyorum, kendimi olduğumdan daha iyi göstermiyorum... ben bu durumda olsaydım korkak olacağımı da biliyorum... sizin kadar yürekli değilim, sizi yanıltmak istemiyorum. Ama sözlerime kulak verin, ben yaşlı bir adamım ve hayatımda çok şey görüp geçirdim... Her bir sözcüğün içinizi acıttığını biliyorum... Beni affedin... Sizi yanıltmak istemiyorum... İnkâr etmiyorum... Ona gidip bunu söyleyemezsiniz... Sizi anlayamaz..." "Acımasızca davranmış olurum..."

"Haklısınız... Yapamazsınız, bunu ona yapmamalısınız... Onun huzura ihtiyacı var... bu... bu onu derinden yaralar. Birlikte düşünelim, babanız bunu bilmek zorunda mı?"

Clarissa farkında olmadan başını kaldırdı. Silberstein onun ellerini okşuyordu. "Sizinle kendi kızım ile konuşacağım farklı konuşacağım. Yardımımı istiyordunuz ya. Neticede ben bir doktorum. Doktorlara özgü bir bakışım var. İçeriye girdiğinizde yalnızca solgun olduğunuz dikkatimi çekti, başka bir şey değil. Bu... bu asla aklıma gelmezdi... Ve sanırım birinin bunu tahmin etmesi de daha uzun sürecektir... Şimdilik hiçbir şey fark edilmiyor, hele ki hasta bakıcı kıyafetleri içindeyken. Bir kadının çocuğu olup da ailesinin bunu bilmemesi ilk defa olmuyor ki. içinde bulunduğumuz şartlar gayet elverişli... Her yerde bir kargaşa sürüyor... Kimse diğerleriyle ilgilenmiyor. İlk etapta kendi hastanenize dönebilirsiniz, babanızın aklına gelmeyecektir, oradakilerin de öyle... doktorlar da... ardından bunu gizlemenin artık zorlaştığını hissettiğiniz anda izin alacaksınız ve kalan her şeyi bana bırakacaksınız."

Clarissa titriyordu. Silberstein'in ağzından çıkan sözcüklere dikkat kesildi. Bunu düşünmemişti. Dr. Silberstein sürekli olarak elini okşuyordu.

"Sizi ikna etmeye çalıştığım için şaşkınsınız... çünkü... çünkü bana yardım edip edemeyeceğimi sordunuz. Sakin kafayla düşünmelisiniz evladım, sakin ve net. Biliyorum, bu tür kararlar verirken sakın düşünmek zordur... ama ben sizin yerinize düşünüyorum işte... yani demek istediğim, her şeyi tasarladım

bile... beni dinleyin. Hatırlıyor musunuz bilmem, Klein-Gmain'da küçük bir evim var... tesadüf eseri edindim orayı... Yedi yıl önce karımla birlikte Salzburg'daydım, sınıra doğru yürüyüş yapıyorduk. .. birdenbire küçük bir ev gördüm, eski bir çiftlik evi, küçük bir bahçesi ve önünde ıtrları olan, tertemiz... ve aklıma bu fikir geldi: İnsan burada yaşayabilir... böyle yaşamalı, küçük bir eve sahipsin, hiçbir şeyi düşünmeye gerek yok, kendini yormaya gerek yok, basit, sade bir hayat sürdürüyorsun... Anladınız mı, bilmiyorum: trenin içindeyken bir ev görürsün, şehrin adını bilmezsin, kimseyi tanımazsın ve burada mutlu olabileceğini hissedersin... Duygusal bir andı. Evi karıma gösterdim, o ise güldü; 'İki hafta dayanamazsın sen burada' dedi. Çitin müsaade ettiği kadarıyla bahçeye bakıyorduk... Biz bahçeye bakarken evin kapısı açıldı, kadının biri çıktı, yaklaşık elli yaşlarında, başında örtüsüyle tam bir köylü kadını, yoksul ve temiz, bize doğru geldi. 'Sizi emlakçı mı yolladı?' diye sordu. 'Hayır' dedim şaşırılmış bir şekilde. Özür diledi, evin önünde çok uzun süre durduğumuz için öyle düşünmüş. Sohbet etmeye başladık. Kocasının öldüğünü, bir talihsizlik yaşadığını anlattı; şimdi ipotegi nasıl ödeyeceğini bilmiyordu. Emlakçının biri evi devralmıştı, ama keşke burada kalabilseydi; çocukları burada doğmuştu. Bir tek odada kalabilseydi, arka odada. Bu beni etkilemişti, ona acıdım. Eve baktım; temizdi, yukarıda üç tane odası vardı, manzarası bahçeden dağlara doğruydu. Çalışan herkesin sahip olduğu o rüyaya daldım. Herkes kendisine ait olan bir şeye sahip olmak ister. Karımın değerli hisse senetleri vardı. Bu düşünce kafamı kurcalıyordu; evin fiyatını sordum. Komik denecek kadar düşüktü; bu küçük evi, gerçekten gezinti yaparken satın aldım: Bazen yazları sakın bir şekilde çalışmak istediğimde sekiz günlüğüne oraya gidiyorum. Yaşlı kadın eve bakıyor, her yanı tertemiz; kendisi pazarda meyve satıyor ve çok mutlu.

"Şimdi gelelim size. Eğer bu dünyada bana bağlı bir insan varsa o da Bayan Hausner'dir. Bir cinayet işlesem beni saklar ve gerçeği bilmesine rağmen mahkemede benim yapmadığıma dair İncil'in üzerine yemin eder. Hastalarım artık bu kadar bağlı değiller, meslektaşlarımı düşünmek bile istemiyorum. Ancak sanırım bu kadın beni düşünüyor; hatta inanıyorum ki benim için her gün dua ediyor. Gayet tabii ona odasını bıraktım, faiz ve vergi ödemiyor, çiçeklere bakmaktan başka bir işi yok, bunu da kendi isteğiyle yapıyor zaten. Kendisini evinden kovulmuş, köklerinden sökülmüş hissetmişti. Çiftçilerin topraklarına ne denli düşkün olduklarını bilemezsiniz, her bir ağaca bağlıdırlar; her bir çiçek onların gönüllerinde açar. Canım istediğinde ya da

bunalımda olduğumda, kendime olan inancımı yitirdiğimde oraya gidip o meyve satıcısı kadının gözlerinin içine bakmam yetiyor, dünyada bir insan için önemli olduğumu bilmek beni mutlu ediyor. Evin iki odası her zaman pırıl pırıldır; siz oraya giderseniz, orada birinin yaşamasına sevinir. Sizi oraya yolladığımda dünyanın başka hiçbir yerinde olmayacağınız kadar güvende olacaksınız. Sizinle ilgilenecektir. Kendisi dört çocuk doğurmuş, sessiz ve iyi yüreklidir. Hatta sizin başkalarını kollamanız gerektiğinde çocuğunuza bakar o kadın, sizden ve benden başka da kimse bunu bilmez. Bu kadın dindardır; yemin ettirirseniz ağzından bir tek sözcük çıkmaz. Bana da güvenebilirsiniz; ben sır saklamayı öğrendim."

Clarissa ellerini yaşlı adamın ellerinde hissetti. Bu ona iyi gelmişti, Silberstein'ın söyledikleri onu rahatlatmıştı. Bedeninin içinde bir sıcaklık hissediyordu; bu sıcaklık karnının içine, çocuğun bulunduğu yere kadar ulaşıyordu. Bunun ne denli ileri gittiğini kanında hissediyordu. Önüne baktı... "Ama çocuğun adı ne olacak... adı yok ki... adını... evet, insanlar soracaktır... ve onu nerede saklayacağım... yapamam... onu yabancı insanlara emanet edemem..."

"Evet, cesur olmanız gerekecek."

"Bunu düşünmek istemiyorum... ayrıntıları düşünmek istemiyorum... istemiyorum... her şeyin yolunda gideceğine güvenmek istemiyorum... her şey yok oluyor. Bu çılgın dönem sonsuza dek sürecek değil ya." "Mantıklı düşünüldüğünde, böyle devam edemez." "Genelde bana sorulmayacaktır; ama tesadüfler vardır."

"Bu korkunç zaman her şeyi kolaylaştırıyor. Sorulduğunda şöyle cevap verin; sizinle evlenmeden şehit düştü."

Clarissa ona baktı. "Sanırım haklısınız. Deneyeceğim. Zor da olsa, ki kesinlikle zor olacak."

"Biliyorum," dedi doktor, "sonrasında da kolay olmayacak. İnsan içinde sır taşıırken rahat yaşayamaz. Sizi kandırmaya çalışmıyorum. Gitmek zorunda kalacaksınız, kimin çocuğu olduğunu saklamak zorunda olmayan çocuklar gördüğünüzde gözleriniz yaşlarla dolacak. Ama evladım diğeriyle kıyaslandığında tüm bunlar daha kolay ve sizin için daha iyi olacak... çünkü

diğeri evladım, geri dönüşü olmayan bir adımdır. Ne için yaşadığınızı bilemeyeceksiniz. Ama birinin annesi olmanın bir anlamı vardır, ben bunu kısmen de olsa biliyorum... Cephede bir oğlum var. Böylelikle hayatınız bir anlam kazanıyor. Bir şekilde üstesinden gelirsiniz."

Clarissa ellerinden biraz daha sakinleşmiş olduğunu anladı. Artık titremiyordu. Gerginliğini hissediyordu.

"Bana teşekkür etmenize gerek yok. Hayır, evladım," dedi doktor ciddiyetle. "Asıl siz bana yardım ettiniz. Size yardım ettiğimi sanırken aslında kendime yardım ediyorum. Cesarete ihtiyacım var, sahip olduğumdan daha fazla cesarete. Herkes kendince yardım eder. Metanetli ve dürüst kaldığınızı görürsem bana yardım etmiş olursunuz. Metanetli bir insan görmeye hayatımda daha önce hiç olmadığı kadar çok ihtiyacım var. Size bir kez daha ihtiyacım var. Sizi bilen birinin olduğunu bilmek de sizin için iyi, en azından konuşabileceğiniz bir kişi var."

Başını kaldırdığında bir şey sorması gerektiğini hissetti. Ama doktor hemen karşı çıktı. "Önemli değil. Oğlum geri gelirse ne olursa olsun hoşnut olacağım. İnsan yalnızca çocukları için yaşıyor. Bu nedenle..." Kolunu Clarissa'nın omzuna koydu.: "metanetli olunuz. İnsan yaşlandığında ne kadar yalnız oluyor bilemezsiniz."

Kasım, Aralık 1914

Clarissa daha üç gün tatili olmasına rağmen aynı akşam hastaneye geri döndü. Bir şeyler yapmalıydı. Kendini oyalamak istiyordu. Bu arada sürekli düşünmesi gerekiyordu; bebek gelişiyor, büyüyordu. Şu anda kararlı olmalıydı. Çünkü içinde yine kararsız kalma korkusu vardı. Ancak biliyordu; oradan dönüş yoktu. Bu ardındaki köprüleri yıkmak anlamına geliyordu. Nihayet kararlıydı. Her şey açıklığa kavuşmuştu. Zorluklara göğüs gererek yaşaması gerekecekti. Yapılacak çok şey vardı. Kendini işe verdi. Bir gün sonrasında işbaşı yaptı.

"İyi ki geldiniz," şeklinde selamladı onu ağarmış sakallarıyla kasaba doktoru olan Tirollü Dr. Ferleitner. "Gözüm yollarda kalmıştı. Bir şey için size ihtiyacım var. Siz Viyana'da Silberstein'in asistanıydınız değil mi?"

Clarissa doğruladı.

"Bazı tahtaları eksilmişe benziyor Sayın Hofrat'ın. Gazetede bir şey okudum. Bildirgeyi imzalamayı reddetmiş ve onun yerine bir broşür yayımlamış; bilim uluslararasıymış, uluslarüstüymüş; bilim insanının bunlara tarafsız kalması, bunlara karışmaması gerekirmiş. Tam da bu uluslararası ve uluslarüstü sayın beylere ihtiyacımız vardı, şimdi halkımız söz konusuysen. Bunlar vatan hainidir ve bunlara öyle muamele etmek gerekir. Neyse, akademiden ihraç ettiler zaten, o yaygaracıyı. Böylesine bir küstahlık. Broşüründe Fransızlar için büyük bir kültür ulusu diyor. Binlerce gencin can verdiği şu günlerde bunları söylemenin tam sırası tabii; ona Legion d'honneur Nişanı'nı verdiler... Evet, ne... ben ne söyleyecektim... tamam... onun asistanıydınız ve yanında bir şeyler öğrenmişsinizdir, ne de olsa herif işinin erbabıdır ve öyle kalmaya da devam etmeliydi eşek... demem o ki... diğer bölümde 6 numaralı odaya yeni biri geldi. Havaya fırlatıldığı için basınç nedeniyle sinir bozukluğu... Ciddi bir yarası yok... titreme, konuşma bozukluğu, ağlama krizleri, fiziksel bir rahatsızlık bulmak mümkün değil... beyin sarsıntısı... Tüm gün yattı, yemek verilince çıkartıyor... evet, ne diyecektim... ona yalnızca dört defa baktım, ama bir şey yolunda değilmiş gibi geliyor bana... Herif sanki rol yapıyor ya da abartıyormuş gibi bir his var içimde, ancak sinir

hastalıklarından pek anlamıyorum, bunlar biraz karışık işler... benim alanım değil... sizden rica etmek istediğim şey ise hemşire Clarissa, biraz dikkat etmeniz... arada bir bölüme gidin dikkat çekmeden... adamın durumuna bakın... ateşine bakın ve titremesi yalnızca biz içeri girince mi başlıyor, bu üçkâğıtçıların tüm numaralarının kayıtlı olduğu bakanlık kararnamesinden de faydalanın... Belki de ona haksızlık ediyorum ama bu kadar az yatağımızın olduğu şu günlerde diğerleri görevlerini yaparken birinin burada birkaç haftalığına tembellik etmemesi için dikkat etmek gerekir!"

Clarissa söz verdi. Aynı gün 6 numaralı odaya teftişe gitti. İçeride dört yatak bulunuyordu. İki yaralıyı önceden hatırlıyordu, alnından vurulmuş askerler, sargılar gözlerini kapatıyordu, bu nedenle gözlerinin kurtarılıp kurtarılamayacağını Clarissa bilmiyordu. Pencere kenarındaki yatakta yeni bir hasta yatıyordu. Uyuyordu. Yaklaşık yirmi yedi yaşlarında genç bir adamdı, çocuksu yumuşak ağzı vardı, belki de kahverengi kıvrıkcık saçları ve parlayan alnıyla yakışıklı sayılabilirdi. Ancak yüzü gayet solgundu, gözleri yuvalarına çökmüştü, bu onun yüzüne maske takmış izlenimi uyandırıyor; yalnızca ağzı uykuda çarpık gibi duruyordu. Clarissa yaklaştı. O anda hafif gürültüden korkan adam yerinden fırladı ve gri gözlerini Clarissa'ya dikti, yanakları titriyor, gözkapakları seğiriyordu. "Ne... ne, var?" dedi Clarissa'ya.

"Hiçbir şey. Ben diğer bölümün hemşiresiyim. İzindeydim." Adam ona tereddütle baktı ve titremeye başladı. "Korkmayın," dedi Clarissa onu sakinleştirmeye çalışarak ve yakınlaştı. Ama hasta daha çok titremeye, sarsılmaya başladı, çenesi zangırdıyordu, çenesi birbirine vuruyordu ve dişleri takırdıyordu; korkunç, tüyler ürpertici bir korku duyuyordu. Kekeliyordu. "Be... be... beni," şeklinde neredeyse duyulmayacak kadar sessizce dili dolaşarak "tekrar mu... mu... muayene mi edeceksiniz?" diyordu. "Be... ben... artık da... dayana... dayanamıyorum. Ben... ben... ben... sessizlik is... istiyorum... benim... benim kafam çatlayacak, artık dayanamıyorum." Kollarını kenetlemiş, isterik bir kramp onu sarsıyordu. "Hayır, bugün artık muayene edilmeyeceksiniz," diye sakinleştirdi onu Clarissa, "yalnızca ateşinize bakmak istiyorum." Başım hafifçe yastıktan kaldırarak zorlukla kekeledi: "Bırakın beni..., bugün de..., değil..., lütfen beni bırakın... ben... ben yorgunum... artık dayanamıyorum, acıyın bana, yalvarıyorum hemşire..., sevgili, sevgili hemşire... bırakın uyuyayım..., sev..., sevgili hemşire." Bunu tatlı bir dille söylemişti. Biraz fazla hoş, fazlaca şefkatli bir ses tonuydu.

"Peki," dedi Clarissa. "Yarın sabah ilk vizitede geleceğim; şimdi yalnızca dosyanıza bakıp hemen gideceğim." Gerçekten de yalnızca dosyasını okudu: "Gottfried Brancoric; kıdemli astsubay, piyade alayı, 27 yaşında; durumu: göçük altında kalmış; kırık?" Ses yalvararak ve sessizce geliyordu: "Bana kâğıdı gösterin... ben bi... bilmek istiyorum, neyim olduğumu... ben... an... anneme... yazmak zorundayım, anneme... ben yaz... yazmalıyım." Uyanık ve zihninin net olması Clarissa'nın hoşuna gitmemişti. Özellikle de sesindeki o yumuşak ton. "Daha sonra," dedi kısaca ve dosyayı tekrar yerine koydu. Adam sessizce yerine yattı. Ağzının etrafında çarpık bir ifade vardı. Üşüyormuş gibi bir titreme yayıldı

bedenine. Bu esnada Clarissa adamın kollarını kenetliyormuş gibi görüldüğünü fark etti. Belki de Dr. Ferleitner haklıydı. Adamı gözlemlemek gerekiyordu. "İyi geceler," dedi usulca ve odadan çıktı. Kısa bir an sonra onu unutmıştu bile. Yalnızca içindekini düşünüyordu. Büyüyordu ve onunla birlikte korku, dehşet de büyüyordu. Yalnız kaldığında bir tek şeyi düşünebiliyordu; artık sadece bir başına, yalnız olmadığını.

* * *

Sorumlu olduğu bölüm olmamasına rağmen ertesi gün genç Brancoric'in muayenesinde asistanlık yapıyordu. Alay doktoru Dr. Ferleitner dışında bir de kaba ve ters biri olduğu için kendisinden korkulan kurmay doktoru Dr. Willner bulunuyordu. "Yok, gelin bakalım," diye bağırdı titreyene, "ve kalkın bakayım. Maskaralık yok!" Hemşireler zavallıyı kaldırdı; Clarissa çökmüş olan çıplak bedenini ve beyaz hassas cildinin ürpertiyle diken diken olduğunu görünce korktu; son haftalarda her şeyden daha çok etkileniyordu, kendine olan güveninden bir şeyler yitirmişti. Kurmay doktoru dizdeki refleksleri kontrol etti; Clarissa adamın yüzüne bakıyordu. Gözlerinde tarifsiz bir korkunun ifadesi vardı, daha önce hiçbir insanda böylesini görmemişti. Bedeni, hatta eğe kemikleri bile titrerken saçları terden sıırılsıklam olmuştu. "Karmaşık," diye homurdandı kurmay doktoru. "Adam öyle bir sarsılıyor ki bir şey hissetmek mümkün değil." Ve "Rahat durun," diye ona bağırdı. Muayene edilenin hatları gerilmişti, gözlerini anlamsız bir ifade bürümüştü. "Nerede göçük altında kaldınız?" diye sertçe sordu kurmay doktoru. "B... bil... bilmiyorum," diye ağzı kurumuş olarak kekeledi korkmuş olan. "Bilmiyorum da ne demek? Bu sahtekârlık. Hangi çarpışmada olduğunuzu

bilmeniz

gerekir." Zavallı adam tekrar etti ve bir titreme başladı, kafası sallanıyordu: "Bi... bilmiyorum." Kurmay doktoru ona kötü bir bakış fırlattı ve kaslarını yokladı; Brancoric'in tüyleri diken dikendi, yine tüm bedeni titremeye başladı. Kurmay doktoru diğer tarafa yöneldi. "Tamamen perişan olmuş. Ama bu herifteki tek nedenin korkaklık olduğunu düşünüyorum," diye mırıldandı alay doktoruna. "Sıkı gözetim altında tutulması gerekiyor. Bir de elektrik vermek. Sekiz gün içinde geberebilir, aksi takdirde tekrar karşıma çıkarılsın. Yine bir şey yemedi mi?" "Yok, sabahleyin kahvaltı etti ama sonrasında yine hepsini çıkardı." Diğer tarafa yöneldi. "Hu," dedi kızgınca kurmay doktoru, "en iyisi onu bir sonraki nakliyeyle Viyana'ya sevk edelim. Bırakalım onlar uğraşsın, haftalarca burada yatmasına izin veremeyiz." Ardından bir sonraki yatağa gitti.

Clarissa heyecanlanmış olarak geride kaldı. Hasta tekrar yatağa yatırılırken hatlarında korkudan dehşet dolu bir ifade görmüştü. Yüzü kül gibi olmuştu: Clarissa onda adeta kendi korkusunun bir yansımasını görüyordu. Adam, kurmay doktorunun sert adımlarına kulak veriyordu, ardından sakince yattı, ancak titremesi devam ediyordu. Clarissa ona çok acıdı. Onun yanma oturdu. "Şimdi dinlenin. Gördüğünüz gibi vizite çok yorucu değildi. Gücünüzü toplamalısınız." Adam onun sesini duyunca gözlerini açtı; gözlerinin içinde yumuşak, dokunaklı bir ifade vardı. "Bir şey yemek istemez misiniz?" Dudakları hiçbir şey söylemeden kıpırdadı. Elleriyle, kafasıyla işaret ediyordu ve "Ha... ha... hayır!" diyebilirdi güçlkle. Ardından sakince yattığı yerde kaldı ve ona gri gözleriyle baktı, sanki onu tutmak istermiş gibi. "Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?" Güçlkle dudaklarını kıpırdattı. "Kalın," diye fısıldadı sessizce, "burada kalın!"

Clarissa yanında kaldı. Kımıldamadan. Leonard'ı düşünüyordu. Belki o da böyle yılgın bir durumdaydı. Belki o da böyle solgundu. Yanında biri vardı belki. Belki onu düşünüyordu. Rüya görüyor olabilirdi. Kısa bir süre yan tarafa gitti, çünkü oradaki yaralı inliyordu. İçine işliyordu bu. Şimdilerde her şey içine işliyordu. Kötü bir rüya gibi olan her şey. Birden elini tutan terli bir el hissetti. Korkmuştu ve kendisinden ne istediğini öğrenmek için Brancoric'e doğru eğildi. O ise yalnızca kendine özgü o süt dökmüş kedi bakışıyla, nemli, utangaç kedi bakışıyla ona bakıyordu. "Siz iyisiniz... çok iyi ve... güzel," dedi

adeta fısıldarcasına. Garipti; artık bir hasta gibi görünmüyordu, bir rüyanın içinden çıkıp gelmiş gibiydi; dudaklarının etrafında hafif bir tebessüm belirmişti. Şimdi yine bir oğlana, bir çocuğa benziyordu. Clarissa ise kendi çocuğunu düşünüyordu.

* * *

Sonraki günlerde özellikle bu askerle ilgilenmişti. Burada her yerde erkekler vardı, parçalanmış, sakatlanmış erkekler. Yalnızca onda çocukça bir şey vardı. Yirmi yedi yaşındaydı; gözleri maviydi. Clarissa'ya baktı ve ona gülümsedi. Clarissa'nın elini tuttu. Clarissa ise yalnızca kendi çocuğunun hayalini kuruyordu. Clarissa'yı çok etkileyen bir şey vardı onda. Özellikle de çaresizliğiyle Clarissa'ya bağlanmasında; kendisinden bir şey istediği izlenimine kapılmıştı, hatta herhangi birinin ona ihtiyacı olduğuna, ona güvendiğine. Öğleden sonraları askerin başucunda oturuyordu. Onun ağzından annesine bir mektup yazmıştı: "Annem, zavallı annem", diye ağlıyordu, "göçük altında kaldım..." Bunu söylerken gözlerinden yaşlar akıyordu. Askerin gözyaşlarından etkilenen Clarissa da ağlamaya başladı. Görünen o ki kendisi de bir anne olduğu için bu aylarda yalnızca bedeninin biçimi değil, ruhu da yumuşamıştı. Askerin yanında kaldı; onun çocuksu yanı, terk edilmişliği Clarissa'yı onun yanında tutuyordu. Adam ona çok şey anlatıyordu. Ancak başlarda tam olarak ne olduğunu söylememişti. Annesinden bahsettiğinde Clarissa merhametten yumuşuyordu, bu onun anaç yanıydı. Bu neredeyse on dört gün boyunca böyle devam etti. Clarissa onu defalarca yataktan çıkarttı. Bu esnada ona destek oluyordu. Çoğu zaman askerin kendisine bakan gözlerini kendi çocuğunun gözleriymiş gibi hissediyordu. Yanına gittiğinde asker sanki iyileşiyordu. Yatağının başucunda oturduğunda onun mutlu olduğunu görüyordu. "... Ne kadar da iyisiniz," diyordu böyle zamanlarda. Ancak aynı zamanda Dr. Ferleitner'in sözünü ettiği şüpheden de kurtulamıyordu. Adam daha önce eczacıymış. Herhalde annesinden bahsettiğinde Clarissa'nın etkilendiğini de fark etmiş olmalı. Garip ama herkes uyuduğunda o uyanık oluyordu. Diğer zamanlar konuşmadan öylece yatıyordu. Titreme devam ediyordu. Her şeyi birbiriyle bağlantısız olarak anlatıyordu: Nasıl göçük altında kaldığını bilmesine rağmen bu düşünce nedeniyle defalarca yerinden sıçırıyordu. Vizitelerin ne zaman yapılacağını sorduğunda Clarissa ya bunlardan rahatsız olduğunu ya da hinliğinden sorduğunu düşünüyordu. Ardından adam neşeleniyordu, hatta

lakayt görünüyordu. "Beni iyileştireceksiniz." Ancak birinin adım yaklaştığını duyduğu an başını geriye atıp, eski ifadesini takınıyor ve kekelemeye başlıyordu. Cılız bir sesle konuşuyor, kendini kaybediyordu ve ister istemez mutlu olduğunu gösteriyordu.

Diğeri uyuduğunda kekelemesi geçiyordu. Clarissa şüpheleniyordu. "Bugün gayet iyi konuşuyorsunuz. İlerleme var. Yakında sizi ayağa kaldıracamız." Asker yaramazlık yaparken yakalanmış bir çocuk gibi korkuya kapılıyordu. "Ha... hayır... bu yalnızca si... sizinleyken oluyor. Sizin yanınızda... sizin... sizin güven veren gözleriniz var... insanı güvende hissettiriyorsunuz." Clarissa bu esnada tuhaf bir duyguya kapıldı, asker kırılğan görünmesine rağmen Clarissa'ya iltifatlar ediyordu. Saçlarını övüyordu. Zavallı çocukçağımız herhalde uzun süredir kadın görmedi, diye düşündü. Ama bir başkasının kendisine iltifat etmesine nasıl izin verebilirdi! Sohbeti kesti. Ancak askerin varlığında Clarissa'yı savunmasız kılan bir şey vardı. Evet, bir şey vardı, başka zaman fark etmediği buradayken ise hissettiği bir şey. Yanından ayrıldığında ortaya çıkan korkunun gerçek olduğunu düşünüyordu, daha yanından ayrılıp odadan geçerken; bunu ona çok göremezdi. "Bunu yapamazsınız, beni yalnız bırakamazsınız. Sizensiz ben bir hiçim. Siz olmazsanız ben yok olurum." Clarissa'nın ellerini tutuyordu. Sanki Clarissa bir insanı hayatta tutmayı bilirmiş gibi. Aslında bekleyen kendisiydi, çünkü birinin kendisini beklediğini biliyordu. Askerin korkaklığı üzerinde bir karabasan etkisi yapıyordu. Bazı çelişkiler dikkatini çekiyordu.

Dr. Ferleitner, "Peki, bir şeyler gözlemlediniz mi?" diye sordu. Clarissa hislerinden pek emin değildi. Gottfried Brancoric ona iltifat ediyordu. Yumuşaktı. Ama vizitelerin ne zaman olacağını öğrenmek istemesi... Bir yerlerde yalan söylüyordu. Ancak onun bedenini sildiğini de hatırlıyordu. Gözünün önüne bu beden geliyordu. Clarissa'ya tutunduğu zaman şöyle diyordu: "Anne... bir anne gibi..." Çok garipti: Her defasında muayene gününden bir gün önce durumu kötüleşiyordu. Haber verilmesi yeterliydi.

Clarissa Dr. Ferleitner'e konu hakkında bir şey söylemedi: "Bilemiyorum. Ancak çok kötü durumda, bir deri bir kemik kalmış." Fakat Dr. Ferleitner'in ne sorduğuna dikkat etmeye karar verdi. Askerin suiistimal ettiği bir şey vardı: korku. Clarissa önyargısız davranmıştı. Haksızlığa karşı bir şey direniyordu içinde. Aslında onun gitmesini istiyordu.

Şüphelenmeye başlamasının dördüncü gününde durum daha bir kötüleşti. O zaman korktu. Ona haksızlık ettim. Yüzü kireç gibi olmuş yatıyordu, tükenmişti. Hemşire yine kustuğunu bildirdi. Gözkapakları morarmış, dudakları solgundu. Titreme devam ediyordu. Clarissa bir hastadan şüphe etmiş olmaktan utanıyordu. Üzerine eğildi. "Neyiniz var?" Asker yutkundu, suyu işaret etti gözleriyle. Clarissa ona biraz su verdi. "Ben mahvoldum," diye fısıldadı. "Beni Viyana'ya yolluyorlar... buna dayanamam... orada siz olmadan... bunu yapamam." "Sakin olun! Sakin olun!" Clarissa gayri ihtiyari onun saçlarını okşadı. Titriyordu. Kramp onu sarsıyordu. "Takatim kalmadı... yığılıp kalacağım... bana daha fazla eziyet etmelerine izin vermeyeceğim... Siz olmadan... Siz beni ayakta tutuyorsunuz. "Clarissa onu teskin etti. "Bu yalnızca sizin iyiliğiniz için. Orada komisyonun karşısındayken ya çürüğe ayrılırsınız ya da bir sanatoryuma sevk edilirsiniz. Burada olduğunuzdan çok daha iyi olacaksınız." "Hayır, Tanrı aşkına... siz olmadan ben mahvolurum... yalnızca birkaç gün daha kalmamı sağlayın... beni burada muayene etsinler... buradayken yanımda siz oluyorsunuz... arkadaş olarak... orada yapayalnız olurum... orada mahvolurum... ben... ben Viyana'ya gitmek istemiyorum... Doktorla konuşun... burada siz varsınız yanımda... bir de teyzem gelecek... iki kişi var burada... yalnızca sekiz gün daha." Clarissa doktorla konuşacağına söz verdi.

Doktorla konuştu. Doktor söylendi. Clarissa ise Gottfried Brancoric'in nakil için pek uygun olmadığını izah ediyordu. Bugün onu daha zayıf bulmuştu. Bu sorumluluğu alamazlardı. "Peki, siz öyle diyorsanız. Tükenmiş olduğu doğru. Ama benim hoşuma gitmeyen bir şeyler var. "

Clarissa askere haber verdi. Asker hâlâ titriyordu. Clarissa onun gözlerinin içine bakmaya devam etti. Bunu yaparken de kızardı ve sinirlenerek yanından ayrıldı.

* * *

Sonraki olay beşinci gün meydana geldi, Clarissa ansızın, haber vermeden odaya girdiğinde. Askerin misafiri olduğunu bilmiyordu. Dikkatini çekti. Yaşlı bir kadındı', sevecen biri. Kimsenin pek ziyaret saatlerinden haberi yoktu, zaten sekiz gün daha bekleneceği için böyle olması iyiydi. Asker büyük bir iştahla kahvaltısını yapıyordu, hatta biraz daha istiyordu kadından. Yanında biri olmasına rağmen kahvaltısını oburca midesine indiriyordu.

Diğer insanların korktuğu, oldukça tükenmiş biriydi. Acı çeken bir yüz ifadesi vardı. Clarissa şüphelenmişti. Gottfried Brancoric'in bir sırrı olması Clarissa'nın hoşuna gitmiyordu. Birkaç gün önce "Babam" dediğinde olduğu gibi yalan söylediğini biliyordu, çünkü Clarissa gelen ziyaretçinin ona "siz" dediğini duymuştu.

Clarissa o anda yatağın üzerinde bir terlik olduğunu gördü, korktu. Sanki bir şey bilmiyormuş gibi kendini işine verdi. Örtünün altında bir şeylerle oynuyor olması Clarissa'nın hoşuna gitmemişti. Clarissa askerin korktuğunu fark etti. Yanına yaklaştığında biraz kekeleytiğini hissetti. Gözlerinde bir huzursuzluk fark etti. Bir şey sakladığını tahmin ediyordu. İlk defa askerin kendisini kandırduğundan kuşkulandı. Bu minnettarlık, bu hastalık yalnızca bir oyundu! Dr. Ferleitner'le konuşmasını engelleyecek olan neydi? Ertesi sabah adam elektrikle tedavi edilecekti. Normalinde bu esnada yanında olmazdı. Görevi saat sekizden önce başlamıyordu. İki hizmetli dışarı çıktı. Garip bir his vardı içinde; öğrenmek istiyordu. Adamın dürüst olmayan tavırdı onun öfkesini körükleyen.

On odaya girdi. Hizmetlilerden birine adama kendisinin geldiğini bildirmesini istedi. Clarissa'nın normalde olduğundan yarım saat önce içeriye girdiğini gören asker irkildi. "Ne var?" diye sordu. Hareketleri birdenbire yavaşladı. "Saat daha yedi" dedi. "Evet, yedi. Bugün işe daha erken başladım" diye yanıt verdi Clarissa. "Ben... ben..." "Siz gidin!" Bakışları Clarissa'ya çevrilmişti. Hizmetliler onu dışarı taşıdılar. "Mendilim," diye haykırdı son olarak.

Clarissa yatağı yapmak için hemşireyi çağırdı. Çekmecenin içinde bir şeyin saklı olduğuna inanıyordu, ancak orada yalnızca eşyaları vardı. Onun dışında bir şey yoktu. Yatağın içinde, yastığın altında da bir şey bulamadı. Adama haksızlık ettiği için utandı; ancak neticede o da kendisine verilen bir görevi yerine getiriyordu. Yatağı geriye itip tam odadan çıkacakken duvarın dibinde onun terliklerini gördü; bunlar kullandığı hasır terliklerdi; ancak neden bu kadar arkada diye sordu kendi kendine, düzen anlayışıyla, yakınında olması gerek, diye düşündü ve hemen ardından dün gelen kadının bu terlikleri onun yatağında yastığının yanına koyduğunu hayal meyal anımsadı. Elini uzattı. Onları yokladı. Terliklerden birinin, soldakinin parmak ucunda sert bir şeye denk geldi. Eczanelere özgü küçük bir kese kâğıdı, yanında bir kutucuk ve

içinde beyaz pudramsı bir şeyin olduğu bir paket vardı. Demek ki haklıydı! Köylü kurnazlığıyla Ferleitner doğru tahmin etmişti. Önce şişeciği açtı; yanık kokuyordu ve tadına baktı; yanık kokulu bir istifra tozuydu. Beyaz olması dışında başka bir şey tespit edemedi. Her şey apaçıktı. Kendini aç bırakıyordu. Muayene edilmeden önce de istifra tozunu alıyordu, yiyecekleri içinde tutmamak için. Herkesi aldatmıştı.

Clarissa'nın içinde bir şeyler dondu. Yetiştirildiği üzere onun için askeri terbiye geçerliydi. Bu olanlar onu öfkelenirdi. Askerin yatağını geri itti. Şişeciği cebine koydu. Asker geri getirilip yatağa yatırılınca ve hizmetliler çıkıncaya kadar bilhassa odada bekledi. Yalnız kaldıklarında asker yatağın içinde doğruldu. "Gelsenize... ah; bana yine eziyet ettiler." Clarissa yerinde kaldı ve ona sertçe baktı. "Artık pek eziyet görmeyeceksiniz," dedi sertçe. "Komedi sona ermek üzere."

Asker huzursuz olmuştu. Gözleri çakmak çakmaktı. "Ha... hangi komedi?" Kekelemeyi öyle bir öğrenmişti ki artık korktuğu anlarda kendiliğinden başlıyordu. "Kekelemek için uğraşmayın. Artık bu aptalca oyunlar bitti. Doktorlar çoktan her şeyin farkındaydı, bana gelince, beni artık kandıramayacaksınız."

Asker kekeliyordu. "Ama hemşire... Hemşire Clarissa." Yalvarırcasına ellerini ona uzatmıştı, Clarissa'yı yanına çekmek ister gibi. Ancak Clarissa uzakta durdu ve cebinden iki paketi çıkardı. "Bunun ne olduğunu kısa sürede bulacaklardır. Ancak beni sizi ihbar etmeye zorlamamanızı tavsiye ederim. Oyun oynamayı bırakın, ben de sizi ceza almaktan kurtarayım. Diğerlerinin gerçekten hasta olanların yerini işgal etmeyin bölümümüzde. Buradan çekip gitmekle en iyisini yapmış olacaksınız."

Brancoric titremeye başlamıştı; Clarissa örtünün altında uzuvlarının sarsıldığını görüyordu. Bu sefer titremesi ve kekelemesi gerçektir. Yüzü solmuştu, alnında terler birikmişti. "Tanrı aşkına... hem... hemşire... beni dinleyin. .. Ben... ben gerçekten hastayım... ben... ben rol yapmıyorum... ben... ben yalnızca katlanamıyorum.... Beni o üniformanın içine tıktıkları andan beri... parçalanmış bir insan oldum... her defasında üniforma giymiş bir subay, bir doktor bana baktığında, dizlerim titriyor, fenalaşıyorum. .. konuşamıyorum ve... ben sanki... tükenmiş gibi

oluyorum... sınırlarım kaldırmıyor... her şeye katlanırım, yalnızca buna değil... askerliğe... v... ve savaşa değil." Clarissa ona sertçe baktı. "Siz hasta değilsiniz... Siz yalnızca korkaksınız... Bütün hastalığınız bu."

"Evet... ben korkağım... isterseniz böyle adlandırın... ben... ben olduğum gibiyim... ben hep en beterini düşünmek zorundayım... siz... siz bunu hissedemezsiniz... kana susamış o doktor gibi... ama bu... bu korkunçluğa bakamıyorum... bunu kaldıramıyorum. Evet, korkuyorum. .. Korkmak binlerce defa ölmek demektir, ölümün kendisinden beterdir... diğerleri... diğerleri gülüp siperlerde kâğıt oynuyorlar... ben ise dinliyorum... ben... ben korkuyorum... kendi silahımdan korkuyorum... ben ona do... ben ona dokunamıyorum... tabancaya... soğuk namlusuyla... ben... ben yapamıyorum... diğerleri, diğerlerinin sınırları yok... ölümü ensende hissetmek. Şimdi... şimdi... şimdi... yalnızca bizi parçalayacak olan bombayı bekliyorum... ayrıca göçük altında kalanlar... onlar uyandıklarında... yüzleri sırlıklam... ve çığlıkları, bir diğerinin kanını hissettiklerinde... nefes alamıyorum... bi... biz bir mermi vagonunun üstünde yolculuk yapıyorduk ve onlar... onlar ağır bombaların üstünde oturuyor ve vagonun indiriyorlardı... ben... ben her saniye titriyordum... birinin düşüp patlayabileceğinden... soğuk terler boşalıyordu... b... ben... elimden gelmiyor... evet... bana acıyın... bakın bana... tamamen tükenmiş durumdayım... ben... ben artık dayanamıyorum."

"Elbette tükenirsiniz, yemekten kesilir ve herhangi bir üçkâğıtçıdan kendinize istifra ilacı getirtirseniz."

"A... açlıktan ölmeyi tercih ederim... cepheye tekrar gitmektense... b... ben artık istemiyorum... hemen ölmeyi tercih ederim... ben... ben asker değilim, on... onlar bana sokak kazdırsınlar... bana tuvaletleri temizletsinler... ben... ben her şeyi yapabilirim, ama ben bekleyemem... bomba patlayana kadar bekleyemem... ben birini... sün... süngü... süngüleyemem..." Birden kramp girmiş gibi oldu ve soluk soluğa haykırdı: "Ve ben istemiyorum... istemiyorum... istemiyorum... beni öldürsünler, hemen gebertsinler, ama artık cepheye gitmeyeceğim... evet, gidin... gidin beni rapor edin... söyleyin onlara... bir daha cepheye gitmeyeceğim. Bu... bu saçmalıktan bana ne... ben... ben gereğinden fazlasını gördüm... bir daha gitmeyeceğim."

Clarissa yüzünü çevirdi. Onu tiksindirmişti. Ama aynı zamanda Leonard'a Fransa'ya geri gitmemesi için kendisinin de yalvardığını hatırladı. Askere

baktı. Onun yakışıklı genç yüzü tamamen gerilmişti, gri ve dehşet dolu gözlerinden korku okunuyordu. Gayri ihtiyari, istememesine rağmen ona acıdı.

"Tanrı'ya şükür ki diğerleri de sizin gibi pısrık değil," dedi onu aşağılayarak ve gitmeye yöneldi.

"Yo... yok hayır... kalın," diye yalvardı beriki; bu esnada gözyaşları süzülüyordu. "Beni... beni aşağılamayın ... ben yalnızca bir insanım... ben... ben kötü bir insan değilim... hiç kimseye kötülük etmedim, asla... işe yaramıyorum... biri işe yaramazsa... be... ben asker olamam... Siz görmediniz... on... onlar sapladıklarında... süngülerini... gör... görmediniz... göz... gözlerinin nasıl öfkeden parladığını... bilmiyorsunuz... nasıl olduğunu... rüzgâr siperlerden... onu... o kokuyu... sürüklediğinde... her şey, etlerin hepsi çürüdüğünde... ah... ah... ve insanın kendisinin de öyle sarkması, haykırması... ah... ben yapamıyorum... ben... ben eve gitmek istiyorum... an... annemin orada küçük bir çiftliği var... orada yaşamak istiyorum... kim... kimseye kötülük etmeden... ah... her insana yardım etmek istiyorum... size yemin ediyorum... ama bana yar... bana yardım edin... bana yardım edin... bana ge... bana bunu geri verin... ne...

ne fark eder ki benim orada olup olmamamın... ben... ben korkumla yalnızca diğerlerini de korkutuyorum... ya... yarın yine gelecekler bana eziyet etmek için... be... beni şeytani elleriyle bir hayvan gibi muayene etmeye... ge... geri verin bana bunu... ben... size yalvarıyorum... Tanrı aşkına... za... zavallı an... zavallı annem aşkına... onun tek çocuğuyum... onun... onun benden başka kimsesi yok."

Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Clarissa hangisinin gerçek, hangisinin yalan olduğunu bilmiyordu. "Ne isterseniz onu yapın... ben bir şey bilmek istemiyorum... her ne yapıyorsanız kendi sorumluluğunuz altında yapıyorsunuz." O iki kutucuğu önüne attı ve sanki kendisinden kaçarcasına odadan çıktı.

* * *

Odayı henüz terk etmişti ki, kendine kızmaya başladı. "Bir tesadüftü. Onları görmedim ki. Fakat ben ne yaptım? Mademki onu şikâyet etmeyecektim, o

zaman ona o ilacı geri vermemeliydim" diye geçirdi aklından. "Ona yardım etmemeliydim." Fakat kendi zayıflığının nedenini ta içinde hissediyordu. Askerin "Annemin benden başka kimsesi yok" sözleri. Günün birinde kendi çocuğu da böyle bir şey söyleyebilirdi. İleride onun da çocuğundan başka kimsesi olmayacaktı. Bütün bunlar olurken tek düşüncesi kendi çocuğuydu. İki gün önce karnında onu hissetmişti. O günden beri her şeyi daha farklı görüyordu. Artık sadece ülkesi ve görevi değildi önemli olan. Diğeri, yani çocuğu, hayatını belirlemeye başlamıştı sanki.

* * *

Ertesi gün doktorların vizitesine katılmadı. Bu komedide yer almak istemiyordu. Onun yardım bekleyen bakışlarına maruz kalmak istemiyordu. Kendisine soru sorulmasını istemiyordu. Orada olanlar onu ne ilgilendirirdi? Doktorla karşılaşmamaya dikkat etti. Hayatında ilk defa doğru olmayan, dürüst olmayan, bir şey yapmıştı. Kendini kirlenmiş gibi hissediyordu. Zaten bu da başlangıç değil miydi? Çocuk doğduğunda yalan söylemesi gerekmeyecek miydi, saklanmak, yalan beyanlarda bulunmak, babasına, rahibe, arkadaşlarına, devlete yalan söylemeyecek miydi, belki de yenidoğana bile babasının düşmanlardan biri olduğunu bilmemesi gerektiği için yalan söylemeyecek miydi? Ben'i artık kendi Ben'i değildi. İkiye bölünmüştü, yarı gerçek, yarı yalancı, aynı orada yatan o asker gibi. O da bu hayat için savaşıyor muydu aynı o askerin kendi hayatı için savaştığı gibi?

Ancak öğleden sonra, yalnız olduğundan emin olduğunda Brancoric'in odasına gitti. Düşündüğünün tam tersini yapıyordu. Ama bu olaya karışmıştı bir kere. Adam kapalı gözlerle yatakta yatıyordu, tükenmiş görünüyordu ve Clarissa öyle davrandığı için pişman değildi. "Kovalanan bir hayvan gibi tükenmiş, onu saklamakla insan bir suçluyu saklamış sayılmaz; o öldürmek için yaratılmamış, çocuk gibi yumuşak dudakları var."

Asker gözlerini açtı ve Clarissa'yı tanıdı. Dudaklarına bir tebessüm yerleşti ve gözleri parladı. "Tanrı... Tanrı sizi kutsasın... sekiz gün sonra... beni çürüğe ayıracaklar... dün akşam gerçekten o kadar bitkindim ki... komisyonun karşısına çıkarıldığımda... Dr. Ferleitner'in bulunduğu... eğer siz de onlara söylerseniz kurtulacağım. .. sizinle konuştuktan sonra boğazım düğümlendi... herhangi bir şey almam gerekmedi... size yemin ederim, size annemin başı üzerine yemin ederim ki herhangi bir ilaç almadım... ben... görüyorsunuz bir

şey almadım... ve öylesine kötü durumdaydım ki bir tek lokma yiyemedim, öylesine çaresizdim, çünkü... çünkü beni hor görüyorsunuz... artık istemiyorum... siz bir kadınsınız... değil mi, hemşire Clarissa beni hor görmüyorsunuz?"

Ona karşı sert olmak Clarissa'ya zor geliyordu. "Eğer doktorlar sizi çürüğe çıkarıp geri yollarlarsa öylesiniz demektir. Benim bununla bir ilgim yok."

"Ama değil mi... size sorulursa... konuşacaksınız... benim lehime konuşacaksınız... aleyhime bir şey söylemeyeceksiniz... ben... ben yeniden yaşamaya başladım, ümit edebildiğimden... beni serbest bırakacaklarını ümit edebildiğimden beri... benim tekrar insan olmama izin verileceğinden beri. Başka' bir şey istemiyorum... yalnızca yaşamak, yaşamak... kasabamızda küçük bir eczanemiz var... basit bir hayattan başka bir şey istemiyorum ki... ve ben çalışabilirim... ama yanımda biri olmalı, bana yardım eden... ben zayıf bir insanım, düşüncesiz, hemen herkese kanıveren. Her defasında cesaretimi yitiriyorum... Ne kadar zayıf olduğumu biliyorsunuz... siz olmadan kendimi çaresiz hissedirim... bana karşı sert davrandınız... ama beni anladınız... artık yeni bir hayata başlamak zorundayım, en başından... yanımda biri olmalı... bana yardım eden, beni destekleyen... sizin gibi biri... sizi her gördüğümde, böyle sakin, böyle kendinden emin, böyle çalışkan, o zaman... o zamanlar yanımda sizin gibi biri olsa nasıl olur diye düşünüyorum... bu lanet olası kılıktan, bu hastaneden çıkmam gerek...yalnızca sizi özleyeceğim, size öyle alıştım ki... biliyorum siz olmadan yaşayamam... Siz, Clarissa... bana yardım etmek ister miydiniz?"

Clarissa onun ne demek istediğini anlamamıştı. "Size nasıl yardım edeyim?" Bunu duygusal bulmuş ve gülümsemişti. "Eskiden nasıl yaşadıysanız aynı şekilde yaşayacaksınız."

Asker heyecan ve minnet duygusuyla Clarissa'ya baktı. "Yok... demek istediğim size ihtiyacım olduğu... yani... eğer... eğer beni gerçekten serbest bırakırlarsa... ben bir hiçim... hasta, zayıf bir insanım... ama eğer beni şimdi gerçekten serbest bırakırlar ve ben evime geri dönebilirim. .. benimle... benimle gelir miydiniz?.. Ben... rahip bu durumumda beni iki güne kadar... doktorlar benimle evlendiğinizi görseler... beni bununla kurtarırdınız... beni yalnızca sizin hatırıma bile serbest bırakırlar... hepsi sizi seviyor, tüm insanlar sizi seviyor... ama kimse benim sevdiğim gibi değil... tüm bu

korkunç dönemde bana iyi davranan tek insandınız... ve siz bana karşı hep iyi olursunuz... siz iyi olmaktan başka türlü davranamazsınız... burada ne yapacaksınız... benimle gelin... ben... benim size ihtiyacım var... başkaları hastalara bakabilir ve... hemen evlenebiliriz... şu anda evlenmek çok kolay... annem çok mutlu olurdu..."

"Hayır." Clarissa gözlerini ona dikmişti. "Şimdi de bana rüşvet vermek istiyorsunuz! Rahibi dindarlıkla, gençleri parayla, beni de evlenme teklifinde bulunarak. Sanırım bu geçirdiğiniz hummanın sonucu," dedi Clarissa. Askerin bir anlaşma sunarak onu da satın almak istediğini düşündü. Bunu saygısızca buldu ve odadan çıktı.

* * *

Kapıyı kapatır kapatmaz durdu, kalbi yerinden fırlayacak gibiydi. Kızgınlık ve utanç hissediyordu. Bu insanın kendisiyle evlenmek istemesi öylesine beklenmedik bir anda olmuştu ki. Ona fazla yakın mı davranmıştı, ona karşı çok içten mi davranmıştı? Eğer bir başkası ona evlenme teklif edebiliyorsa bunun Leonard'a karşı işlenmiş bir suç olduğunu düşündü ve aynı zamanda garip bir şey hissetti. Askerin kendisine minnettar olması dokunaklıydı. Diğer taraftan da, ona şunu yazabileceği düşüncesi ne denli heyecanlandırmıştı onu: "Biri benimle evlenmek istedi." Birinin kendine bu denli bağlanması... O kendisiyle evlenmek isteyen ilk kişiydi. "Acaba bilse" diye düşündü "karnımda başka birinin... çocuğunu taşıdığımı... Korkar mıydı acaba?" Kendisi için nahoş bir durum olurdu. O zaman askerin yanına gidemezdi. Onun hayranlığı yok olup giderdi. O da ileride diğerleri gibi onu aşağılayacaktı.

Aralık 1914

O gece uyuyamadı. Geleceği düşünmesi gerekiyordu, tüm yorgunluğuna rağmen. Askerin garip evlenme teklifi durumunun ne denli zor olduğunu fark ettirmişti. Bu nedenle o gece uyuyamadı. Ne olacağını bilemiyordu; her şey kolay görünmüştü, kimse bir şeyler fark etmemişti. Kendisine hayran olunması ise yalnızca onu üzmüştü. Yalanı oldum olası sevmezdi, şimdi ise kendisinin yalan söylemesi gerekiyordu ve bu böyle sürüp gidecekti.

Aynada kendini kontrol etti. Sanki herkes kendisini gözetliyormuş gibi geliyordu. Gitmesinin daha iyi olup olmayacağını düşündü. Ama babasından korkuyordu; işsiz geçirdiği onca ayı babasına nasıl açıklayacaktı?

Yorgun bir şekilde kalktı. Hareket edemez bir haldeydi. Bir sandalyeye oturması gerekti. Dr. Ferleitner sordu: "Neyiniz var, yavrucuğum? Haliniz hiç hoşuma gitmiyor. Aşırı yorulmuş görünüyorsunuz. Biraz rahatlamanız gerekiyor. Yemekten sonra gidip biraz yatmalısınız. Akşama size ihtiyacımız var. Dinleyin, akşama savaş basın karargâhının kabaresi var. Hafif yaralı hastalar gidecek ve sizin de gitmeniz gerekecek." Clarissa itiraz etti. Bu etkinliklerden birine katılmıştı. Savaş basın karargâhı oradan oraya gidiyordu, operetler ve aralarına vatansever birkaç tumturaklı konuşmanın serpiştirildiği halk şarkıları oluyordu, biraz oyuncularını oyalamak, biraz da hastalara moral vermek için. Doğru düşünülüyordu: biraz müzik, biraz eğlence. Gazetelerde insanların Viyana ve Budapeşte'de nasıl eğlendiklerini okuduklarında, bu eğlenceler sayesinde kendilerini o kadar yabancı, o kadar unutulmuş hissetmiyorlardı.

Clarissa istemeye istemeye gidecekti ve kendisinin bundan muaf tutulup tutulamayacağını sordu. Bunu daha önce yaşamıştı ve bu tür eğlence ona acı veriyordu, en azından şu an için. Ama Dr. Ferleitner ısrar etti. Clarissa'yı ikna etmesi gerekti.

Kabare subay gazinosunda kurulmuştu. Küçük sahnesi olan bir salondtu. Seyirciler için masalar vardı; buralarda subaylar ve yaralılar oturuyordu; arka tarafta askerler için banklar vardı. Bazı sivillerin de girmesine izin verilmişti.

Akşam çok sarsıcıydı. Sedyeler üzerinde ampütasyon geçirmiş olanlar getirildi. Hafif bir iyot kokusu yayıldı, doktor subaylar da birlikte gelmişlerdi; yalnızca ağır yaralılar hastanede kalmıştı. Büroda daktiloyla hazırlanmış olan programlar dağıtıldı. Oldukça yaşlanmış olan bir bayan opera sanatçısı takdim edildi, Kari Tiyatrosu'ndan bir sunucu, Burg Tiyatrosu'ndan oyuncular Schnitzler'in Anatol adlı eserinden "Veda Yemeği" bölümünü oynayacak, operet divası Carmen Mariilla ise operetlerden parçalar söyleyecekti, yani renkli bir akşam olacaktı.

Clarissa, Dr. Ferleitner için ayırılmış olan, doktorların bulunduğu masaya davet edilmişti. Sunucu programı başlattı. Düşmanlar hakkında komik şeyler anlatıyordu. Herkes alkışlıyordu. Hoşa gitmişti. Hastalara ilaç gibi gelmişti. Clarissa donakalmıştı. Pek dinlemiyordu. Bu neşe onun içini acıtıyordu. "Evet, bir şarap içeriz." Kalkıp gitmeyi düşündü. Sonra operet divası sahneye çıktı, genç bir kızdı. Dans ediyor ve Lehâr operetinden bir şey söylüyordu. Güzel bir sesi vardı. "Zarif bir kişilik." Varlığıyla herkesi etkilemişti. Şarkı söylemeye devam ediyordu. Clarissa dinlememişti. Mahzunluğundan kurtulamıyordu. Ancak ikinci kıtada içinde bir şey kıpırdandı. Kadının rahat hareketlerini fark etti. Makyajının altında da güzeldi. Eski Viyana tarzında hasır bir şapkası vardı. Onu çeken, ilgilendiren bir şey vardı bu kadında. Sahneden indiğinde yoğun bir alkış koptu, kendisine çiçekler götürüldü. Bir sonraki gösteriden sonra teşekkür etti. Şarkıcının, subayların masasından alınıp kendisine verilen çiçekleri yaralılara verdiğini gördü. Herkese karşı davranışlarında bir zarafet vardı. "Çok hoş biri," diye fısıldıyordu insanlar. "Onu masamıza davet etmeliyiz." Yanlarından geçtiği herkese gülümsüyordu. O anda Clarissa'nın beyninde şimşekler çaktı. Hatırlamıştı. Ayağa kalkarak onun ardından gidip seslendi: "Marion?" Operet divası döndü: "Clarissa!" ve her zamanki içtenlikle ona sarıldı. Clarissa ona baktı; neredeyse dört yıldır görmediği arkadaşını makyajlı haliyle değişmiş buldu. "Seni ne kadar çok düşündüm; keşke nerede olduğunu bilseydim. Şimdi de hastabakıcı olarak çalışıyorsun! Babana yazmaya cesaret edemedim. Gel! Birbirimize anlatacağımız çok şey var. Bir masaya oturalım."

Clarissa masadakilerden özür diledi –biraz sonra döneceğini söyledi, onlar da ikisi arasındaki bu samimiyete şaşırılmışlardı. Clarissa Marion'un yanına oturdu; kaybolması nedeniyle nasıl da üzölmüşlerdi ve kimse bilgi vermemişti. Canına kıymış olabileceğinden endişelenmişlerdi.

"Ona da ramak kalmıştı," diye cevap verdi Marion. "Aslında kaçarken de bundan farklı bir şey düşünmemiştim. Hatırlarsın bir defasında Cenevre Gölü'nde neredeyse intihar edecektim, hem de o zaman yalnızca aptalca bir sevda yüzünden. Bana ne olduğunu bilmiyordum. Ama o zamanlar o alçak melundan ilk defa bâtard ile ilgili şeyi öğrendiğimde, birden her şeyi anlayıverdim, annemin beni neden oradan oraya yolladığını ve sakladığını, bazen benim hakkımda benden çok şey bilen yaşlı insanların neden acıyarak saçımı okşadıklarını anladım. Her şeyi hatırlıyordum, yas tutan yaşlı bir kadının bana bakıp, 'Le pauvre enfat' demesini ve bunun ardından Evian'daki ailenin bizimle iletişimini neden kestiğini anladım; bundan sonra annem de beni yanına almadı ve beni sizin yanınıza verdi, orada sakladı. O gün bütün hayatımın mahvolduğunu anlamıştım ya da bana öyle geliyordu; o zamanlar daha her şeyi anlamayan aptal bir çocuktum; ama o akşam uyuz bir köpek gibi o odaya kapatıldığımda kendimi o kadar kötü hissettim ki, hayatım boyunca bir daha asla o kadar kötü hissedeceğimi zannetmiyorum. Bana bir şey yapacaklardı, ne olduğunu bilmiyordum ve bilmek de istemiyordum. Ertesi sabah erkenden yatak çarşafımı ip gibi kullanıp camdan indim ve bahçe duvarını aştım; evet, orada teneke bir kutu vardı, fakirler için para topladığımız, onu kırdım ve içinden trene binebilmek için para aldım; umarım annem o parayı iade etmiştir; bana hırsız desinler ya da demesinler, hiçbir şey umurumda değildi... Bilirsin, hayır, dışlanan, evlilik dışı biri olmanın benim için ne anlama geldiğini anlayamazsın; beni tanıyorsun ya, sevmeye ne denli ihtiyacım olduğunu biliyorsun... Birinin bana tepeden bakmasına dayanamıyorum... Neyse sevgili rahibeler beni aratmaya başlamadan önce trene bindim, Viyana'ya vardım ve nereye gideceğimi bilemedim... Akrabalarım ve tanıdıklarım vardı gerçi... Ama durumumun ne olduğunu artık öğrendiğimden, onlardan birine gitmektense kendimi dördüncü kattan aşağı atmayı tercih ederdim... Böylece, ama bana gülme, müzeye gittim, beni müzede kim arar diye düşündüm... Muhtemelen beni Tuna Nehri'nde arıyorlardı bile... Öğleden sonra bir pastanede bir şeyler yedim ve sağa sola gittim... Sonrasında yavaş yavaş korkmaya başladım, akşamleyin nereye gidecektim... İnsan otele gidemez ki, buna cesaret edemezdim ve yorgun... Yorgundum... Ama ben öylece Schwarzenberg parkında otururken genç bir adam geçti, gayet zarif, hoş bir insan, yanımdan geçti, geri geldi, bir defa, iki defa, derken benimle konuşmaya başladı... Neyse malum konuşmalar tahmin edersin işte, insanın ne kadar yalnız olduğundan falan... Aslında haklıydı bu yalnızlıktan gözlerim kararmaya

başlamıştı... Birlikte yemeğe gittik ve sonrasında ona gitmek isteyip istemediğimi sordu... Elbette niyetinin ne olduğunu biliyordum, o kadar da aptal değildim... Ama benim için hepsi birdi, tüm hayatım... Bu ya da başka biri diye düşündüm, zaten namusmuş, onurmuş gayri meşru bir ilişkiden doğan benim gibi biri için artık anlam taşımıyordu... Hatta dahası ... anneme... ve kendime kötülük etmiş olmak... Bana bir tür... Bana sanki haince bir zevk verdi. Bu arada dediğim gibi gerçekten hoş bir insandı, tüm bunların içinde ona rastlamış olduğum için Tanrı'ya şükretmeliyim... Başka türlü de sonuçlanabilirdi."

Marion arkasına yaslandı ve güldü: "Kusura bakma Clarissa... Belki beni... hafifmeşrep buluyorsundur... Ama olay çok komikti... O... ona gerçekten acıdım, benim ne kadar tecrübesiz olduğumu anladığında... o korkuyu görmeliydin, sonrasında hiçbir artniyet olmaksızın henüz on yedi yaşında bile olmadığımı söylediğimdeki korkusunu... Zavallı adamcağız, henüz reşit olmayan birini baştan çıkarttığı için polis ensesindeymiş gibi hayli telaşlanmıştı... Evet, gülmek zorunda kaldığım için kusura bakma, ama çok komikti... Dekolte bir sabahlıkla odada dururken... Ben garip kurban, sonrasında gariban ayartıcıyı teskin etmek zorunda kaldım ve kimseye bir şey söylemeyeceğime dair söz verdim... Tanrım erkekler ne kadar da aptal... Ondan istediğim her şeyi şantaj yaparak alabileceğimi anlattı üstüne üstlük... 'Bana neden söylemedin?' diye bağırdı çaresizlik içinde. 'Sormadın ki. Nereden bileyim...! Sanırım bunun olmamış olması için canını verirdi, konunun asıl muhatabı ben olmama rağmen benim umurumda değildi... o zaman da şu an olduğu gibi gülmüştüm... Neyse ikimiz de birbirimiz konusunda şanslıydık... o gerçekten hoş bir insandı ve Tanrı'ya şükür ki parası da vardı... Korktuğu için benden kurtulmak istiyordu; bir bakanlıkta çalışıyordu ve yaşayacağı her türlü olay onun sonu olabilirdi; böylece Berlin'e gitmemi istedi sadece, uzağa, anlarsın ya, ve beni orada okula göndereceğini, hepsinin masrafını karşılayacağını ve beni arada bir ziyaret edeceğini söyledi... Buradan gitmeyi benden çok kimse isteyemezdi... Böylece Berlin'e gittim ve oyunculuk eğitimi aldım, bir yıl boyunca; sana bunlardan bazılarını anlatmam gerekir; ve onun korkusu biraz yatışınca tekrar Viyana'ya döndüm. Sesim pek güzel değil, sen de bunun farkındasındır, büyük bir yıldız da olamayacağım... Ama şimdilik gayet iyiyim, hoş bir erkek arkadaşım var... Tuhaf ama benimle evlenmek isteyen biri bile çıktı, fakat ona daha vakit var... Ama geçmişi şöyle bir düşündüğüm zaman kötü yola

düşmemiş olmam bana bir mucize gibi geliyor."

Clarissa sessizce dinlemişti: Yüzünden Marion'u tanımak mümkündü. Derken Clarissa sordu: "Peki ya annen..."

"Şeytan görsün yüzünü," diye cevap verdi Marion kızgınlıkla. "Bana ne ondan! Bir de onu mu düşüneceğim."

"Ama Marion," dedi Clarissa, gerçekten dehşet içinde kalarak.

"Benim ne işim olur onunla? Niye ilgileneyim onunla? O da zamanında benimle ilgilenmedi. Elime birkaç şeker tutuşturdu, arada bir kendini namuslu göstermek için seyahate çıkardı; son zamanlarda benimle görünmekten korkar olmuş ve beni bir kenara itmişti. Neden bana Bolivya'daki konsolosla ilgili yalan söyledi? Hatırlarsın sen, bugün bile hâlâ babamın kim olduğunu bilmiyorum. Bir defa daha kendisiyle konuşmuş ve doğrudan yüzüne karşı sormuştum... o zaman da ağzında bir şeyler geveleyip onunla evlenmeden önce öldüğünü söyledi... söylediği her kelimenin yalan olduğunu dudaklarından okuyabildim. Hayır, Clarissa, böyle bir şey affedilemiyor..."

"Ama Marion o yine de senin annen."

"Maalesef... İnsan bunu seçemiyor... ve sonunda... Düşünüp taşınıp benimle ilgilenmeye mi başladı?.. Çocuğu olarak ona borçlu değilim... geçmişe dair şimdi şimdi anlayabildiğim şeyler onun pek de saygıdeğer biri olmadığını gösteriyor ... Düşünüyorum da çocukluğumdaki tüm o amcalar, onlar..."

Marion konuşmasını kesti.

"Biliyor musun... İstersen bana deli de... Bazen yaşlı erkeklerden biri bana kur yaptığında yalnızca ona bakıp şunu geçiriyorum aklımdan... Bu belki de baban olabilir... Belki de onunla karşılaşmışımdır kim bilir, belki de karşılaşmamışımdır... Belki benim varlığımdan haberdardır, belki annem de kim olduğunu bilmiyordur... Hayır canım, böyle bir şeyin affedilmesi mümkün değildir... Evet, romanlardaki gibi olmuyor, günün birinde zengin bir asilzade odaya sanki elinde vaftiz kâğıdı varmış gibi girip şöyle demiyor: 'Sevgili yavrucuğum, ömrüm boyunca seni aradım...' Şu olabilir, ya da şu..."

bazen onlardan birini aynada görünce insan şöyle düşünüyor: Acaba babam onlardan birine benziyor mu? Biliyorum insanın meşru ya da gayri meşru olması aptalca, ama yine de hayatı boyunca yediği darbenin izini taşıyor insan... Kuşkusuz ben bir azize olmadım, bunu görüyorsun zaten... Ama aynısını kendi çocuğuma yaşatmak istemiyorum... Tanrı korusun."

Korkmuş bir halde konuşmasını kesti. "Tanrı aşkına Clarissa, neyin var...?"

Clarissa düşmemek için masaya tutunmuştu. Birdenbire gözleri kararmıştı, neredeyse geçen defaki gibi. Her şey dönüyordu. Ama bu kez kendini topladı. "Yok bir şey... hiçbir şey yok... Marion," diye kekeleydi. "Burası çok sıcak yalnızca ve... ve ben aşırı yorgunum."

Aceleyle önünde duran bardaktakini içip bitirdi. Marion yanına oturdu. "Evet, dinlenmelisin. Sen tamamen... ne bileyim, değişmiş görünüyorsun... Seni ilk anda kesinlikle tanıyamazdım. Bekle... sana dışarıya kadar eşlik edeyim..."

Clarissa güçlkle yerinden kalktı. Herkes onun güçlkle, yalpalaya yalpalaya dışarı çıkışma bakıyordu. Dehşet bir korkuya kapılmıştı, sanki herkes hamile olduğunu fark edecek ve bunun hakkında konuşacaktı. Fazlasıyla tereddüt etmişti, neredeyse dört hafta. Şimdi ise mahvolduğunu, her şeyin meydana çıktığını düşünüyordu.

* * *

Yatakta yatıyordu, gözlerini boşluğa dikmiş hatırlamaya çalışıyordu... "Gitmeliyim... gitmek zorundayım... neredeyse herkes anlayacak... o gün baygınlık, şimdi de baş dönmesi... Marion değişmiş olduğumu söyledi.. . o da... burada dedikodular başlayana kadar bekleyemem... onların o pis düşünceleriyle nasıl olduklarını

biliyorum... rol yapamam, Viyana'ya gitmek zorundayım... yarın Viyana'ya gitmeliyim..., yok, öncesinde babamı bahane ederek izin almalıyım... her hafta yazıyor bana ve birden kaçıp gidersem dikkat çeker... en azından ay sonuna kadar daha kalmalıyım... Aman Tanrım, daha yedi gün var, bir tek kişi bile fark ederse hemen herkesin haberi olur... elbette, bir de Hofrat'a yazmalıyım, hemen yarın bir mektup yazmalıyım ki Salzburg'da her şeyi hazırlatabilsin... peki ama babama nasıl açıklayacağım Salzburg'a gideceğimi,

kışın ortasında Salzburg'a... Kayak yapmaya gideceğimi söyleyemem ki... hasta olduğumu söylemeliyim... ah, yalan söylemek, artık hep yalan söylemek zorunda olmak, her gün her an... babama, arkadaşlara, her insana yalan söylemek... kendi çocuğuma yalan söylemek... iyi ki onunla karşılaştım... aman Tanrım, ah, Tanrım, annesi hakkında nasıl da konuşuyordu. .. eğer benim hakkımda.

Üstüne bir titreme geldi. "Yapmalıydım... Çocuğu aldırmalıydım... Artık çok geç... Artık hiçbir doktor bunu yapmaz... Babasız bir çocuk... Marion'un dediği gibi... Yeterince düşünmemiştim bu konu hakkında... Böyle bir bahtsızlık nasıl düşünülebilir ki... Ben de diğerleri gibi savaşın bir ay iki ay süreceğini, Noel'de bitmiş olacağını sandım... Ve babam şunu yazmış: 'Kendimizi bir yıla ya da daha uzun yıllara hazırlamalıyız.' Leonard'ın oğlu doğmuş olacak ve o bunu bilmeyecek... Ona adını veremeyecek... o ileride bir Fransız olamayacak... Çocuk sahibi olmak bir Fransız'dan, savaşta düşman olandan... Belki şehit olmuştur... Taarruzdaki milyonlarcası gibi... Çocuğum babasını asla tanıyamayacak ve... Belki de ben ona babasının kim olduğunu asla söyleyemeyeceğim... Leonard ile evlenemem... Şimdi evlenemem... Daha boşanmadı ve... Babam yazmış... Üstünde yeterince kafa yormadım... O yaşlı adam ne bilir, aptal... Her şeyi abartılı görür... Dr. Silberstein yalnızca dünyaya nasıl getirileceğini düşündü... Ama sonrasında bu dünyada nasıl yaşar, onu düşünmedi... Yalnızca beni düşündü, yalnızca beni, çocuğu düşünmedi... O çocuğun omuzlarına nasıl bir yük bindirdiğimi düşünmedi. Yok, bu doğru yol değil... Değil."

Dehşete düşmüştü. Bir çıkar yol göremiyordu. "En iyisi olayı kökünden çözmek... Şu anda kimse bilmiyor... Ölürsem kimse fark etmeyecek... Fark ederlerse de bu sırrı saklayacaklardır... Yalnızca dikkat çekmeden yapmalıyım bunu... Marion'un yapmak istediği gibi kendimi pencereden atmam olmaz... Bu korkunç ve sonra öğrenirler... Suya da atamam... Bir enfeksiyon kapabilsem... O zaman yaşlı babacığı da mutlu olurdu... Kızı görev başındayken ölmüş olurdu... Kahramanca bir ölüm... Bir tek bu o yaşlı babacığına mükâfat olurdu... Dikkat çekmeden kendime bir ilaç bulmalıyım... Herhangi bir şey, boynumun tutulmasını sağlayabilecek... Bu yüzden ölen bir sürü insan var... Ama buna nasıl ulaşacağım... Eczaneden, ama orada da kilit altında tutuluyor, ben ilaçlardan pek anlamıyorum... Peki, Dr. Ferleitner, sevimli bir aptal... Beni anlamıyor... Gerçi bir Fransız'dan çocuk beklediğimi

söylesem, vatanperverlik adına çocuğu alır... Ama çok geç kaldım... Ve ben onun çocuğu olmadan yaşamak istemiyorum... Dr. Silberstein haklı, babam bunu asla affetmez... İkimiz de onun hayatından çıkmış oluruz... Hayattan... Bu dünya onun için cehennem olur... Belki artık yaşamıyordun.. Ama nasıl ulaşacağım... Zehirler, morfin dolapta duruyor... Eczacı onları yalnızca yazılı evrak karşılığında veriyor. Bir yolu olmalı, parayla her şey yapılabilir artık... Brancoric de kendine toz temin etti ya..."

Birden düşünceleri kesintiye uğradı. Şimşek gibi bir şeydi. Brancoric! O yardım edebilirdi. O her şeyi yapabilirdi. O her türlü yolu bilirdi. Ondandır isteyebilirdi, hatta talep edebilirdi, ne de olsa kendisi de ona yardım ediyordu. Ona yardım etmezse de tüm dünyanın canı cehenneme. Adam ona bağlıydı... Belki... Kendisiyle evlenmek istediğini de söylemişti... Biri bunu yapıyordu... Biri Brancoric'le alışverişte bulunuyordu... O zayıftı ve kendisini anlayabilirdi... O, korkunun, feci korkunun ne olduğunu biliyor... O kendisine bunu sağlayacaktır, ona sorununu anlatmalıydı... Ayrıca her şey parayla hallediliyordu. Onunla evlenmek istemişti. Gerekirse bunu yapacaktı. Ayrıntılar gitgide belirsizleşiyordu. Yalnızca şunu biliyordu: Brancoric ona yardım edebilirdi. Ama onunla evlenmek, katlanılması mümkün olmayan bir düşünceydi. Yan tarafına döndü. Bu ani hareketle çocuğu hissetti. Ve yaşama arzusunu.

* * *

Bütün gece boyunca Clarissa yatakta uyanıktı. Sabahleyin giyinirken içinde bir karar filizleniyordu. İçindeki her şey katı ve kayıtsızdı. Artık utanç ve ayıp tanımiyordu. İçinde bir tür katılık hissediyordu, aylardır hiç tanımadığı, hiç hissetmediği bir katılık, savaşa giden biri gibiydi.

Brancoric'in odasına girdi. O yalnızdı. Yalnızca yan tarafta yatan bir subay ortak kullanılan odayı görüyordu. İçeriye girdiğinde adam doğruldu: "Nihayet! Dün bütün gün sizi bekledim. Bana kızgın mısınız? Size ne yaptım ki... Kötü bir niyetim yoktu."

"Bırakın bunları," dedi Clarissa sertçe. "Duygusallığa gerek yok. Bugün sağlığınız nasıl?"

Asker tereddütle ona baktı... "Biliyorsunuz ya... Ben yorgunum... Neden

soruyorsunuz?"

"Net bir şekilde düşünüp düşünemediğinizi ve sizinle açık konuşmanın mümkün olup olmadığını bilmek istiyorum."

Asker yine korkuya kapılmıştı. Benzi attı. Titremesi başladı yine. "Bir şey... Bir şey mi oldu, söylesenize," diye sordu yalvarırcasına. "Benden bir şey saklamayın... Tanrı aşkına konuşun... Belirsizlikleri kaldıramıyorum... Altüst oluyorum... Aklıma en kötü şeyler geliyor... Bana ne yapacaksınız yapın, yeter ki ne olduğunu söyleyin... Sadece bilmek istiyorum."

"Sizinle ilgili bir şey yok. Sizi çürüğe ayıracak olan komisyon cumartesi günü geliyor. Sizin de bildiğiniz gibi." "Ve... Ve..."

"Yani, o zaman her şey karara bağlanacak." Brancoric ona boş boş baktı. "Ne... Ne... Tan... Tanrı aşkına... Bir şey mi oldu... Ne... Ne garziniz var bana... Bana kızgın mısınız, şeyden dolayı..."

"Saçmalamayın," dedi neredeyse sesini yükselterek. "Ayrıca sonu gelmez korkunuzla aklımı karıştırmayın. Hep kendinizi düşünmeyin. Sürekli olarak böyle yapışmanızdan tiksiniyorum. Milyonlarca insan cephede. Milyonlarcası hem başkalarıyla hem de kendileriyle ilgileniyor. Siz hep tek kişiymişsiniz gibi davranıyorsunuz. Bir kere de sizin dışınızdakileri düşünmeye çalışın. Başka insanlar da var, onlara bir yardımınız dokunabilir. Sizinle bir konu konuşmalıyım, ciddi bir konu. Belki... size ihtiyacım olabilir... Belki bana yardım edebilirsiniz."

"Bu..." Bütün yükünden ve günahlarından kurtulmuş gibi gözleri parlıyordu, "Bu... bu muhteşem olurdu... Biliyorsunuz sizin için her şeyi yaparım..."

"Susun artık," diyerek tersledi onu Clarissa öfkeyle. "Duygusallık yok. Aşırılık istemiyorum. Beni... beni tiksindiriyor. Bir erkeğe nasıl... Sizinle açık konuşmak istiyorum. Bir konu var –neredeyse alışveriş denebilir." Brancoric, Clarissa'nın yüzüne bakıp söz dinleyerek bekledi. İşte şimdi Clarissa'nın konuşması gereken an gelip çatmıştı. Şimdi konuşmak zor geliyordu.

"Dinleyin Brancoric... Hakkınızda ne düşündüğümü açıkça söyleyeceğim size. Korkak olmanıza rağmen, yaptığınız düşüncesizceydi... Ayağa kalkıp

unutmalıydınız, şu yandaki gibi... Siz zayıf iradeli bir insansınız... Kötü biri değil... Sizi neredeyse dört hafta boyunca gözlemledim... Sizin zayıf bir insan olduğunuzu düşünüyorum... Pek dürüst olmayan bir insan olduğunuzu... Ama özünüzde iyi bir insansınız... Sanırım, siz... siz dürüst olmayan şeyler yapabilecek birisiniz, ne kadar kolay yalan söyleyebildiğinizi biliyorum... Hatta kendinize bile yalan söyleyebilecek birisiniz... Sizin hakkınızda kesinlikle yanılmıyorum... Ama kötü, alçakça bir şey yapacak biri olmadığınızda da eminim... Hatta size bir sır verilmesi durumunda bunu kötüye kullanmayacağınıza inanıyorum." Brancoric kollarını kaldırarak yemin etmek istedi. "Hayır... Tumturaklı sözlere gerek yok... Boş laflara tahammülüm yok. Size bir şey soracağım. Doğrudan ve açıkça soracağım. Siz de bana dürüstçe cevap vereceksiniz. Dürüst olmaya çalışın."

Clarissa tereddüt ediyordu.

"Bana bir tür teklifte bulundunuz... Benimle evlenmek istediğinizi söylediniz. Bu beni aptal yerine mi koyar, bana gurur mu verir, önemli değil. İnsanların neler yaptığını biliyorum. Ancak elbette bunu düşünmüyorum. Belki bunu kendi kendinizi –ne de olsa müthiş korkuyorsunuz–, beni sevdiğinize inandırdınız ve sözlerinizin yalnızca onda biri gerçek. Size karşı iyi ve dürüst davrandığımı düşünüyorum; görevim olarak üzerime düşenden daha fazla. İçimde filizlenen bir korku nedeniyle böyle davrandım, belki kendinizi aşağı atarsınız ya da hastaneyi yakarsınız diye. Şu anda bana karşı minnettarlık beslemeniz mümkün. Ama beni saf yerine koymayın, bu teklifin altında yatan asıl nedeni biliyorum. Doktorların benim sözümü dinlediğinde bana karşı arkadaşça davranacaklarını, benim iyiliğimi isteyeceklerini ümit ediyorsunuz. Acil nikâh kıyıldığında benim bunu merhametten yaptığımın sanılacağım düşünüyorsunuz. Hayır, gönüllü olmanızı küçümsemiyorum. Her şeyi yapardınız, kuşkusuz ki çürüğe ayrılabilmek için her şeyi yapardınız. Bu durumda hedefinize ulaşmış olurdunuz. Hayır, karşı çıkmayın. İçten içe böyle düşündüğünüzü biliyorum. İçinizdeki bu korkudur bunu akıl eden, iyi akıl eden. Korkunun neden olduğu bir düş. İlk anda güvenmiştim. Öyle damdan düşmeydi ki. Şimdi bunu daha iyi anlıyorum. Sakin sakin düşündüm. Size teşekkür ederim. Başka türlü yardım edebilirsiniz, ancak bu sizi doğrudan ilgilendiren bir şey değil. Sizin için bir yararı yok. Ancak benim bundan bir yarar sağlamam söz konusu olabilir. Yarar diyorum. Dün biraz şaşırmıştım; her şeyi bekleyebilirdim, ancak evlenmeyi düşündüğünüzü hayır... Yalan

söylüyorsunuz. Yok, beni incittiğinden değil. Ama beni bu şekilde kurtarmak, içten içe hasta olmadığınızı bilmeme rağmen mümkün değil."

Brancoric kendini tutamadı. "Siz..."

"Susun! Heyecanlanmak yok. Duygusallık yok. Benimle evlenmek istiyorsunuz. Ama siz de bunun mümkün olmadığını biliyorsunuz. Ben biraz daha farklı bir iyilik istiyorum. Evlilik benim için imkânsız... Bir engel var... Sizin için bir fedakârlığa değer mi? Sizinle konuşacaklarım var. Evlilik meselesine gelince, korkarım..."

"Ne kadar çabuk olursa, o kadar iyi. Çıkarlarımız örtüşüyor."

"Bekleyin dedim size. Önce düşünmeliyiz... Planınızı engelleyen, kararlılığınızı, düşüncenizi ve evlilik teklifinizi kökünden değiştirecek bir şey olup olmadığını düşünmeliyiz..."

"Hiçbir şey... Hiçbir şey." Brancoric'i zapt etmek mümkün değildi.

"Dinleyin, Gottfried Brancoric! Ben bir çocuk bekliyorum."

Brancoric şaşkın gözlerle ona baktı. Kekeleydi. "Siz!! Ha... ha... hayır... Bu imkânsız."

Clarissa sustu ve sakince ona baktı, sakince ona. "İmkânsız... Siz!!!"

"Evet, ben!"

Brancoric bir an gözlerini dikip ona baktı. Kendini toparlaması gerekiyordu ve sonrasında çabucak ve basitçe en doğal sesiyle konuştu.

"Evet, ama... Yani... Bunun bir önemi yok ki... Hem de hiç fark etmez... Bizim oralarda... Böyle aptalca düşünülmez. .. Babalar, çocuklar... Ben... ben çocukları oldum olası sevmişimdir... Neden olsun ki... Özellikle de sizin çocuğunuzu seveceğim... Bunun hiçbir önemi yok..." Şimdi gözlerini dikip bakma sırası Clarissa'ya gelmişti. Bunun evlilik konusunu kapatacağını ve diğer koftu hakkında konuşmasını gerektireceğini düşünmüştü. Clarissa'nın tereddüt ettiğini fark edince coşkuyla şöyle dedi: "Hiçbir şey... Bilakis... Sizin karşınızda öylesine utanıyordum ki... Esas şimdi gerçekten gösterebilirim. ..

Size ne kadar minnettar olduğumu... Kendimi öylesine aşağılık hissediyordum ki... Ben... Sanıyorum ki... Şimdi sizi daha çok sevdiğime inanıyorum."

Onun hiç tereddüt etmeden kabullenmesi Clarissa' ya inanılmaz geliyordu.

"Brancoric, sizinle açık konuşmam mümkün değil mi... Siz çocuğa... cidden... Soyadınızı verir miydiniz? Sizin olmayan ve babasının kim olduğunu bilmediğiniz bir çocuğa, yabancı bir çocuğa? Kendi soyadınızı?"

"E... elbette... Buna izin verirsiniz."

Clarissa hayretle ona baktı. "Siz... siz karşılaştığım en garip insansınız... Öylesine minnettarlık dolu ve düşüncesizsiniz ki, insan... Gerçekten sizin için, bir erkek olarak sizin için bir şey fark etmeyeceği fikrine kapılabiliyor insan. Yalnızca... Yalnızca bu sayede kurtulacağınızı düşündüğünüz için bu kararı veriyorsunuz. Sizi rahatsız etmeyecek ve utandırmayacak mı? Çocuğun sizden olduğunun düşünülmesi sizi rahatsız etmeyecek mi?"

"Ha... hayır... Söz konusu siz olduğunuzda hiçbir şey beni rahatsız etmez... Size öylesine saygı duyuyorum ki... O yaşamalı! Çocuk yaşamalı! Benim soyadımı taşımalı."

Clarissa şiddetle onun sözünü kesti. "Boş lafa gerek yok... Lütfen rica ediyorum, boş lafa gerek yok... Bunları kaldıracak durumda değilim... Ölüm kalım meselesi bu... Bunlara dayanamıyorum... Bu uçarı tarzı kaldıramıyorum... Bana acıdınız, bana karşı herhangi bir his beslemediniz... Sizin için fark etmediğini söylüyorsunuz, benim... benim başka bir adama... bağlı olmamın. Ama benim için fark ediyor, eğer ben... Eğer dürüst olursam... Sahtekârlıkla, çocuğuma bir soyadı verebilmek için evlenirsem... Babasından başka biriyle... Bu yalnızca kâğıt üzerinde bir evlilik olabilir... Size herhangi bir hak vermeyen bir evlilik... Sonrasında karşılıklı anlaşarak bitireceğimiz bir evlilik... Ne sizi ne de kendimi, yalnızca ve yalnızca çocuğumu düşündüğüm için yapacağım bir evlilik... Beni anlamak istemiyorsunuz. Bu sizin için yalnızca bir formaliteden ibaret. Sizin bundan bir çıkarınız olacağı için benimle evlenmek istiyorsunuz; benim de bundan bir çıkarım olacak. Sizin için tamamen bir formalite. Ben ise çocuğuma bir baba, bir soyadı istiyorum. Hiçbir zaman numara yaptığını düşünmedim... Sizin sinir krizleri

numaranız gibi... Bu bir... numaradan evlilik olur, tıpkı... Sizin hastalığınız gibi ve bunu sizden talep edemem."

Brancoric ona baktı. "Neden olmasın... Elbette... Bu... ben... ben farklı kastetmiştim... Asla birinden bir ricada bulunmaya bile cesaret edemezdim, ama size evlenme teklif ettim. Ama eğer size... eğer size bununla gerçekten bir yardımım dokunacaksa... Size... ve çocuğunuza bir soyadı vermekle, bu benim için bir şeref olacaktır... Siz benim hayatımı kurtardınız... Evet, benim hayatımı kurtardınız, bunu siz de biliyorsunuz... Siz olmasaydınız burada çaresizlikten mahvolurdum... Şuradaki tozu görüyor musunuz, hani ne olduğunu bilmediğiniz... Bu beni tekrar cepheye yollamaları durumunda kullanılacaktı ve... Eğer ben buradan kurtulursam bunu yalnızca size borçlu olacağım... Eğer siz o lanet olasılarla konuşmamış olsaydınız, beni çoktan yollamışlardı... Ve... ve benim gücüm artık tükenmek üzereydi."

Clarissa ona baktı. Yeni bir hayat... Anlaşılır gibi değildi. Brancoric bunu fazlasıyla aceleye getiriyordu –neden? Minnettarlıktan mı, kendini korumak için mi, zayıflıktan mı, korkaklıktan mı, iyilikten mi yoksa acelecilikten mi? Altında bir şey yatmıyor muydu –Yeter. Çocuğuna bir baba gerekiyordu. Kendi babasına bu utancı yaşatmaması gerekiyordu. Şu an düşüncelerini toparlayamayacağını biliyordu. Ancak bir karara varılması da gerekiyordu. Bu on dakikada halledilebilecek bir şey değildi. Ayağa kalktı.

"Dinleyin... ben... ben çok şaşırdım... Şu an doğru dürüst düşünemiyorum... Ve siz de aynı durumdasınız. Uzanın! Düşünün: Çocuğunun kimden olduğunu bilmediğiniz bir kadınla evleniyorsunuz, bir kadın ki... O... size belki minnettarlık duyacaktır, ama... Ama asla karınız olmayacak olan bir kadın... Ve siz bunu yapmak istiyorsunuz... İyilik olsun diye... Yalnızca... Yalnızca bana yardım etmek için... Evet, biliyorum kendinize de yararı olacak... Ama ben... ben buna izin veremem, bu şekilde karar vermenize... Bunu kabul edemem... Bunda... bunda beni etkileyen bir şey var ama bunu kabul edemem... Bu öyle anlık bir coşkuyla verilebilecek bir karar değil... Şu andaki korkuyla, belki de coşkuyla bu karara varıyorsunuz... Hayır, bir şey söylemeyin, konuşmayın, tek kelime etmeyin! Şimdi gidiyorum. Bir saat sonra tekrar geleceğim. Düşünün... Ben de düşüneneceğim... Hiç beklemediğim bir şeydi bu, tıpkı benim size yaptığım açıklama gibi... Sizden istediğim şey bambaşkaydı... Hayır... Tek kelime etmeyin. Bir saat sonra tekrar geleceğim,

o zaman nereye kadar... birbirimize yardım edebileceğimize bakarız."

* * *

Bir saat sonra Clarissa yeniden odaya girdi. Sessizce oturmuş ve aklına hayaline sığmayan şeyi düşünmüştü. Daha önce böyle sözde evliliklerin yapıldığını duymuştu: Ama ona mümkün gelmemişti. Şu anda bu daha kolay görünüyordu ona. Babasından korkmaması gerektiğine inandırıyor kendini. Yalnızca bir defa yalan söylemesi gerekecekti, yüz defa değil. Leonard'ı düşünüyordu, onun hakkında böyle bir şey akla getirmeye gerek yoktu. Onun için önemli olan insanlıktı. Evet, devletmiş, evrakmış, soyadıymış tüm bunlar değersiz şeylerdi. İnsancıl olanı mazur göstermekten daha önemli bir şey yoktur, devlet de aynı olduğuna göre. "İnsanlığı bile tam olarak kapsamıyorlar, çünkü insanlık tüm insanlar demektir; eğer kendi arzunla onlarla birlikte değilsen, artık yaşamıyorsun demektir." Başka bir adı olacaktı, bir iki kâğıt imzalayacaktı. Bununla kimseye bir zarar vermeyecekti ki, tıpkı olmadığı halde katılımcının yerine geçerek konuşması gibi. Bununla Leonard'a ihanet etmiş sayılır mıydı? Leonard bunu anlar, onaylar mıydı? Bir yıl içindi. Ya da çok çok iki üç yıl içindi. Bu onu koruyacaktı. Bu çocuğunu koruyacaktı. Acaba günün birinde bunu ona itiraf edebilecek miydi? Eğer ölmüşse, bu, çocuğunu felakete sürüklemekten kurtaracaktı. Ama aynı zamanda kendini de koruyabilecekti. Kanunların ne olduğunu, devletin ne anlama geldiğini öğrenmişti. Artık özgür bir insan olmuştu.

Odaya geri döndüğünde Brancoric'in yanına oturdu. "Evet, nasıl karar verdiniz?"

Brancoric daha ciddi görünüyordu. Bu Clarissa'yı neşelendirmişti. En azından bir şeydi bu. "Karar verecek bir şeyim yoktu. Düşünmem gereken bir şey yoktu. Yalnızca sevindim. Teklif ettiğiniz şeyi yapıyorum. Yaptığınız şey her neyse benim iyiliğim için yaptığınızı biliyorum. Kabul ediyorum. Şu bir yudum insan mutlu olursa ben de olurum. Aksi takdirde sanırım gebereceğim. Buraya savaşmak için geldim. Bunu yaparken yıkıldım. İnsan etrafına rahatsızlık veriyorsa hiçbir işe yaramıyor demektir. Bir insana olsun yardımım dokunsa keşke, hele ki size. Beni buraya sürüklediklerinden beri kendimi hiç bu kadar iyi hissetmemiştim. Size... Sizin çocuğunuza soyadımı ödünç vermek istiyorum... Tıpkı cephede bir lokma ekmek verildiği gibi... Fakat bana neden öyle bakıyorsunuz?"

Clarissa hafifçe gülümsedi. "O insana bakmalıyım... O... o çocuğuma dünyanın karşısında adını verecek olan... Adını taşıyacağım insan. Ama dinleyin, belki de topluluk içerisinde son defa size 'siz' diye hitap etmem gerekecek; ben düşündüm. O kadar ani gelişmişti ki, öncelikle düşünmem gerekti. Söylediğim şeyi kabul ettiniz. Düşündüm... Başınıza asla herhangi bir sıkıntı, bir zorluk gelsin istemem... Her şeyi kendim üstlenmek istiyorum... Bunun sahte bir evlilik olması... Asla sizin özgürlüğünüzü kısıtlamasın. Dinleyin. Ben... mahkeme... önünde, bir avukat nezdinde, noter huzurunda size karşı asla bir hak talep etmeyeceğim kararlaştırılsın... Asla ne kendim ne de çocuğum için... Ne sözde evliliğimiz boyunca ne de ayrıldıktan sonra bir talebim olmayacak. Bu öncelikli şartımdır. Benim için en önemli olandır. Kendinizi yük altında hissetmemelisiniz. Herhangi bir sorumluluğunuz olmayacak, çocuğuma soyadınızı vererek babama karşı onurumu kurtardığınızda gereğinden fazlasını yapmış olacaksınız.

"Gelelim ikinci konuya. Annemden kalma küçük bir servetim var; babama drahoma olarak getirdiğinin yarısı bu; faizlerle yaklaşık olarak 36.000 kron oldu. Bunu sizin üzerinize geçireceğim." Brancoric itiraz edecek oldu. "Hayır. Bu benim şartım. Hayatınızı kurabilmek için sermayeye ihtiyacınız olduğunu söylemişsiniz, ben de size bir yuva vermeyeceğime, bir eş olmayacağıma göre, en azından herhangi bir sıkıntınız olmasın istiyorum. Beni düşünmenize gerek yok, ağabeyimin ölümü nedeniyle annemden kalanın diğer yarısı da bana düşüyor, ayrıca iyi maaş aldığım bir işim var ve babamın kızıyım. Size özgürlüğünüzü geri verebilmek için birlikte karar vereceğimiz anlaşmalı boşanmamızdan sonra da bu meblağ elbette sizde kalacak... Hayır, karşı çıkmayın. Bu benim şartımdır. Kendinizi özgür hissetmenizi ve zamanla daha da özgür hissetmenizi istiyorum. Her zaman bana gelebilirsiniz. Bir zamanlar çocuğuma soyadını veren kişinin benim için asla bir yabancı olamayacağını unutmayın."

"İsteddiğiniz her şeyi yaparım."

Başka ayrıntıları da konuştular. Kapıdan çıkarken Clarissa'nın hafifçe başı döndü. Birçok duyguyu aynı anda hissediyordu: huzursuzluk, korku, hafiflemişlik... Güneş. Yaşıyordu ve buna hakkı vardı, çocuğunun da yaşamaya hakkı olacaktı.

Clarissa acil bir savaş nikâhı istediğini duyurduğunda hastanedeki şaşkınlık

çok büyük olmuştu. Bu genç adamın ne kadar tükenmiş olduğunu gördüğünü ve onu ev bakımına alarak iyileştirebileceğini açıklamıştı doktora. Hayret etmişlerdi, ters, ciddi tavırlarını düşünmüşler, ancak çok da hayret etmemişlerdi; o günlerde savaşın neden olduğu birleşmeler pek garipti, hislerin en olmadık karmaşası: tek bacağı olanlar için, körler için. Kadınlarda hırsın yerini acıma duygusu almış, bir tür kendini feda etme tutkusuna dönüşmüştü. Evlilik ise hepsini birden hızlandırıyordu. Çürüğe ayırma komisyonunda muayene başlamadan önce her şey halledilmişti: Dr. Ferleitner ve kurmay doktoru askerin çürüğe ayrılmasından yanaydılar. Brancoric'in savaşamayacak durumda olduğuna karar verildi, taburcu olması için gerekli evraklar imzalandı.

Clarissa'nın tek düşündüğü babasıydı. Babası, dik el yazısıyla kızının "onur cephesinde sağlıklarını kaybeden kahramanlardan biriyle evlenmesinden" gurur duyduğunu teferruatlı bir biçimde açıklamıştı. Clarissa'nın utançtan yüzü kızarmıştı. Babasından gelen diğer tüm mektupları özenle saklamasına rağmen bu yırttığı ilk mektuptu.

Törende hastabakıcı bir bayan ve Dr. Ferleitner hazır bulunmuştu. Biraz çekingen bir rahip onları karşılarına almıştı. Clarissa'nın içinde hâlâ dindarlıktan kaynaklanan bir utanç vardı. Sanki Tanrı'yı aldatıyordu. Sanki yalnızca o. Ama her şeyini, tüm hayatını çocuğuna yoğunlaştırmalıydı.

1915-1918

Hayatının sonraki üç yılını kapsayan, 1915'ten 1918'e kadar geçen dönemde Clarissa çocuğuyla ilgili anılarının dışında hemen hemen başka hiçbir şey hatırlamıyordu. Çocuğu 1915 yılında dünyaya gelmiş ve Leonard Leopold Brancoric olarak vaftiz edilmişti. Dünya etrafında dönmeye devam ediyor, savaş tüm tehlikeleriyle sürüyordu. Çok kötüydü. Burada bir yaşamı hayatta tutuyordu; onun sadece tek bir şeyi vardı: çocuğu. Savaşı saymazsak, iyi bir yıl olmuştu, ama çok insan ölmüştü. Babası, evliliklerinin sahte olduğunu anlamasını diye Clarissa kendine ayrı bir ev tutmamış, Brancoric'in tek katlı bahçeli evine taşınmıştı.

Öğleden sonraları yine Hofrat Silberstein'ın yanındaki işine başlamıştı, öğlene kadar evin işleriyle ilgileniyordu, çocuğa ise yaşlı bir bayan hizmetkâr bakıyordu. Bazen babası için endişe ediyordu; babası gittikçe daha çok çalışıyor, daha az konuşuyordu. Savaşta olanlara öfkeliydi. Babasıyla nadiren yaptığı sohbetlerden birinde Clarissa babasının yanlış şeylere hizmet etmekte ne kadar inat ettiğini görmüştü. Almanya'ya karşı içine bir nefret yerleşmişti. Avusturya baştan itibaren Rusya'ya saldırmalıymış; onun fikirlerini önemsememekle yanlış yapmışlardı. Hayatının işiydi bu. Dahil olduğu grup, umutları kırılmış olanlardı. Hofrat Silberstein'ı da hatalı buluyordu. Zamanın olaylarıyla birlikte yaşayan insan kalabalığı vardı etrafında. Clarissa'nın ise çocuğu vardı, bu nedenle onun için özellikle ufak tefek olaylar önemliydi.

Hofrat Silberstein yaşlanmış görünüyordu. Bir daha asla Clarissa'yla çocuk hakkında konuşmamıştı; ona asla şunu sormamıştı: Cinsiyeti ne? Kız mı, oğlan mı? Clarissa bu kadar mutlu olduğu için utanıyordu. Öğlene kadar evde yalnızdı, çocuğu ve Leonard'la ilgili düşünceleriyle. Sokakta matem tutan savaş dullarını gördüğünde titriyordu.

Bir yıl geçmişti. Clarissa'nın kendine ait bir evinin olmadığını unutması garipti. Brancoric sözünü tutmuştu. Mutluluğun bir kısmı bundan kaynaklanmaktaydı. Çürüğe ayrılmasından hemen sonra ortadan kaybolmuş, planlarını hayata geçirmişti; "Sırp, Bulgar", kurşunlarından olabildiğine uzaktaydı ve Clarissa'nın anladığı kadarıyla nakliye işleriyle ilgileniyordu,

örneğin erik; her işe el atıyordu. İki tane nişanı vardı –bunları "tavşan gibi yakalamak" mümkündü. Bir oradan, bir buradan gittiği her yerden haberler yollamıştı; yerleşik olmayı sevmiyordu. Clarissa hangi adrese yazabileceğini bilmiyordu; "Böyle zamanlarda ortadan kaybolmak, kendini teşhir etmemek iyidir" diye açıklamıştı bir defasında.

Brancoric planlarını gerçekleştirmişti. Viyana'da kalmak istemiyordu, ortadan kaybolmak istiyordu. Ama öncesinde Clarissa'nın babasıyla tanışmalıydı. Clarissa bu yüzden huzursuzdu, ama neticede engellenebilecek bir şey değildi bu. Brancoric sonrasında Bulgaristan, Türkiye ya da Hollanda'ya gitmek istiyordu. Slav dillerini özellikle tercih ediyordu. Kesinlikle savaşın yakınlarında olmak istemiyordu.

Tekrar ortaya çıkması tam bir yıl sürdü ve kayınpederiyle de gerçekten tanıştı. Clarissa neredeyse korkmuştu. Günlerden bir gün kapı çalmıştı. Genç bir adam duruyordu kapıda, şık, neredeyse modaya uygun giyinmiş, Clarissa neredeyse kim olduğunu soracaktı; onu tanıyamamıştı. Solgun, bir deri bir kemik kalmış bir hayalete, bronz tenli bir adama dönüşmüştü. Çocuksu dudaklarıyla gayet yakışıklıydı. Rahat ve çekinmeden, "Selam, nasılsın? Sana merhaba demeden Viyana'da olmak istemedim" dedi. Gözlerinin içine doğru iyi niyetle gülümsüyordu, Clarissa'nın ise bacakları titriyordu. Yasa ve kanunlara göre onun kocasıydı. "İzin verirsin değil mi? Rahatsız etmiyorum ya?" Clarissa hâlâ inanamıyordu. Aklından "Ne istiyor? Ne talep edecek?" diye geçirdi. Korku kara bir bulut gibi adamın üstüne çökmüştü eskiden. Şimdi samimi ve rahatça anlatıyordu. "Bulgaristan, Türkiye, Almanya ve Hollanda'daydım; Avusturyalı bir asker olarak durumum pek iyi değildi." Ama bir savaş nişanı vardı. "Aman işte, şöyle Bulgar tarzı bir şey. Buna ihtiyacım var, yoksa insanı tembelin teki sanırlar. Onlara Hollanda'dan lastik tekerlekler getirdim." Savaşla birlikte ortaya çıkan nakliyelerle geçinmek mümkün değilmiş, bunlar yalnızca bir işmiş. Samimi bir şekilde konuşmayı sürdürdü. "Aman canım. Biraz şunu biraz bunu yapıyorum. Sabit bir yerim yok, hep trenlerdeyim. Aslında nereye gidersem gideyim, örneğin Smyrna'ya, daha çok sıkılıyorum; yaptığım her neyse uzun süre yapmıyorum. Para derdinde değilim, oyalanıyorum işte. Haberlerde ne dendiği önemli değil, her şey gidiyor." Clarissa iyi görüldüğünü söyleyerek onu teselli etti. Evet, masal diyarında yaşıyordu. Bu herkese nasip olmuyormuş. "Orada ne kadar iyi yaşıyorsun?" Brancoric güldü. "Eh, sahte bir isim altında. Bu ismi kendim

seçtim. Ama hoş yaşıyor insan orada. Merak etme uzun süre kalmayacağım. Zamanın acımasızlığı seni daha önce ziyaret etmeme izin vermedi. Kapıcıya kendimi sormak da bir garipti doğrusu." Babasıyla karşılaşmaları tuhaftı. Brancoric bariz bir şekilde hasta gibi davranıyordu. Clarissa onun bu konudaki becerisini görünce korktu; Brancoric'in bir ilaç alıp sarılığa yakalandığı süsünü verdiğinden şüphelendi. Babasının ilgisini çektiği için hizmet etmek istediğini açıkladı. Ah bu dur durak bilmezlik! Babasının aldandığını görünce daha çok korktu. Brancoric'in rahatça yalan söylediğini babası fark etmemişti. Clarissa hem Brancoric adına utanıyordu, hem de babası adına. Babası artık normal bir insan değildi ve akli fikri askeri sorunlardaydı, başka bir şey de düşünemiyordu. Ama Brancoric ortadan kaybolmuştu. İstemediği halde karısını bırakıp gitmek kendini feda etmekmiş. Ama onu Savaş Bakanlığı'na çağırılmışlar. Orada sonrasında neler mi olacak –maalesef bu önceden öğrenilemiyormuş. "Siz akıllı bir insansınız." Aman canım, biraz hammaddelerden anlıyormuş işte. Bunları konuştuktan sonra Clarissa'nın babasıyla vedalaştı. Birdenbire yine başka biri olmuştu. Uçan, sanki rüzgârın önüne katıp sürüklediği biri gibiydi. Clarissa ona bakıyordu. Bir yüzük ve kravat iğnesi takmıştı.

Evliliklerinden bahsetmemişti. Ama Clarissa'ya kendisiyle tiyatroya gelip gelmeyeceğini sordu. Ancak onunla vedalaşırken aklına geldi: "Tabii ya, çocuk. Aslında bana çocuğunu gösterecektin." Clarissa onu içeri aldı. Adam çocuğa gülümsedi. "Böyle bir çocuk garip. Neyse, eğer sen onunla mutluysan." Brancoric neşeliydi. Clarissa'nın içinde bir korku belirdi, kendisinden bir şey isteyebilir, bir şey talep edebilir diye. Bu için için duyduğu bir korkuydu. Kapıda dururken Brancoric şöyle dedi: "Bir şey daha var; biliyorsun doğru dürüst bir adresim yok. İnsanın bir evinin olmamasının nasıl olduğunu bilirsin. Arada bir buraya benim adıma mektuplar gelmesine ve buradan bir şeyler aldırılmama izin verirsin değil mi?" "Elbette," dedi Clarissa neredeyse çocukça, ancak yine de içinde bir huzursuzluk vardı. "Senin de bir ihtiyacın olursa, çikolata ya da kahve, ama kahve sütünü tavsiye etmem, çünkü Bulgaristan'dakiler korkunç oluyor, sana bunları dışarıdan biriyle yollarım. Biliyorsun ya, sana bir iyiliğim dokunursa memnun olurum. Sen olmasan kim bilir ben nerede olurum!"

Clarissa bir şey talep etmeden gitmiş olmasından çok rahatlamıştı. Brancoric hiçbir şey istememişti. Ama ertesi gün bir daha onun yanına geldi. "Senden

bir şey daha isteyeceğim, doğru, Avusturya parasıyla ilgili, sen onu en iyisi yatır," deyip gitti. Asla her şeyin bu kadar kolay, bu kadar pürüzsüz yoluna gireceğini ümit etmeye cesaret edememişti. Hep içten içe bedelini henüz ödemediği ya da şimdilik ödemediği korkusunu duymuştu. Ama onun her şeyi ne kadar hafife aldığını ve unuttuğunu görmüştü; Brancoric gittikten sonra ona karşı gerçekten minnet duyuyordu. Hayat artık çocuğuna aitti.

Böylece altı ay geçti. Günün birinde kapısı çalındı, çok sert biçimde. Dışarıda bir adam vardı; biraz köylü kılıklıydı, alnından terler akıyordu; el arabasıyla öylece duruyordu. Omuzları genişti, gözünün biri yoktu ve rahatsız edici bir görünümü vardı; şapkasını çıkarıp dostça bir tavırla şöyle dedi: "Ben Huber. Geleceğimden haberiniz olmalı." Clarissa biraz huzursuzca bir yanlılık olduğunu söyledi. Ama kalıplı adam bir yandan gülüyor diğer yandan kareli mendiliyle terini siliyordu. "Yooo, o zaman size yazmak istemedi herhalde. Ben Huber, beni kocanız yolladı. Bu üç kasanın –lanet olasıcalar çok ağır– ben onları gelip tekrar alana kadar sizde kalmasını rica ediyor. Nereye koyayım?" Clarissa ağzını neredeyse açamadı, afallamıştı. "Ne kasasıymış bunlar?" "İşte gemi şirketinden ve hiç de hafif değiller; sabahın köründe belimi kırmadan indirdim onları, insanlar da günümüzde pek bir meraklı. Nereye bırakacağız?" Clarissa hâlâ tutuktu, etrafına bakındı. "Şu bahçe kulübesi olabilir belki, eskiden kömür vardı ama şimdi boş." Huber yüzünü buruşturdu ve hafif bir ıslık çaldı. "Oraya başka insanlar girmiyor mu? Neyse, bir bakayım!" Gülüyordu. Gülüşünde Clarissa'yı huzursuz eden, anlam veremediği bir şey vardı. "Ama ben bilmek zorundayım..." diye başladı. "Günümüzde olabildiğince az bilmek daha iyidir. Maliye polisleri şu günlerde pek bir tetikte. Hem korkmayın, kocanız, Huber'e güvenebileceğini biliyor, ben hemen teslim eder, hemen öderim, biz birlikte çok iş yaptık, bu da sonuncusu olmayacak. Hadi gidelim madem, siz de gelin de daha az dikkat çeker öyle; insanların kasaları görmesine gerek yok, uzun süre öyle bırakamam onları!" Clarissa bir şey söylemek istedi ama dili tutulmuş gibiydi. Huzursuzluk hissediyordu. Ama bir tartışma çıkmasını da göze alamadığı için onunla gitti. Huber kulübeyi kontrol etti, kilidini, anahtarını. "Evet, burası iyi. Burada kimse bir şey görmez. Üstüne de bir iki çul atarım ya da biraz toprak." Clarissa korkmuştu. "Peki, ne kadar... Ne kadar süre burada kalacaklar?" "Ah, pek uzun değil. Merak etmeyin! On dört gün. Ben her gün gelip bir sırt çantası alacağım; bana anahtarı verin. Günümüzde herkes sırt çantası taşıyor, dikkat çekmez, hele bende hiç. Bende asla bir şey

olmaz. Huber'e güvenebilirsiniz, kocanıza da, o işini bilir." Bunları Clarissa'yı fazla dikkate almadan söylemişti. "Eğer ben işimi yaparken biri gelecek olursa soru sormasına fırsat vermemek için onu oyalayın." Bunu söylerken tek gözünü kırptı. Clarissa evin yanında duruyordu. İçinden bağırarak geliyordu. Ne yapması gerektiğini düşündü. Kesinlikle kaçak mallardı bunlar. Brancoric onun onurunu tehlikeye atıyordu. Şerefi zedelenecekti. Huber kasaları yerleştirdi. İtinayla her bir kasanın üstünü örttü. Elleri tükürüp onları karşıya taşıdı. İş bittiğinde, hepsini yerine taşıdığına gururluydu. "Tanrı'ya şükür ki bunlardan kurtulduk... Bunlar gemi limanlarının en berbat işidir. Gümrük memuruna da ne rüşvet verdik. Ondan sonrası çocuk oyuncağıdır zaten. Tall'den sınır dışına çıkarılabilirler. Sırt çantasında ne olduğuyla orada hiç kimse ilgilenmiyor. Cepheden geldiğini söylüyorsun, yetiyor. Yarın geleceğim, eğer siz de kasaları açmam için bir tornavida ile bir keski hazırlarsanız, sizi hiç rahatsız etmem sayın hanımefendi. İş bittiğinde hesaplaşırız. Önce her şeyin tamam olduğundan emin olmam lazım." Clarissa'ya baktı. "Başka bir ihtiyacınız varsa, süt ya da taze yumurta ya da konserve, Huber her şeyi temin eder; elbette yalnızca güvenilir insanlara, insanı ateşe atmayacak olanlara. Size güvenebilirim, bunu biliyorum." Şapkasıyla selam verdi. Hafif bira kokuyordu, ayakları dolanıyordu. Bu işler Clarissa'nın canını sıkıyordu ama ne yapabiliyordu? Adam onu düpedüz kullanıyordu. Burada hangi işlerin döndüğünü bilmiyordu. Aslında küçük gördüğü birtakım insanlarla muhatap olmuştu. İş dedikleri, Brancoric'in cepheden ya da yurtdışından kaçakçılıkla temin ettiği şeylerdi, yasak olan şeyler. Bunu suç ortaklarıyla yapıyordu. Brancoric'in rahat ve pervasız tutumu nedeniyle dehşete kapılmıştı. Ne yapmalıydı? Ama hiçbir şey yapamazdı. Taşdığı soyadı nedeniyle eli kolu bağlıydı.

Bundan sonraki on iki gün Clarissa için cehennem azabıydı. Brancoric'in soyadını taşıdığından beri ilk defa aklı karışmıştı. Huber'in adımlarını dinliyordu. Pencereden onu görüyordu. Ona verdiği anahtar gündüzleri geldiğinde kullanmıyordu. Çünkü zili çalıyordu. Clarissa korkuyordu. Yanında polis de olabilirdi. Genellikle hava karardığında geliyordu. Kendine hâkim olamamıştı. Arkasından gidip bakmıştı. Sigaraydı, hakiki Türk sigaralarıydı getirdikleri. Savaş zenginleri, özellikle ithal sigaraları satın alıyorlardı, bunlar için fiyatının yüz katı para ödüyorlardı. Polis her an gelip onları tutuklayabiliyordu. Gazetelerde her gün karaborsacıların, kaçakçıların tutuklandığına dair bir şeyler yazıyordu. Bir defasında Huber'le yolda

karşılaştı. Tüm bunları istemediğini ona söylemeye kararlıydı. "Nihayet işim bitti. Kasaları kırıp yakacak olarak kullanın, kimsenin onları görmesine gerek yok. Şimdi de hesaplaşalım, değil mi? Kocanızla yüzde elli yüzde elli anlaştık; kârı paylaşacağız, Huber'e güvenebilirsiniz. Makbuzu ona ulaştıracağım; tahmin edersiniz ki böyle bir şeye mühür vurmamak pek akıl kârı değil, kim bilir şimdilerde kimi göz hapsinde tutuyorlardır...

Evet, makbuzlar el altından, müşterilerim zaten istemiyorlar... Yani ona düşen pay dokuz bin sekiz yüz kron, siz nereye yatıracığınızı biliyormuşsunuz bana söylediğine göre; işte, buyurun." Ceketinin cebinden yağlanmış kirli bir cüzdan çıkardı ve köylü usulüyle parmaklarını tükürükle ıslatarak banknotları saydı.

"Şimdi de benim için tasdik edin; 'Alois Huber'den 98 aldım,' binlikleri işin dışında bırakalım en iyisi. Çünkü biri örneğin on iki ördek, gerçekte on iki bin, alırsa, on iki tane aldığı tasdik eder. Tam adınızla imzalamanıza gerek yok. Vaftiz adınızı yazmanız yeterli. Kimse görmeyecek. Yalnızca kocanıza verilmek üzere bu." Clarissa ellerinin titrediğini hissediyordu. Ama sahte dürüst tek gözlünün gitmesine duyduğu istek ağır basıyordu. İmzaladı. Tasdik yazısını cebine koydu Huber. "Eğer faize yatırmak isterseniz Huber size yüzde on beş verir; asla daha fazlasını alamazsınız. Bir şeye ihtiyacınız olursa da bir kart yazın yeter. Huber size her şeyi temin eder."

Clarissa derin bir nefes aldı. Ancak kapıyı ardından kapattıktan sonra neye bulaştığını kavramıştı. Bu yüksek meblağ başlı başına yeterdi zaten! Doğru yollardan yapılmamış olan bir iş olduğunu dehşetle algıladı. Babasının güvenerek referans verdiği kocası böyle karanlık adamlarla pis işler peşindeydi ve şimdi kendisi de, onun soyadını taşıyan kendisi de bu işe karışmıştı. Paralara dokunmak onu dehşete düşürüyordu, ama onlardan bir an önce kurtulmak için sabırsızlanıyordu; kocasının adına bankaya yatırdı onları. Her gün gazeteye bakıyordu, her gün Alois Huber'in ve kocasının adını görmediğinde derin bir nefes alıyordu. Brancoric'e bir mektup yazdı, hiç gözünün tutmadığı Alois'in bir daha kendisini ziyaret etmemesini, artık bunlarla muhatap olmak istemediğini belirtti. Cevap olarak neşeli bir iki lakırdının ve parayı Huber'e yollamasının önerildiği bir kartpostal geldi; sonra bir süre ondan haber almadı.

Aradan birkaç hafta geçmişti. Eskiden her kapı çaldığında huzursuzlanıyordu.

Artık huzursuz değildi. Günlerden bir gün gazeteyi açtığında şunu okudu: "Büyük çaplı kaçakçılık ortaya çıkarıldı." Devamını okudu. Bir grup tutuklanmıştı: Finkelstein, Alois Huber, Roderich Heindl; gıda maddeleri, paralar ve başka şeyleri sınır dışına çıkarmışlardı. Savcı Hinterhuber bazı Tuna gemi şirketleri çalışanlarının ve yabancı uyruklu tacirlerin de olaya karışmış olduklarını açıklamıştı. Soruşturma devam ediyordu. Kalbi duracaktı. Sonraki günlerde başka isimler de ortaya çıktı. Olay gitgide büyüyordu. Ayrıntılar ortaya çıkıyordu, Avusturya banknotlarının geminin makine bölümünde Bulgaristan'a götürüldüğü ve bu paralarla parfüm ve sigara alındığı gibi. Tutuklanarlardan birinde alıcılarının listesi bulunmuştu. Clarissa kendi imzaladığı kâğıdı düşündü. Kocasını düşündü. Bir suçluyla evlenmişti.

Daha fazlası olmamalıydı. Avusturya bu şekilde parçalanmak istenirken, tam da bugün babasının yanma gitmesi gerekiyordu. Ama ona her şeyi söyleyemezdi.

Tam da bugün babasını ziyarete gitmiş olması kaderin bir cilvesi gibiydi. Haftada bir defa pazar günleri onu ziyaret ediyordu. On birden on ikiye kadar, tam bir saat: dakikliğe önem verirdi babası. Şu anda ordu donatımda gıda sorumlusu olarak çalışıyordu. Clarissa onu toparlanmış buldu. Gözleri parlıyordu. "Artık Caporetto'yum, bana göre terfi ettim." Nişanı almıştı. Nihayetinde onu onurlandırmışlar, istatistikçi olarak yaptıklarını takdir etmişlerdi. Toparlanmıştı. Çocuğunu, kocasını sordu. "Çalışkan çocuk. Elçilikte onun hakkında bilgi edindim. Deli gibi koşturuyor. Senin adına seviniyorum, Clarissa. Ona bir nişan verilecek. Doğru olanı yaptığını hep biliyordum." Clarissa adeta dayak yemiş gibiydi. Babasına söylemeye, ondan yardım istemeye, suçlanması durumunda nüfuzunu kullanarak onu kurtarmasını istemeye gelmişti. Şimdi cesaretini yitirmişti. "Ondan haber alamadım. Bana ne yaptığı hakkında hiç yazmadı." Böyle yaparak kendini işin dışında tuttuğunu sanıyordu. Ama babası şöyle cevap verdi: "İyi yapmış. İnsan kendi karısına bile bir şey söylememeli. Görev görevdir. Onda bunu seviyorum."

* * *

1917 yılıyla birlikte kötü bir dönem başlamıştı. Gıda maddeleri tükeniyordu. Her yerde kuyruklar vardı. Ekmekler korkunçtu. Yağ yoktu. Süt yoktu. Yağ

fişleri, ekmek fişleri Almanya'daki şalgamların yerine geçiyordu. Her şey hesaplanmıştı, ama yine de sahte yiyecek fişleri olmadan geçinebilmek mümkün değildi. Clarissa çevredeki insanlar arasında ayrıcalıklı görünüyordu. İnsanlar onun bir yandan subaylarla bağlantısı olduğunu düşünüyor, diğer yandan kocasının savaşta olmadığını biliyorlardı. "O bir yerlerde rahat rahat oturuyordur!" Clarissa Hofrat'ın bile böyle düşündüğü izlenimine kapılmıştı. Sonra en kötüsü başına geldi: Clarissa'nın çocuğu hastalandı. Oğlan önceleri güzel gelişmişti. Clarissa ona baktığında yüzünün nasıl da süzölmüş olduğunu görüyordu. Bacakları inceikti. Clarissa o ana kadar tamamen kurallara uymuştu. Gıda tüccarları eşlerine çantalar ve tiyatro biletleri hediye ediyorlardı. Komşuları, evet, etrafındaki herkes çuvallarla alışveriş yapıyordu. O şimdiye kadar bunu yapmamıştı. Kadınlar Clarissa'ya karşı gizliden gizliye nefret duymaya başlamışlardı. Onlar için gıda sorumlusunun kızıydı. Herkes onun karşısında doğru hareket ettiğini göstermek istiyordu. Herkes onun kendilerini şikâyet edebileceğinden endişe ediyordu. Babası gıda ulaştırma görevindeydi.

Eskiden olduğundan daha katı çalışıyordu. Zayıflamıştı, fazlasıyla yorulmuştu, "para kazanıp yağ bağlayan hergelelerden" bahsediyordu. "Her şey gıdaya bağlı. Herkes şimdi üzerine düşeni yapmalı." Clarissa babasının hakkını yememek için onun yanına öğle yemeğine gitmeye çekiniyordu. Bir de çocuk vardı, kendi çocuğu. Tüm bu sarsıntılar çocuğun üzerinde iz bırakıyordu. Oğlan zayıftı. Yalnızca sulandırılmış süt vardı. Oğlan bunu hissediyordu. Midesi bozuluyor, istifra ediyordu.

O tarihlerde Clarissa kocasına yazdı. Kocasını Bulgaristan'daydı. Cevap gelmedi. Ardından Huber'e yazdı. O başvurabileceği tek kişiydi. Huber şöyle cevap yazdı: O, Alois birkaç defa mektup geldiğini görmüştü. Bunun üzerine Clarissa rica etti: "Lütfen kocama selamlarımı iletin Bay Alois!" Birkaç defa havaleler gelmişti, gizli kâğıtlar. Clarissa bunların kendisine gönderilmemesini rica etmişti. Huber biraz kabalaşmıştı. "Bizim gibiler yasadışı davranırmış gibi yapıyorsunuz. Huber'e itimadınızın olmaması hiç hoş değil sayın bayan." Yabancı insanlara güven duymayı Clarissa da yeğlerdi. Brancoric'i düşünüyordu. Ama ona yeniden yazmaya cesaret edemiyordu. Ona borçlu olmak düşüncesi korkunçtu. Kocasını için ise yabancı bir çocuğa bakmak dayanılmaz olmalıydı. Huber kendisine Türk balı ve Noel zamanında parfüm teklif ettiğinde ve acem gül yağı getireceğini söylediğinde

Clarissa sinirlenmişti. Sipariş etmediği halde bunlar kendisine ulaştığında ise öfkelenmişti. Önce bunları satmayı düşündü ama sonrasında bununla kendini ele vereceğini düşündü. Bu tüyler ürperticiydi ama bunun gibi bir adam yalnızca yabancılarla bir tutulabilirdi. Ona telefon etti. Huber gülerek, rahat bir şekilde geldi. Onunla birlikte bir de araba yanaşmıştı. Huber, kravatında bir pırlanta iğne, sarı eldivenlerle pek şıktı (tütün tabakası da dahil) ve kareli pantolon giymişti; saçlarını parfümlemişti ve kokusu duyuluyordu. Keyifliydi, hatları yuvarlaklaşmıştı, adeta ışıldıyordu ve etrafına keyif saçıyordu. "Yani yaşlı Huber'i düşünmeniz güzel. Kocanıza bir şey mi oldu?" Clarissa hayır diye yanıtladığında adamın ne denli rahatladığını fark etti. Gayet insancıl bir şekilde ondan kutu süt istemeye çalıştı. " Elbette, çocukçağınız için. Çocukları ihmal etmemek gerekir. Danimarka'dan gelen süt var. Bir kasa." "Yok, yalnızca birkaç kutu." "Yok canım, Huber artık küçük işlerle uğraşmıyor. Bu karışıklık daha uzun sürecek. Mutlaka şeker de lazımdır. Besleyicidir. Ayrıca çikolata, İsviçre malı. Şehir dışındaki villamda duruyorlar; şirin bir evcik, Plötzleinsdorf'ta, karım pek bir seviyor. Ayrıca, kusura bakmayın sayın bayan, ama siz de pek bir zayıflamış görünüyorsunuz. Böyle bir zamanda insanın sınırlarına hâkim olması, sağlıklı olması gerekir." Pomadının yağı yüzünde parlıyordu. "Birkaç şişe vermut, İtalyan malı, gayet iyi gelir, Tokay şarabı da olur, hazmı kolaylaştırır." Clarissa ücreti sordu. "Hiç, hiçbir şey, bunları kocanızla hallederim ben. Çalışkan bir adam; bir bakış atması yetiyor, nereye giderse gitsin tüm işler halloluyor. Konuşmasını biliyor. Bilirkişi, engelle mi karşılaşıyor? Herkesin aklını çeliveriyor, askeriyenin ve elçiliktekilerin, hatta bir iş arkadaşının karısının bile aklını çeliyor. Onda bir cevher var. Benim böyle bir yeteneğim olsa şehir dışındaki Plötzleinsdorf'ta evim değil, Ringstrasse'de köşküm olurdu."

Huber, Brancoric'i her methettiğinde Clarissa titriyordu. Kocasını herkesin kalbine girmeyi biliyordu, babasının, yukarıdakilerin, aşağıdakilerin, rahibin! Bütün bunları o kadar rahat beceriyordu ki, Clarissa adeta dehşete düşüyordu; kocası artık kendisi olmaktan çıkmıştı. Huber Clarissa'ya eskisinden daha korkunç geliyordu, o keyifliliğinde hayvani bir kararlılık vardı. Ona borçlu olmak Clarissa'ya ağır geliyordu. Konuşmayı alışverişe getirmek için acele ediyordu. "Biz hesaplarız." "Hayır, ben ödemek istiyorum" dedi Clarissa. Huber güldü. "Pek bir aceleniz var. Neticede haklısınız. Parayı harcamak gerekir. Her gün biraz daha eriyor. Bir yüzlüğe neler dahil edilebilir, belki bir paket çikolata. İyisi mi başka türlü yapalım. Ne de olsa dost işi diye bir şey

var." "Oğlumla yollarım" dedi Clarissa.

Clarissa sırt çantasını doldurdu. Geceleyn hırsız gibi yollara düştü. Konserve kutularının çıkarttığı ses piyano sesi gibi geliyordu ona. Bu adamla konuşarak çektiği eziyete çocuğu için katlanıyordu. Böyle bir dönemdi işte. ocuğunu, kendisini koruması gerekiyordu. Ama özellikle de çocuğunu. ocuk başını kaldırıp ona baktı. O anda yanlış bir şey yapmadığını anladı.

* * *

Çocuğun sağlığı yavaş yavaş daha iyiye gidiyordu. Onun için çırpınması boşa gitmemişti. Ama babasıyla konuşmak ona zor geliyordu. Babası katılaşmış, galibiyet fikrine saplanıp kalmıştı. Eskiden beri çalışıyordu. şimdilerde ise daha çok çalışmaktaydı. Clarissa minnettardı, ama özellikle ocuk konusunda Dr. Silberstein'a minnettardı. Doktorun oğlu yaralanmış, ancak kurtarılabilmemişti. Doktor da Clarissa'nın çocuğunu kurtarmıştı. Yoksa Clarissa yalnız kalacaktı. Leonard'ı düşünmeye cesaret edemiyordu. Sürekli olarak verilen kayıplar hakkında haberler geliyordu. Savaş başlayalı üç yıl olmuştu. Savaştaki insanın bir baba olup olmaması önemli değildi. Brancoric Mezopotamya'ya gitmişti. Bazı işler yapıyor olmalıydı, çünkü Huber'den sıkça notlar geliyordu. Clarissa bir defasında onu gördü. Aslında bundan kaçınıyordu. Ara sıra onun aracılığıyla bir şeyler ısmarlıyordu. Bir gün yabancı biri telefon etti. "Numaranızı vermek ister misiniz?" diye sordu. Neyse ki bu yalnızca bir telefondur. Clarissa yinede endişelenemişti. Ardından gazetede gizli mektuplar taşıyan birinin bulunduğunu okudu. Babasına gitmeye cesaret edemiyordu. - Geceleri uykusundan uyanıyordu: Babası rüyasında kendisini çağırıyordu. "Savcıyı aramışsın. Huber diye biri... Dava başladı bile. Ama devlet önce gelir." "Hayır, önce benim çocuğum gelir." "O bir haydudun çocuğu." "ocuğuma hakaret ettirmem." ... ocuk uyandı. "Neyin var, anneciğim?" "Yok bir şey."

Yıkılış gelip çatmıştı, Avusturya'nın yıkılışı. Artık her şey bitmişti. Sokaklar tehlikeli yerler olmuştu. Her yerde gösteriler vardı. Işıklar yoktu. Clarissa düşünüyordu: "Babam!" Onunla buluştu. Yaşlı bir adama dönmüştü. Onu tanıyamamıştı; sivil giyinmişti babası. "Bu serseriler. Bu bir onursuzluktur. İmparator'a bağlı kaldım ben." Bu Clarissa'nın umurunda değildi. İmparator onun için ne anlama geliyordu? Tüm bunları unutmuştu. Yalnızca tek bir şeyi düşünüyordu: Leonard'a bir mektup yazması gerekiyordu. Ona yazmak mı?

Ona her şeyi açıklamak mı? Sürekli olarak bunu ertelemiştir. Üç yıl, dört yıl boyunca bunu düşünmeyi reddetmiş, ertelemiştir. Şimdi almış olduğu kararın ona bildirilmesi gerekiyordu. Clarissa'ya inanacaktı. Ancak anlayabilecek miydi?

Clarissa gündüzleri görevinin başındaydı. Dr. Silberstein neşeliydi. "Bize ne olabilir ki? Yaşayacağız, önemli olan tek şey budur. Her birimizin bir oğlu var. Bizim çocuklarımız var. Siyasette neler olduğu bizi ne ilgilendirir? İmparator ve imparatorluk nedir ki, bunu tarihsel anlamda görmeliyiz, sanki bin yıl önce gerçekleşmiş gibi. Biz kurtulduk ama galibiyet diğerlerinin. Ancak biz kurtulduk. Çocuk da kurtuldu. Şu cümle gerçekten çok doğru: "Ölümler kendi ölümlerini gömsünler."

Vatanperverlik ne işe yarayacakmış: Şimdi artık ya Avrupa olacak, ya da her şey boşa gidecek. Eğer Avrupa olmazsa, işte asıl o zaman savaşı kaybetmiş olacağız."

1919

1918 yılının kasım, aralık ayı geldi, derken 1919 yılının Ocak ayına girildi. Clarissa mektuba yoğunlaşıyordu. Yazılacak her şeyi toparlamıştı. En azından kafasında. Kendine soruyordu: "Beni unuttu mu? Yine karısıyla birlikte mi yaşıyor? Şehit mi oldu?" Bu soruları cevaplamaya cesareti yoktu. Bir satır yazdı. Kendini yalnız hissediyordu. Cevapsız kalan bir kart yazdı: Brancoric kayıptı. Birtakım işler için bulunduğu Türkiye'deydi. Ortalıkta yoktu. Clarissa gerçekten yalnızdı. Geceler ona çok uzun geliyordu. Yalnızca çocuğu vardı. Şimdi her şeyin yerini çocuk doldurmalıydı, bu ne kadar acı gelirse gelsin. Ona sarılışını görebilse ne kadar neşelenirdi. Kış geceleri soğuktu. Kömür yoktu, sokaklarda ışık yoktu. Babasına gidemiyordu. Para vardı ancak artık hiçbir şey satın alınamıyordu. Çocuğun yemeğe ihtiyacı vardı, her defasında yine bir şekilde bunu hallediyordu. En zor olan yalnızlıktı.

Bir akşam odasında oturuyordu. Çocuk için biraz süt bulabilmişti. Dışarıdaki zil çaldı. Bu Clarissa için her defasında korkmak anlamına geliyordu. Hep aynı şeyi düşünüyordu: "Mektup." Gelmesi gereken mektup. Hep Leonard'ı düşünüyordu. O babaydı, dosttu. Kapıyı açtı. Adamın biri duruyordu. "Merhaba, nasılsın?" Ürkmüştü, bu Brancoric'ti; yanına yere küçük bir bavul koymuştu. "Şaşırdın. Ben de şaşıırıyorum. Smyrna'daydım. Beni salmadılar. Birkaç günlüğüne beni yanma alırsın değil mi? Yiyecek bir şeyler var mı?" Oturmuştu. "Açlıktan öleceğim. Trenlerde hiçbir şey yok. Son paramı da aldılar. Otele gidemem." Clarissa ona baktı. Acıkmış görünüyordu. Yakışıklıydı, teni kavrulmuştu, zayıflamıştı. Anlatırken hatırladı. Kıyafetleri toz içindeydi. "Bir şekilde bu trenlere düştüm. Ama cehennemin ta kendisiydi." Yıkanmak istiyordu. "Galiba her yanımda bit dolu. Son paramı da yiyip bitirecekler." Clarissa görüyordu; güzel, yumuşak saçı yok olmuştu, sifıra vurulmuştu. "Bir Türk hapisanesi, hafife alınacak bir şey değildir." Ama gülmeye başlamıştı bile. Anlatıp duruyordu. Kendini güvende hissediyordu.

Yan tarafta çocuk gülüyordu. "Aman," deyip ayağa fırladı. "Bu da neyin nesi? Doğru ya, onu tamamen unutmuşum." içeriye girdi. Çocukla

gülmüşünü gördü Clarissa. Birden her şeyi unutuvermişti. "O benim kocam, onun adını taşıyorum."

Brancoric banyo yaptı, tıraş oldu. Şimdi biraz daha iyi görünüyordu. "Bu yedi haftadan beri ilk banyomdu! Suyun içinde birkaç hayvancık yüzüyor. İnsan nasıl böyle bitlenir! Bana gerçekten iyi geldi. Uzun süre başına dert olacağımdan korkma; halletmem gereken işlerim var. Akşam benden kurtulmuş olacaksın." Uyumak için koltuğa yattı; Clarissa için zor olmuştu ama şöyle dedi: "Akşam yemeğine seni davet edeceğim."

Ertesi gün öğleden sonra Dr. Silberstein'a gitti Clarissa. Sanki telaşlıydı, ama aynı zamanda da sevinçli. Tavırlarında doğal bir rahatlık vardı. Yanında biri vardı. Biri ona kol kanat geriyordu. Yalnızlık geçmişti. Huzursuzluk unutulmuştu. Her şey o kadar kolaydı ki. Hayat ona artık zor gelmemeliydi. Eve dönüşte bir de alışveriş yaptı.

Clarissa akşam eve geldiğinde Brancoric ile oğlanı gördü. Yerde oturuyorlardı ve Brancoric gülerek şöyle dedi: "Birlikte biraz oynadık. Hoş bir oğlan. Çok akıllı." Clarissa kızardı. Bunu duymaktan hoşlanıyordu. "Her şeyi halledebildin mi?"

Brancoric aşağı yukarı dolanıp duruyordu. "Canım, şanssızsın. Bir süreliğine senin başındayım. Sana yük olmamayı ümit etmişim. Ancak bir süre senden geçinmek zorundayım, bana yardım edeceksin artık. Bu benim suçum değil. Bu senin suçun."

Clarissa hemen karşı çıkmaya çalıştı. Ama Brancoric devam etti. "Evet, senin suçun. Sen ve o korkaklığın. Şimdi böyle elimiz kolumuz bağlı olmayacaktık. Ah, o şerefsiz, o lanet olası şerefsiz! Ona hiç güvenmemiştim! Anlaşmıştık. Sana rica etmişim ya, parayı Huber'e yolla diye. Sen ve o korkaklığın. Üç yıl boyunca ona mal yolladım, 180.000 kronum onda. Sahtekâr. Ah o şerefsiz - ne dediğini biliyor musun, üzgünmüş. Benim yüzümden dokuz hafta boyunca yatmış - benim yüzümdenmiş, şerefsiz. Ayaklarım yara oldu benim, onu zengin ettim. Hiç olmazsa birkaç bin kronum olsa. Bir tek meteliğim yok! Hayır, bir tek kron vermedi bana - dava açmalıymışım. Davacı olamayacağımı biliyor! 'Ödeştik - sizin paranız karşılığında içeride yattım. Bir suçlu gibi. Sayın karınızı şahit gösterebilirim...' Ah, nasıl da edepsizdi, bir şey almadığını söylediğinde... Nasıl da edepsiz şu Huber. Senin paranı aldı ve

bütün diğerini. Hakkımızı vermeliydi."

"Ne yapacaksın?"

"Yapacak hiçbir şeyim yok. Elimden bir şey gelmiyor. Suratına bir yumruk bile atamam. Karşısında isyan ettim ve tükürdüm. Yalnızca güldü. Hizmetçim siliverir onu, dedi. Bir hizmetçisi var, villası, bir de şehir dışında daha neyi varsa işte, ulaktan öğrendim. Benden çaldı. Ben de sandım ki geri geleceğim ve bir iş kuracağım. Şimdi ise bir dilenciyim, üstüne üstlük bir de sana yük oluyorum. Malımız mülkümüz yağmalandı. Ah..."

Yine o eski hasta olup çıkmıştı. Çaresizliğe kapılmıştı. Yine üzerinde bir çocuk havası vardı. Clarissa'yı duygulandırıyor. Titremesi başlamıştı. Üstüne bir de ağlama krizi tutmuştu. "Fark etmez ki bunlar. Biraz daha param var ya," dedi Clarissa. "Şurada koltuğun üstünde uyuyabilirsin. Yiyeceğin de verilecek, yoluna girecektir. Yine bir işe başlamalısın. Hemen daha ilk günden."

Clarissa'ya bakıyordu. "Aşağılıkça şeyler yapmış Huber. Adımı da vermiş üstüne. Ancak kaçıp kurtulabilirim. Böyle serserilerle iş yapmak zorunda kaldım. Hepsi diğerlerinden bir şeyler çalmışlar, kendileri için çalışanlardan; kendileriye tehlikenin tamamen dışındaydı. Tatlı dilliydi. Yanımda olsaydın tüm bunlar olmazdı. Beni yalnız bırakmamalısın, yoksa sıkıldığım için yine alır başımı giderim. Başlarda zaten her şey yolunda gitmişti. Kaçakçılık yapmak hoşuma gidiyor –sanırım korkuyu seviyorum. Böyle oyunlar oynamayı seviyorum. Seninle her şey daha iyi olurdu. Ama benim şansım yok, ne de olsa beni sevmiyorsun. Bu gerçekten şanssızlık. Benim sevmediğim yerde ise şansım açık. Kapının önünde duruyorum. Seninle ve çocukla sessizce yaşayıp gitmek istiyorum."

Clarissa'ya bakıyordu. Duygusallaşmıştı.

"Bırak bunları," dedi Clarissa. "Elimden geldiğince sana yardım edeceğimi biliyorsun. Bir şeyler buluruz."

* * *

Sekiz gündür kocası yanındaydı. Etrafındakiler şaşkıındı. Hatta kapıcı kadın

bile. Brancoric'in öyle rahat bir tarzı vardı ki. Gündüzleri bir iş bulmak için dolaşıyordu. "Hiçbir şey yok. Artık kimse kimseyi tanımıyor." Yine de neşeliydi. Çocukla oynuyordu. Kapıcı kadın şaşkındı. Ondaki bir şey rahatsız ediciydi, Clarissa'nın kendisinin de sevmediği yaltaklanıcı bir tarzı vardı. Ama yine de ona iyi geliyordu. Ancak Clarissa solgun ve buruktu. Çocuğun yanında yerde oturunca kendi halini tamamen unutuyordu Brancoric. Clarissa bunu biraz kıskanıyordu. Brancoric'in anlatabilme yeteneği vardı. Clarissa'nın içi buruktu. Kendi kendine şöyle diyordu: Dikkatli ol. Onun nasıl olduğunu takip etmesi gerekiyordu. Sigara alabilmek için Clarissa'dan para istemek zorunda olması dokunaklıydı. Oyunbaz insanın biriydi, onda derine inen hiçbir şey yoktu. Her şey onu sarsıyordu ve anında da unutuyordu; onun hakkında hastanede espriler yapıldığını hatırlıyordu. Ona karşı merhamet duyuyordu. Günler soğuktu. Sabahlan ince bir ceket ve eski ayakkabılarla çıkıyordu; Clarissa nereye gittiğini bilmiyordu. Ancak akşamları tükenmiş yüz ifadesinden her şeyin boşa olduğunu anlıyordu. Ama bu uzun sürmüyordu, çocukla oynamaya başlıyor, Türkiye'den bahsediyordu. Yalan söylüyordu, neredeyse kendisi de farkında değildi bunun. Dürüstlük ile yalanın bir karışımıydı, bunu bile bile yapıyordu; böylece nasıl bir etki bıraktığını biliyordu. Clarissa ona karşı hep merhamet duyduğu için kendine kızıyordu; onu daha iyi biri sanıyordu. Bir muhasebecilik işini kabul etmek istemedi; ta Floridsdorf'taymış, yani fazlasıyla şehir dışında. Tanıdıkları var gibiydi, ama onlar da kendisi gibi güvenilemeyecek cinsten. Her sabah iyimserlik dolu bir şeylerden bahsediyordu; bunları kendisine mi söylüyordu, yoksa Clarissa'ya mı?

Sonra sekizinci günün akşamıydı. Geç vakitti. Clarissa yatmıştı. Brancoric Josefstâdter tiyatrosunda bir oyuncuyu tanıyordu; onun sayesinde kasa görevine getirilmeyi ümit ediyordu. Saat on olmuştu, on bir. Farkında olmadan onu beklemeye başlamıştı. Çocuk uyumadan önce sormuştu: "Babam nerede?" Clarissa düşünüyordu: "Ona alıştı. Ben gitsem fark etmeyecek, öyle bir edayla onu soruyor." On bir ile on iki arası onun geldiğini duydu. Yatmamıştı. Yukarı aşağı dolaşıyordu. Adımlarına dikkat ediyordu Clarissa. Sanki sessizce bir iç çekiş duyuyordu. Onun yanına odaya gitmeliydi. Giyindi. "Artık dayanamayacağım. Kimse beni istemiyor. Tavsiye mektubu götürüyorum, ama yine de beni almıyorlar. Ben yalnızca bir savaş malulüyüm. Komünistlerin yanına gideceğim büroya. Ben Viyana'ya ait değilim. Artık dayanamıyorum. Sana da yük oluyorum. Hem maddi olarak da

sana yüküm. Kimse beni istemiyor." "Hayır," dedi Clarissa. Numara yapmadığını hissediyordu. Bu gerçek çaresizlikti. Onu teskin etti. "Senin neyin var?" Brancoric ağlıyordu. Yine o eski zayıf insan olmuştu. Yıkılmıştı. Clarissa ona yöneldi: "Bir yol bulunacaktır." "Eğer sen benim karım olsan, evet, ama böyle... Biliyorum beni hor görüyorsun. Bunu hissediyorum. Benim bir sahtekâr, işe yaramazın teki olduğumu düşünüyorsun. Yapacak bir şeyim yok. Köpek gibi çalıştım. Kolay değildi. Şimdi her şey yok oldu. Artık dayanmak istemiyorum." "Bana güven. Benim için fark etmiyor. Burada olmandan memnunum. Gerçekten rahatsızlık vermiyorsun." "Gerçekten mi?" Clarissa'nın ellerinden tuttu. Gece olduğu ve burada olduğu için korkmaya başlamıştı. "Bırak beni." Yalnızca geceliği ve sabahlığı vardı üstünde. Clarissa'ya dokundu. "Geri itme!" "Bırak," dedi daha şiddetle. "Uykusunda çocuğu rahatsız ediyorsun. Çocuk içeri gelebilir." Clarissa yumuşamıştı. Brancoric ona sahip oldu.

* * *

Çocuğunun odasına kaçmış ve sürgüyü çekmişti.

Çocuk sessizdi. Uyumuştı. Bir suç işlenmişti. Kendisinden utanıyordu, çünkü Leonard'ı seviyordu. Ama kendisini neden unutmuştu? Neden onu bir kenara itmişti. Kendi arzusu dışında bir adama ait olmuştu, ama şikâyet edemezdi. Gerçekten bağlıydı. Bu bağlantının bağlı olduğu bir sır vardı. Şimdi her şey bitmişti. Clarissa aslında ait olmadığı birine aitti. Artık hayatı boyunca bir yalanı uzattıkça uzatacağı.

1919-1921

Üç yıl çok ruhsuz ve Clarissa için zor geçmişti. Hatırlamıyordu. Öldüğünü düşünüyordu. Leonard ölmüştü. Çünkü ona yazmamıştı. Görebildikleri tek olay çocuğun nasıl büyüdüğüydü. Evde çok az değişiklik olmuştu. Brancoric bir iş bulmuştu, garip bir şekilde. Başka bir ev tutmuşlardı. Ona sahip olmasına karşı nasıl bir isteksizlik hissetmeye devam ettiğini anladığından beri Brancoric ve Clarissa tuhaf bir evlilik yürütüyordu. Aralarındaki bu olay sona erdiğinde ve Brancoric patronun karısıyla iyi anlaşmıştı ima ettiğinde Clarissa çok memnun olmuştu. "Gayet açık. İnsanın kendisini sevmeyen bir karısı olursa." Evlilikleri yine de bozulmadı. Kendini üzmemeyi istemiyordu. Brancoric'e ilgilenmiyordu. Ondaki kaçınıyordu.

Bir süre bu evlilikten kurtulmak istedi. Boşanmayı düşündü. Dr. Silberstein'a danıştı. Kızmıştı. Gülüyordu. "Niçin? Özgür insanlarsınız." Neticede çocuk için garip olacağını fark etti. Sekiz yaşındaydı. Brancoric'e tapıyordu. Ona karşı savunmasızdı. Oyunbaz insanın tekiydi. Leonard'a karşı duyduğu öfke büyüyordu. Onun yaşayıp yaşamadığını bilmek istiyordu.

Babasını o günden beri görmemişti. İmparator Franz Joseph'in ölüm gününde düzenlenen ayinde karşılaştılar. Yaşlı bir adam olmuştu. Sert ve öfkeli. Savaş onu duygusuzlaştırmıştı. "Bunlar beni hiç ilgilendirmez. İstemiyorum. Düşmanlarımızla olmaz. Kocan olacak o şerefsizi de istemiyorum. Sen de bir Fransız'a yardım ettin. Sana üç tane mektup geldi. Sen bir casussun." Çıldırılmış gibiydi. Öylesine allak bullak olmuştu ki Clarissa onunla birlikte eve koştu. "İşte, işte. Şerefsizsiniz. Polisi arayacağım. Her şeyi ele verdiniz." Bir yığın mektup attı önüne.

* * *

Leonard'dan gelmiş beş mektup vardı. Ateşkesten hemen sonra Clarissa'ya yazmıştı. Ardından tekrar ve tekrar. Clarissa ise onun kendisini unuttuğunu düşünmüş, kocasıyla yattığından beri ise ona yazmaya utanmıştı. Artık çok geçti, bu yalanı yaşamaya devam etmesi gerekiyordu, çocuğu bir başkasının oğlu olduğuna inanmalıydı.

1921-1930

Bu yıllar Clarissa için ölü yıllardı. Sahip olduğu tek şey yalnızca çocuğuydu.